

LANGTIDSPLAN 1987 - 1990

Rapport nr. 9

1987

NB: Dette er et skannet og OCR-behandlet dokument.
Teksten er derfor ikke korrekturlest og rettet.
Det er billedet av teksten som er korrekt, ikke den kopierbare
teksten.

FORORD

Langtidsplanens kapitler om de enkelte hovedfelter med sam-
mendrag er skrevet av fagmedarbeiderne på vedkommende felt.
Begrepsbruken som er definert i departementets veileder er
delvis uklar, og enkelte har av den grunn ikke funnet det
mulig å benytte departementets disposisjon fullt ut. Planen
preges derfor av at det er mange forskjellige bidragsytere.

Planen må bli å betrakte som foreløpig. Blant annet er det
ikke angitt noen klar prioriteringsrekkefølge for mål og
tiltak. Punktet om ressursbruk og -behov er heller ikke ført
så langt som forutsatt i departementets veileder. Vi regner
imidlertid med at planen må videreutvikles gjennom kommende
rulleringer.

Arbeidet med planen har vært en tidkrevende, men nyttig
prosess der alle medarbeidere har vært involvert. Så langt
har dette planarbeidet gitt en bedre strukturering av av-
delingens faglige mål og virkemidler.

Hamar, mars 1987.

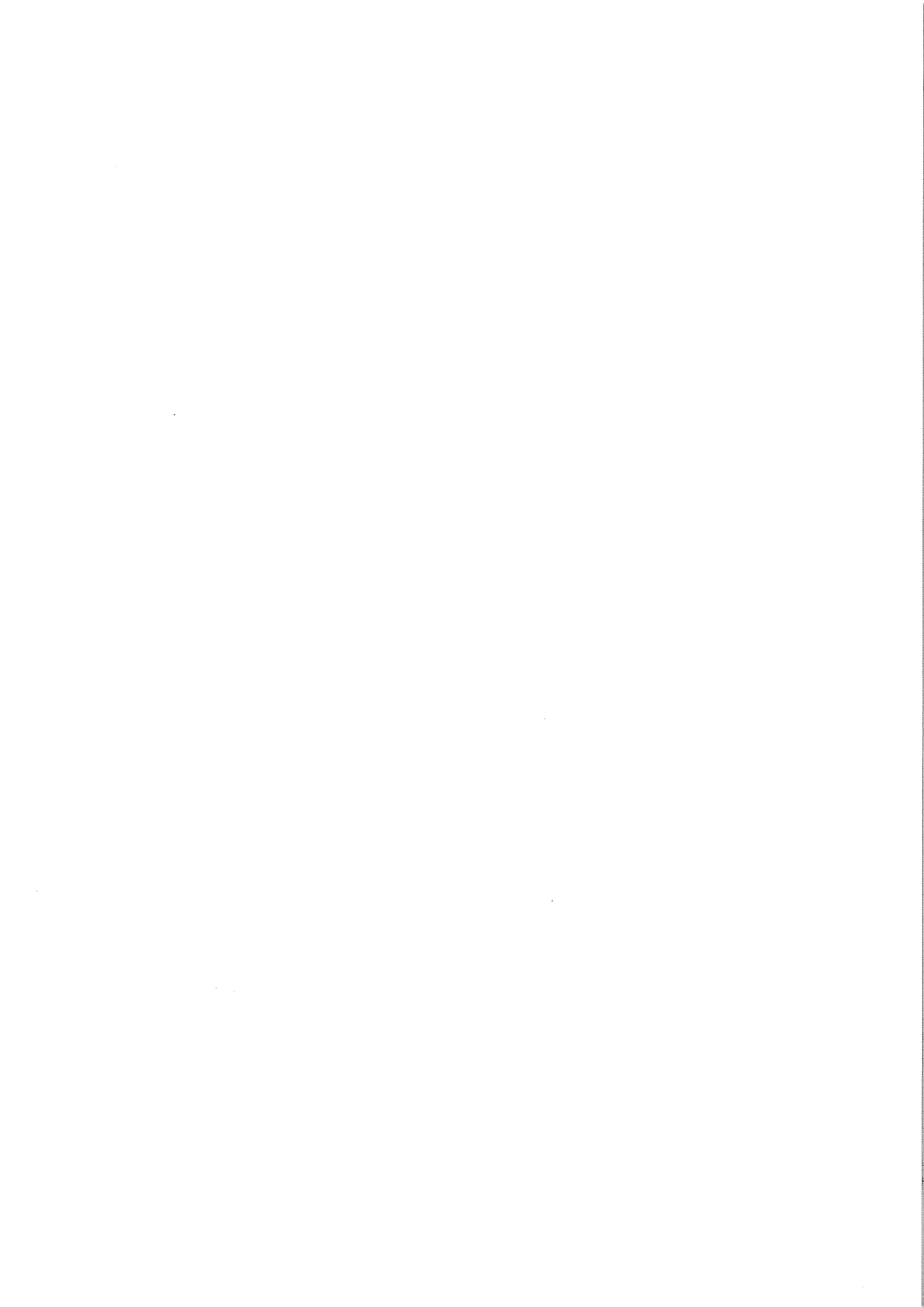

B.W. Grundseth

INNHOOLD

	SIDE:
FORORD	3
1. SAMMENDRAG AV LANGTIDSPLANEN	7
1.1 INNLEDNING	9
1.2 FAGOMRÅDE NATURFORVALTNING	
1.2.1 Sammen drag hovedfelt naturvern	12
1.2.2 Sammen drag hovedfelt friluftsliv	14
1.2.3 Sammen drag hovedfelt viltforvaltning	15
1.2.4 Sammen drag hovedfelt ferskvannsfiskforvaltning	17
1.3 FAGOMRÅDE FORURENSNING	
1.3.1 Sammen drag hovedfelt vannforurensning	18
1.3.2 Sammen drag hovedfelt avfall	20
1.3.3 Sammen drag hovedfelt støy	21
1.4 FAGOMRÅDE VANNRESSURSFORVALTNING	
1.4.1 Sammen drag hovedfelt vannforsyning	22
1.4.2 Sammen drag hovedfelt vassdragsforvaltning	23
1.5 SAMMENDRAG AV LTP FOR FYLKESKARTKONTORET	24
1.6 SAMMENDRAG - ANDRE AKTIVITETER I MILJØVERNAVDELINGEN	25
1.7 SAMMENDRAG - RESSURSSITUASJONEN; BEHOV FOR ADMINISTRATIVE TILTAK	26
2. FAGOMRÅDER OG HOVEDFELTER	27
2.1 FAGOMRÅDE NATURFORVALTNING	29
2.1.1 Hovedfelt Naturvern	30
2.1.2 Hovedfelt Friluftsliv	56
2.1.3 Hovedfelt Viltforvaltning	68
2.1.4 Hovedfelt Ferskvannsfiskforvaltning	87
2.2 FAGOMRÅDE FORURENSNING	95
2.2.1 Hovedfelt Vannforurensning	97
2.2.2 Hovedfelt Avfall	125
2.2.3 Hovedfelt Støy	136
2.3 FAGOMRÅDE VANNRESSURSFORVALTNING	139
2.3.1 Hovedfelt Vannforsyning	140
2.3.2 Hovedfelt Vassdragsforvaltning	143
2.4 OMRÅDER SOM BERØRER FLERE HOVEDFELTER	152
2.5 ANDRE AKTIVITETER I MILJØVERNAVDELINGEN	153

3.	VURDERING AV RESSURSSITUASJONEN I MILJØVERN- AVDELINGEN. BEHOV FOR ADMINISTRATIVE TILTAK.	157
3.1	ØKONOMISKE RESSURSER	159
3.2	STILLINGER	161
3.3	ADMINISTRATIVE TILTAK	162
	VEDLEGG	163
	Om langtidsplan for fylkeskartkontoret	165

1. SAMMENDRAG AV LANGTIDSPLANEN

1.1 INNLEDNING

Av Hedmarks 27.545 km² ligger 2/3 under barskogsgrensa. Av det samlede arealet er 44% produktiv skogmark, 9% myr, 6% innmark, hagemark, bebyggelse m.v., 4% vann, 3% impediment under barskogsgrensa og 34% arealer over barskogsgrensa. Berggrunnen i fylkets søndre og østre del (ca. 40% av arealet) er grunnfjell, mens det i midtre og nordøstre del (ca. 40%) er sparagmitt. På Hedemarken og i fylkets nordvestre deler (ca. 20%) består berggrunnen av kambro-silurske bergarter.

Isskillet under siste istid gikk over nordre del av fylket. I dag er de lavereliggende strøkene i denne delen av fylket dekket av til dels betydelige løsmasseavsetninger. I de søndre delene av fylket er løsmassedekket, for det meste morene, gjennomgående av mindre mektighet.

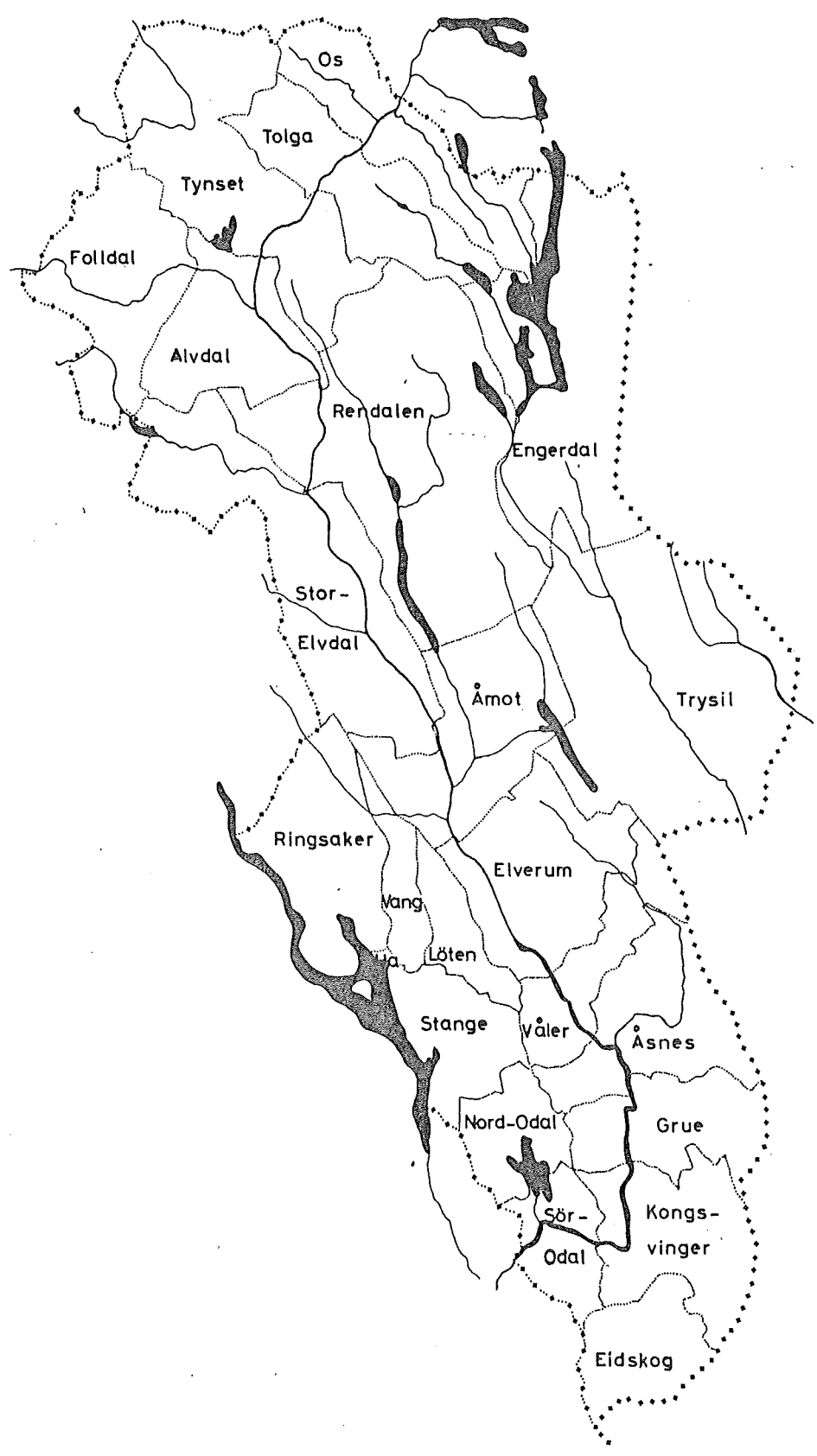
Hovedvassdragene i Hedmark er Glomma, Mjøsa (sidevassdrag til Glomma) og Trysil-elva. I tillegg kommer Orkla, Ljøra og Vrangselva samt en del mindre grensevassdrag. De største sjøene i fylket er Mjøsa (totalt 365 km², herav 209 km² i Hedmark), Femunden (totalt 203 km², herav 183 km² i Hedmark), Storsjøen i Rendalen (48 km²) Storsjøen i Odalen (45 km²) og Osensjøen (43 km²). Samlet vannareal i fylket er ca 1267 km².

Vegetasjonsmessig hører de lavestliggende partiene langs Mjøsa til den nordlige edellauv- og barskogsonen (boreonemoral), mens de produktive skogarealene i søndre og midtre del av fylket hører til den sørlige og midtre barskogsonen (sørboreal og mellomboreal). Begge disse sonene har utløpere nordover langs dalførene. Vegetasjonen i den nordre delen av fylket tilhører fjellskogsonen (nordboreal) og den lavalpine regionen, mens bare små arealer dekkes av vegetasjon som tilhører den mellom- og høyalpine regionen.

Fylkets store fjell- og barskogarealer gir rom for alle de fire store rovdyrene i tillegg til en betydelig elgbestand. For øvrig er de fleste dyregruppene, unntatt de rent marine, godt representert i fylket.

Hedmark har ca. 186.000 innbyggere, hvorav ca. 45% bor i byer og tettsteder. Fylket er følgelig langt mindre urbanisert enn landet for øvrig. Det er imidlertid regionale forskjeller. I de nordre regionene bor bare ca. 30% av befolkningen i byer og tettsteder, mens de tilsvarende tallene for de midtre og søndre delene av fylket er henholdsvis ca. 55% og ca. 40%. Det spredte bosettingsmønsteret viser primærnæringsenes sterke stilling i fylket og tilsier at interessen for og bruken av utmarksarealene er betydelig.

De naturgitte forholdene, bosetting og næringsliv i vårt fylke gir grunnlag for store og viktige arbeidsoppgaver på alle fagfeltene som Miljøvern- og utmarksavdelingen omfatter.

HEDMARK FYLKE

FOLKEMENGDE OG AREAL

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges geografiske oppmåling

KOMMUNE	Folkemengde pr. 31.12.82	Samlet areal km ²	Vannareal km ²
0401 Hamar	15833	18	8
0402 Kongsvinger	17456	1038	74
0412 Ringsaker	30487	1286	157
0414 Vang	8885	327	3
0415 Løten	6945	370	7
0417 Stange	17890	725	84
0418 Nord-Odal	5366	508	34
0419 Sør-Odal	7309	517	39
0420 Eidskog	6350	641	36
0423 Grue	6067	839	61
0425 Åsnes	8957	1041	36
0426 Våler	4655	705	26
0427 Elverum	16929	1229	20
0428 Trysil	7549	3016	67
0429 Åmot	4784	1339	44
0430 Stor-Elvdal	3645	2167	37
0432 Rendalen	2754	3174	115
0434 Engerdal	1796	2196	275
0436 Tolga	1882	1122	24
0437 Tynset	5473	1874	49
0438 Alvdal	2470	944	23
0439 Folldal	2183	1275	17
0441 Os	2114	1039	31
Hele fylket	187779	27390	1267

1.2.1 SAMMENDRAG HOVEDFELT NATURVERN

Hovedmålsettingen for naturvernarbeidet i fylket er å opprettholde naturens produksjonsevne og mangfold. Dette kan dels oppnås ved å tilstrebe at ulike utbyggingstiltak blir lokalisert til lavproduktive områder eller til områder med naturtyper som er godt representert i fylket. I tillegg er det behov for å verne på ulike måter både et representativt utvalg av fylkets naturtyper og særlig truede og sårbare plante- og dyrearter.

Plan- og bygningsloven gir hjemmel for viktige virkemidler i dette naturvernarbeidet. Ved deltagelse i fylkesplanprosessen kan en bidra til at naturvern hensyn blir innarbeidet i de politiske målsettingene for ressursdisponeringen i fylket. En vil også kunne få et politisk grunnlag for det naturvernarbeidet som skal drives i fylket.

I den kommende 4-årsperioden vil alle fylkets 23 kommuner måtte utarbeide eller revidere sin arealdel til kommuneplanen. Hovedlinjene i arealdisponeringen i kommunene vil bli trukket opp i forbindelse med dette arbeidet. Dersom naturvern hensyn blir ivare tatt på en tilfredsstillende måte i denne planprosessen, vil dette i betydelig grad kunne redusere antall og omfang av konflikter i forbindelse med senere behandling av ulike typer enkeltsaker. Deltagelse i disse planprosessene bør derfor være den høyest prioriterte oppgaven i fylkets naturvernarbeid i de kommende årene.

Hovedtrekkene i arealdisponeringen blir trukket opp i kommuneplanene. Det vil likevel være behov for å se til at intensjonene i kommuneplanene følges opp ved reguleringsplanlegging, og at lokale naturvern hensyn blir ivaretatt ved detaljplanleggingen.

Andre sektormyndigheter har betydelig innvirkning på bruken av fylkets utmarksarealer. Dette gjelder spesielt landbruks-, veg-, energi- og reiselivsmyndighetene, i noen grad også de øvrige samferdselsmyndighetene og bergverks- og forsvarsmyndighetene. Det er opprettet samarbeidsorganer eller samarbeidsrutiner med flere av disse myndighetene. Gjensidig informasjon bidrar til å skape forståelse for de ulike fagfeltenes arbeid og kan medvirke til at naturvern hensyn blir innarbeidet i de nevnte sektormyndighetenes planlegging og gjennomføring av tiltak. Ved det etablerte samarbeidet kan en også i en del tilfeller på et tidlig tidspunkt avdekke og eventuelt løse konfliktsituasjoner i forbindelse med enkeltsaker. Det etablerte samarbeidet bør videreutvikles og nye samarbeidsordninger bør søkes opprettet. Dette er forholdsvis tidkrevende, men må betraktes som en investering som gir langsiktig gevinst for naturverninteressene ved at andre myndigheter bidrar til å oppnå naturvernarbeidets hovedmålsettinger.

Dersom naturvernmyndighetenes medvirkning i planlegging som drives av fylkeskommunen, kommunene og ulike sektormyndigheter skal kunne bli effektiv, forutsetter det at det foreligger faktisk kunnskap om naturgrunnlaget og om naturvernmessige forhold på både oversikts- og detaljnivå, og at denne kunnskapen er lett tilgjengelig. Hovedtrekkene i naturgrunnlaget og mange av de viktigste områdene i naturvernsammenheng er kjent gjennom de betydelige registreringsarbeidene som er utført fra ulike hold de siste tiårene. Det

gjelder både fossilforekomster, kvartærgeologiske formelementer og systemer, forekomsten av varmekjær lauvskog og ulike myrtyper, viktige våtmarksområder, leveområder for en rekke viktige viltarter, herunder de store rovdyrene, samt naturfaglige data i tilknytning til fylkets vassdrag.

Det bør være en prioritert oppgave å få lagret datamaterialet fra disse registreringene sammen med andre aktuelle data på EDB (EDNA, VILTREG og REGINE) i en form som gjør det tilgjengelig for både naturvernmyndighetene og andre planleggingsinstanser. Det er behov for ytterligere registreringer av vegetasjonen i barskog- og fjellområdene i fylket i tillegg til registreringer av kulturlandskap og spesielle, lite utbredte naturtyper som f.eks. tørrengsamfunn og flommarksskoger. Det er dessuten behov for å dokumentere nærmere de naturvern faglige verdiene som er knyttet til en del av fylkets vassdrag som er varig vernet mot kraftutbygging.

I Hedmark er det 3 nasjonalparker. I tillegg er det opprettet 26 naturreservater, 20 av disse ble opprettet ved gjennomføringen av verneplanen for våtmark. Verneplanene for fossilforekomster og kvartærgeologiske forekomster er til sentral sluttbehandling, mens verneplanen for edellauvskog vil være ferdigbehandlet på fylkesnivå i 1987. Verneplaner for myr og barskog, eventuelt også kulturlandskap, bør utarbeides i løpet av den kommende 4-årsperioden. Dette er arbeidskrevende oppgaver som bør prioriteres i de kommende årene slik at det omfattende verneplanarbeidet kan avsluttes.

Tre av fylkets store sammenhengende naturområder er av Statens naturvernråd foreslått vernet som landskapsvernområder eller nasjonalparker. Arbeidet med disse forslagene vil kreve mye tid i de kommende årene. Det vil også bli behov for arbeidsinnsats i forbindelse med "verneplan IV" for vassdrag.

Forvaltning av verneområder vil kreve betydelige ressurser de nærmeste årene. I forbindelse med gjennomføringen av ulike verneplaner blir det et betydelig arbeid med grense- og informasjonsmerking, etablering og administrasjon av oppsyn, behandling av dispensasjonssaker, utarbeiding av skjøtselsplaner og informasjonsmateriell samt bistand til Regjeringsadvokaten i forbindelse med erstatningsoppgjørene.

Forvaltning av truede arter, spesielt bjørn, ulv, jerv, gaupe og oter, vil være en prioritert oppgave i de kommende årene. For å få et sikrere faglig grunnlag for forvaltningen av disse artene, er det nødvendig med et betydelig registreringsarbeid.

En har foreløpig ikke grunnlag for å sette opp noen detaljert oversikt over ressursbehovet for natuvernarbeidet i fylket de kommende årene. En anslår imidlertid behovet i naturvern- og fri-luftsførvaltningen i de nærmeste årene til 5 årsverk. I tillegg kommer 1-2 årsverk til ulike registreringsoppgaver. Disse oppgavene må hovedsakelig utføres ved hjelp av engasjementer, det er bare i liten grad mulig å benytte konsulentfirmaer. Tildelingen av prosjektmidler må derfor økes betydelig i forhold til dagens nivå. På grunn av de mange verneområdene som ventes opprettet i de nærmeste årene, må forvaltningsbudsjettet økes til det 2-3-dobbelte i løpet av 4-årsperioden dersom en forsvarlig forvaltning skal kunne gjennomføres.

1.2.2 SAMMENDRAG HOVEDFELT FRILUFTSLIV

Med det omfanget fritiden har for de fleste i dag er det av vesentlig betydning hvordan denne tiden brukes. Friluftsliv er en måte å utnytte fritiden på som ut fra sosiale, medisinske og kulturelle kriterier er gunstig. En definerer her friluftsliv som opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden, med sikte på miljøforandring og naturopplevelse.

De store utmarksarealene og spennvidden i naturtyper innen fylket gir gode forutsetninger for utøvelse av friluftsliv. De store arealressursene har gjort og vil også i nærmeste fremtid betinge at behovet for statlig erverv av friluftsområder er relativt beskjedne i Hedmark, selv om behovet for slikt erverv er økende. Det er imidlertid et klart behov for fortsatt å kunne opprettholde de statlige tilskottene til kommunene for sikring og opparbeiding av friluftsområder for å oppnå en rimelig behovsdekning av områder for intensiv friluftslivs-utøvelse.

Det vil i friluftslivsarbeidet i årene framover bli lagt betydelig vekt på å bevare og videreutvikle friluftslivet som en verdifull del av det norske livsmønsteret. En vil derfor arbeide for:

- Økt utnyttelse av utmarksressursene i friluftslivssammenheng med vekt på det enkle friluftsliv i nær kontakt med naturen og med små krav til fysisk tilrettelegging og personlig utstyr.
- Få flest mulig til å drive et aktivt friluftsliv. Det vil bli lagt særlig vekt på å nå grupper som i dag utøver lite friluftsliv.
- Gjennom "håndtering" av lov om motorferdsel i utmark og vassdrag sikre mulighet for utøvelse av friluftsliv i "hyggelige og rolige omgivelser".

En vil i planperioden:

- Fortsatt prioritere arbeidet med ivaretagelse av friluftslivsinteressene som en naturlig del av all arealplanlegging, samt annen planlegging og tiltak innenfor andre næringer og sektorer.
- Gjennomføre handlingsprogrammet for sikring og opparbeiding av friluftsområder.
- Stimulere til økt utnyttelse av utmarksområdene og utmarksressursene i friluftslivssammenheng.

Dagens ressursforbruk på naturvern- friluftslivssiden er ikke tilstrekkelig for å nå de oppsatte målene. Det er idag 3 faste stillinger til disposisjon, mens ressursbehovet er anslått til 5 årsverk. Dersom bemanningen ikke styrkes, vil dette måtte medføre redusert innsats på viktige innsatsfelter og/eller forsinket gjennomføring av viktige arbeidsoppgaver.

1.2.3 SAMMENDRAG HOVEDFELT VILTFORVALTNING

Hedmark er det klart største vilt- og jaktfylket i landet, 26-27 mill daa areal står til viltets og jaktens disposisjon. Det produseres årlig vilt for ca 50 mill kr. Tyngden faller på storvilt og særlig på elg. Fylkets viltstammer representerer en kapitalverdi på 6-700 mill. kr.

Storviltjakten i Hedmark utøves av relativt få jegere, fordi valdene og kvotene er store. Oppunder 10 000 driver storviltjakt hvorav 8 000 bare på elg. Det totale jegerantall idag er ca 18 000. Dette kan økes til 23-24 000 jegere om hele fylket blir skikkelig organisert og utnyttet.

Fylket er altså et jaktlig overskuddsfylke, omgitt av ganske store befolkningsemengder. En bedre utnyttelse av denne ressurs er et viktig mål.

Hvert 5. storvilt i Norge felles i Hedmark. Det satses for tiden bevisst på å utvikle store, rasjonelle forvaltningsenheter på flere hundre tusen daa og med opp mot 400 fellings-tillatelser for elg. Poenget er selvsagt at artenes bruksområder på årsbasis i grove trekk bør søkes lagt inn under forvaltningsområdet.

Omfattende elgmerkinger er eller vil snart bli utført for nærmere å fastslå dyrenes bruksområder.

Fylket huser stammer av de "fire store" rovdyr, bjørn, ulv, jerv og gaupe. Ulven bruker et norsk grenseområde i tillegg til et større og tilstøtende svensk område. Vi ser for oss konturene av interessante samarbeidsprosjekter med svenske kollegaer særlig når det gjelder bjørn og ulv.

Som det største skog-vilt-fylket arbeides det også med et prosjekt for å innarbeide biotophensyn i skogbrukets driftsplaner. I løpet av 1987 antar vi dette prosjekt skal være ferdig. Prosjektet føres fram i resjii av fylkesmannen, men i nært samarbeid med skogbrukets organisasjoner.

Et tidsmessig viltkart over Hedmark avsluttes i 1987. Det vil særlig være nyttig i vurderinger om endret arealbruk og det vil også få stor betydning i biotoper-skogbruk-samarbeidet.

Radioaktiviteten hos vilt må følges opp i flere år framover, og særlig må vi konsentrere oss om strålingsmengden hos villrein og dels også elg i høyere områder av Hedmark.

Jegerprøven er blitt obligatorisk f.o.m. 1986. Det årlige antall kandidater vil ligge omkring eller kanskje noe over 1000 pr. år når vi kommer i normal gjenge. De fleste innkjøringsvansker kan sies å være overvunnet.

Andelen Hedmark får til tiltak og administrasjon av viltfonds-midler, har hittil vært relativt lav. Inntekter fra Hedmark i form av fellingsavgifter og jegeravgifter vil i 1987 ligge rundt 4 mill kr. Skal virksomheten i dette store viltfylket bli tilnærmet hva den bør, er det en forutsetning at de fordelingsnøkler som nå legges til grunn, blir revurdert.

Det haster også med en revurdering av mannskapssituasjonen ved Miljøvernavdelingens viltseksjon. En konsulent ved hvert fylke uansett oppgavemengde er uttrykk for en foreldet matematikk. Oppgavene innenfor fylket er store og mangfoldige og dertil kommer alle delegeringene. Situasjonen er krisebetont. Behovet for en viltkonsulent II og en egen rovdyrkonsulent er klart til stede.

1.2.4 SAMMENDRAG HOVEDFELT FERSKVANNSFISKFORVALTNING

Hedmark er et viktig fiskefylke da fiskemulighetene er mange, fisket godt organisert, samt at store befolkningsssentra på Østlandet og i Sverige har kort vei. Ca 30 000 fiskere importeres årlig samtidig som ca 32% av fylkets egne innbyggere fisker (52 000). For mange utkantskommuner er det mye å hente i en bedre tilrettelegging for fisketurisme. Rundt byene er det gode muligheter for å utvikle fisket til å bli viktigere som en positiv faktor i nærmiljøet (Mjøsa og Glomma). Fisket er godt organisert, og det selges fiskekort på 84% av arealet.

Inntektene til fiskefondet fra Hedmark er ca 1 mill i dag. Potensielt vil dette kunne økes til 3-4 mill. Dette er avhengig av en bedre tilbakeføring av midler. I dag tilbakeføres bare 10% til tiltak i Hedmark.

Mjøsa bør kunne utvikles til et av våre beste fiskevatn ved å 3-5 doble utsettingene her. Det arbeides med å gjøre Glomma til en bedre fiskeelv ved å produsere settefisk av Glommastammen samt ved biotopforbedrende tiltak i sideelvene. De store innsjøene utgjør 45% av arealet, og det utvikles egne driftsplaner for disse. Fiskereglene vil bli justert/sanert for å lette tilgjengeligheten.

Krepselokaltitens status kartlegges, og krepsebestandene økes ved utsetting, kalking og regulering av fisket. Ressurskartlegging av fiskebestandene i fylket er nødvendig som grunnlag for en bedre forvaltning. Det tas sikte på å komme fram til modeller for typevassdrag. Settefiskbehovet for fylket kartlegges, og det vil være aktuelt å bygge et anlegg ved Løpet i Amot for produksjon av stor settefisk. Kalking av sure vann omfatter ca 20 prosjekter. En bedre oppfølging av disse prosjektene er aktuelt. Det vil bli utarbeidet en egen fylkesplan for kalking. I Folldal, på Kvikne og på Finnskogen foretas det undersøkelser i regulerte vassdrag som grunnlag for kompensasjonstiltak. Arbeidet med kompensasjonstiltak vil bli intensivert. Undersøkelsene i Trysilelva foretas fra svensk side, og det vil bli arbeidet videre med kompensasjon for tapt laksefiske på grunnlag av disse.

Utrydding av mort i den eutrofe Stavsjøen på Nes, og utsetting av regnbueørret har her gitt bedret vannkvalitet og et meget godt fiskevatn. Utsetting av stor fisk i Einunna som kompensasjon for regulerings-skader har gitt økte fiskekortinntekter. Overvåkning av fisk med hensyn til radioaktivitet fortsettes. Til nå har fisken i Hedmark stort sett ligget under tiltaksgrensen.

Innenfor eksisterende prosjekter er det sysselsatt 3,5 årsverk. I LTP-perioden vil dette ligge på 3,5 - 4,5 årsverk med prosjekter vi har oversikt over. Det er ønskelig at stillingen som Mjøstekniker gjenopprettes (1/2 årsverk) samt med en styrking av den faste bemanningen med 1/2 årsverk. Det er derfor behov for 1 årsverk totalt ved at Mjøsteknikerstillingen ble nedlagt i 1984.

1.3.1 SAMMENDRAG HOVEDFELT VANNFORURENSNING

Hovedvassdragene i Hedmark er Glomma, Mjøsa (sidevassdrag til Glomma), Trysil-elva, Vrangselva, Orkla, samt en del mindre grensevassdrag. Generelt er målet at utslipp av forurensninger skal holdes på et nivå som ikke fører til skader eller ulemper i vassdragene.

Forurensningssituasjonen i Mjøsa har utviklet seg i negativ retning igjen de siste årene. Eutrofiering som følge av for stor næringssalttilførsel, spesielt fosfor, er hovedproblemet. Denne utviklingen må snus snarest mulig, og på lengre sikt må det arbeides videre med å opprettholde en stabil økologisk balanse i innsjøen og ivareta et vidt spekter av brukerinteresser. Dette innebærer at det må settes inn tiltak for å redusere fosfortilførselene på alle felter.

I første omgang ser det ut til å være mest å oppnå innen landbruket, men også betydelig på kommunale punktutslipp og fra industri. Fosfatholdige vaskemidler er en forurensningskilde som må fjernes. På lang sikt er det viktig at det arbeides kontinuerlig med tiltak på kommunale avløpsledningsnett som antas å stå for en betydelig del av forurensningen. Disse tiltakene er imidlertid svært omfattende og kostbare og vil ta lang tid.

Etter at de fleste tettstedene langs Glomma ble forsynt med renseanlegg, er mesteparten av den synlige primærforurensningen forsvunnet. Imidlertid er det fortsatt for stor algevekst i vassdraget p.g.a. for stor tilførsel av næringssalter og organisk stoff. Vannkvaliteten er heller ikke hygienisk tilfredsstillende, og tungmetallinnholdet er for høyt i de øvre deler.

Det er nødvendig å redusere næringssalttilførselen og den hygieniske forurensningen langs hele vassdraget. Spesielt de to Storsjøene i vassdraget må vies oppmerksomhet. Brukerinteressene i Glomma er i hovedsak drikkevannsforsyning, friluftsliv/rekreasjon, kraftproduksjon og resipientbruk.

Trysilvassdraget er lite påvirket i øvre deler bortsett fra enkelte lokale utslipp. I nedre deler er påvirkningen mer markert. Brukerinteressene er hovedsakelig knyttet til turistnæringen. Det bør være et mål å beholde vassdragets øvre deler mest mulig ubørt. Forurensningssituasjonen i nedre deler må bedres noe.

Vrangselvassdraget er lite påvirket i øvre deler, mens forurensningen betegnes som markert i nedre deler, særlig nedstrøms tettstedene. Her må forurensningssituasjonen bedres.

De øvrige mindre vassdrag i fylket er mindre påvirket av forurensning, og det vil i hovedsak være nødvendig å hindre ytterligere påvirkning.

Tiltakene for å redusere forurensningen vil i stor grad være av samme type for hele fylket og vil måtte omfatte alle typer utslipp. For landbruket vil dette i hovedsak si fortsatt utbedring av siloer og gjødsellagre, bedre gjødslingsrutiner og riktig mengde gjødsel. Når det gjelder kommunale utslipp må resterende tettsteder forsynes med renseanlegg, gjenstående bebyggelse i

tettstedene må kobles til renseanlegg, driftsstabiliteten ved anleggene må bedres og det må legges betydelig vekt på å redusere lekkasjer i ledningsnett. Også utslipp fra spredt bebyggelse må følges opp bedre og tvungen slamtømming bør innføres overalt. For industrien må det bli bedre kontroll med utslippene og ytterligere rens tiltak må innføres etter behov. Nye, større utslipp eller inngrep i vassdragene bør konsekvensvurderes før eventuell tillatelse gis.

Generelt må det legges mer vekt på drift og vedlikehold av anlegg, samt tilsyn med at de forurensningsbegrensende tiltakene virker etter hensikten. Utdanningen av alle typer fagpersonell til arbeid innen forurensningssektoren bør styrkes.

Av virkemidler bør det satses mer på aktiv informasjon. Det er også behov for en del nye forskrifter til forurensningsloven. Tekniske retningslinjer bør holdes ajour og suppleres. Bedre overvåkning av vassdragene bør ses på som et grunnlag for å sette inn tiltak av riktig type på rett sted og til rett tid.

Dagens ressursbruk på vannforurensninger er ikke tilstrekkelig i forhold til behovet dersom de oppsatte mål skal kunne nås. I dag brukes netto ca. 3 årsverk inkludert engasjementer og overtid, mens behovet er beregnet til 4,3 årsverk forutsatt at det kommer i stand en interkommunal driftsassistanseordning. Uten driftsassistanse vil behovet være vel 5 årsverk.

Det brukes dessuten 70 - 80 000 kr. årlig til analyser, ca. 100 000 kr. til reiser og det leies konsulentttjenester for ca. 75 000 kr. (inkl. midler kanalisert direkte fra departementet). Behovet for analyser antas å holde seg omtrent uendret framover, mens behovet for midler til reiser må ses i sammenheng med personellressursene og behovet for øket innsats på tilsyns- og kontrollsidene. Behovet for konsulentbistand til utredninger som krever ekspertise utover det avdelingen disponerer vil øke som følge av nye problemstillinger og økt kompleksitet.

1.3.2 SAMMENDRAG HOVEDFELT AVFALL

Det mangler ennå en del på at alle kommunene har oppfylt sine plikter etter forurensningsloven på områdene avfall og slam.

Målsettingen er at ved utløpet av planperioden skal alle kommunale avfallsplasser som er i bruk, herunder slamdeponier, være godkjent. Kommunale og private plasser som ikke fyller kravene rustes opp til fortsatt bruk, eller nedlegges etter å være satt i miljømessig akseptabel stand.

Interkommunale løsninger vil bli valgt for det store flertall av fylkets kommuner.

Miljøvern avdelingen vil arbeide for at det velges fleksible løsninger med anledning til tilpasning og endring av metoder og rutiner. Gjenvinning tilstrebes der det er praktisk/økonomisk mulig. Eksempelvis: Matavfall fra felles husholdninger. Det bør snarest skje en lovendring som gjør slamtømming i spredt bebyggelse obligatorisk. Slam søkes anvendt som jordforbedringsmiddel. Det ansees som viktig å videreutvikle ordningen med oppsamling, transport og videre disponering av spesialavfall. Samleplasser må opprettes, gjerne lokalisert på anlegget for vanlig avfall. For private og andre tilfeldige leverandører må gis lettvinnt adgang til å levere spesialavfall uten høye avgifter.

Bilvrakordningen ser nå ut til å fungere relativt bra.

Til nå har avdelingen brukt mye tid på dette arbeidsfeltet blant annet med bestrebelser på å oppnå interkommunale løsninger gjennom kontaktmøter, befaringer og oppfølging av arbeidet i interkommunale arbeidsutvalg.

De mål som er satt for planperioden på dette hovedfelt vil kreve innsats som betinger ressurser ut over de nåværende. Et stort antall plasser må befares og diverse undersøkelser foretas som grunnlag for pålegg og behandling av konsesjonssøknader. Det kan være naturlig å engasjere hjelp til slike oppgaver. Det skjer ellers stadig noe nytt på fagområdet og det er behov for VAR-personalet å holde seg ajour med utviklingen og å bringe informasjon videre. Det blir nødvendig med stadig kontakt med kommunene.

Ressursregnskap for arbeidskraft viser en manko på ca 1/2 årsverk når en ser på behovet samlet for områdene avfall, støy- og luftforurensninger og "diverse". "Diverse" omfatter gjøremål som ikke hører til et bestemt VAR-hovedfelt, deltagelse i kurs som deltagere eller forelesere service overfor skoler, foreninger o.l., beredskapsplaner akutt forurensning osv. For å kunne nå målsettingene blir det nødvendig med noe økende ressurser, til engasjement av konsulenter etc.

1.3.3 SAMMENDRAG HOVEDFELT STØY

Vår hovedoppgave på dette felt har vært og vil fortsatt være å påse at bestemmelsene om støy blir vurdert og tatt hensyn til i plansammenheng. Bestemmelsene blir etterhvert kjent og mulighetene for å hindre at nye støyulemper oppstår bedres.

Vi må arbeide for at vi blir forelagt kommune- og reguleringsplaner, vegplaner m.v. på et tidlig stadium. Nyttig i så måte: Plansjefen i fylkeskommunen, arrangerer planfaglige rådgivningsmøter, kfr. omtale pkt. 2.4.

Det må sørges for at støydempingstiltak som finnes påkrevet blir formelt gjort gjeldende som et krav og markeres som obligatorisk på reguleringskart og/eller blir tatt inn i reguleringsbestemmelsene.

Det foreligger tall fra registreringer som viser at langs riksveger med ADT over 1000 (ialt 802 km) er det 4,3 støyutsatte boliger pr. km. Støytiltak for å begrense støyen ute til under 60 dB(A) langs disse riksvegene er anslått til 66 mill. kr. Det bevilges lite over vegbudsjettet til støytiltak langs eksisterende veger.

Foruten trafikkstøy er det mest skytebanestøy som det er aktuelt å vurdere i Hedmark. Skytebaner bør inngå som et formål som ledd i arealplanleggingen. (Kommuneplan o.l.) Det bør tas sikte på at alle skytebaner blir gjenstand for konsesjonsbehandling.

Med nåværende bemanning er det neppe mulig for avdelingen å få seg delegert ytterligere oppgaver på dette felt.

Ressursbehovet er omtalt sammen med avfall og "diverse" under pkt. 2.2.2.7.

1.4.1 SAMMENDRAG HOVEDFELT VANNFORSYNING

Hedmark fylke har ca. 95 vannverk som forsyner mer enn 100 personer. Flertallet av disse mangler godkjenning fra helsemyndighetene og mange har ikke tilfredsstillende vannbehandling. Reduksjon av lekkasjer i ledningssystemene og større satsing på utskifting og fornyelse av ledninger for å holde tritt med levetiden på disse er andre viktige utfordringer.

Det langsiktige målet for vannforsyningen er å gi flest mulig av fylkets innbyggere et sikkert og helsemessig betryggende drikkevann. Så lenge det ikke er avklart når fylkesmannen vil få et utvidet ansvar for vannforsyningen, er det imidlertid vanskelig å sette opp mer konkrete mål. Av samme grunn er det også bare mulig å angi generelle tiltak for å bedre vannforsyningen. Med et utvidet ansvar for vannforsyning vil fylkesmannen i første omgang ha behov for en grundigere registrering av vannforsyningsforholdene i fylket.

1.4.2 SAMMENDRAG HOVEDFELT VASSDRAGSFORVALTNING

Hovedfeltet vassdragsforvaltning er såvidt nytt at det ennå ikke har funnet sin endelige form. Følgelig må feltet utvikles og defineres nærmere i løpet av planperioden.

Foreløpig har en valgt å dele vassdragsforvaltningen inn i følgende delfelter:

- vannkraftoppgaver
- saker etter vassdragsloven
- vannbruksplanlegging
- overvåking av vannressursene
- vassdragsregisteret
- utredningsarbeid og informasjonsvirksomhet

Vannkraftoppgavene vil stort sett bestå i videreføring av Samlet plan, konsesjonsbehandling og faglig/administrativt bidrag til verneplan IV.

Vassdragslovssakene omfatter hovedsaklig konsesjonsbehandling i inngrepssammenheng. Her synes det imidlertid å være viktig å skaffe bedre oversikt over gjennomførte/planlagte inngrep som grunnlag for en mer helhetlig forvaltning.

Vannbruksplanlegging vil bli et viktig redskap innen vassdragsforvaltningen. Det bør umiddelbart settes i gang en slik planprosess i Glomma med sideelver. Videre bør det vurderes behov for vannbruksplanlegging i enkelte av vernevassdragene. Vannbruksplanleggingen må generelt gjennomføres i nær kontakt med fylkeskommunen og den enkelte kommune.

Overvåkingsbegrepet bør utvides til også å omfatte forhold utover forurensningsproblematikk. Temaet vil tidlig i planperioden bli gjennomdrøftet i avdelingen.

Vassdragsregisteret som er utviklet av NVE skal gjøres operativt og tilpasset lokale forhold tidlig i planperioden. I denne sammenhengen vil det være behov for oppbygging av EDB-kompetanse.

Det synes å foreligge et stort behov for å samle inn og systematisere viten om fylkets vassdrag. Derfor vil det bli lagt vesentlig vekt på ulike vassdragsrelaterte utredningsoppgaver. Informasjonsarbeid vil også bli høgt prioritert.

Foreløpig disponerer miljøvernavdelingen en stiling som vassdragsforvalter/overingeniør til å ivareta oppgavene i tilknytning til vassdragsforvaltningen. En tar imidlertid sikte på å bygge opp virksomheten gradvis og allerede nå kan en se behov for utredningsmidler til ulike formål.

1.5 SAMMENDRAG AV LANGTIDSPLAN FOR FYLKESKARTKONTORET

1. INNLEDNING

Det praktiske arbeidet med den første langtidsplanen for fylkeskartkontoret ble påbegynt høsten 1984. Planarbeidet ble først utført i grupper, noe som resulterte i en foreløpig plan som ble lagt fram for departementet i møte den 1. oktober. Denne planen ble så tilpasset de nye retningslinjene for planarbeidet som kom i oktober 1984.

Arbeidet med planen har vært vanskelig. Dette skyldes blant annet raske endringer innen fagområdet. Men det skyldes også at de fleste impliserte ikke er vant til denne form for planlegging. Planen skal gjennom en årlig rullering, og vi regner med at planen vil bli forbedret gjennom dette arbeidet.

2. FORUTSETNINGER

Følgende forutsetninger er lagt til grunn for planarbeidet:

- Uforandret stillingsantall.
- Budsjettmidler i henhold til tildelte rammetall.
- Ingen massivetablering av bygningsregistret i GAB.
- Kommunene tar over registrering av de GAB-data som produseres i kommunene, hjemmelsdata registreres ved kartkontoret.

3. SAMMENDRAG

Hovedlinjene i planen er:

- Førstegangskartleggingen av Ø.K. krever stor innsats fram til 1988, deretter får vi en forholdsvis rask avtrapping.
- Arbeidet med eiendomsdatabase startes opp i 1985, men vil først i slutten av planperioden gå for fullt.
- Ajourføring av Ø.K. startes opp i 1988/89.
- Arbeidskraftbehovet på GAB vil minske vesentlig fra 1988.
- EDB tas i bruk der det er rasjonelt, og vil bli et sentralt hjelpemiddel også i kartproduksjonen.
- Det legges vekt på kompetanseoppbygging særlig innen EDB.
- Informasjon og markedsføring skal prioriteres.

Forøvrig vises til vedlegg side 165.

1.6 SAMMENDRAG - ANDRE AKTIVITETER I MILJØVERNDELINGEN

Avdelingen har kommet langt når det gjelder innføring av EDB og har i dag 11 terminaler med tilknytning til fylkeskartkontorets NORD-100 CX maskin. Mesteparten av skrivetjenesten foregår nå ved hjelp av tekstbehandlingssystemet NOTIS, og det er eller er i ferd med å bli tatt i bruk flere FICS-baserte registreringssystemer innenfor de ulike fagområdene. Dette vil gi rasjonelle gevinster og bedre muligheter til å håndtere store datamengder.

Begrenset CPU-kraft fører periodevis til kapasitetsproblemer på EDB-bruken, og anskaffelse av 2 PC-er er et aktuelt tiltak for å bedre dette problemet. Forøvrig må opplæring av avdelingens ansatte i bruk av EDB-systemene fullføres, og det er nødvendig å gi et par av de ansatte videre opplæring for å sikre avdelingen en viss driftskompetanse.

Avdelingen har eget fagarkiv, mens postbehandling og journalføring foregår ved fylkesmannens kommunal- og administrasjonsavdeling. Denne ordningen medfører visse ulemper og forsinkelser, og avdelingen vil trolig være mest tjent med å få hele ansvaret for egen post- og arkivtjeneste. Målet må være at postbehandling og journalføring kan gå raskt og korrekt og at arkivet får en mest mulig hensiktsmessig inndeling og plassering for dermed å bli et praktisk hjelpemiddel i saksbehandlingen.

Avdelingen har ansvar for å utarbeide eget budsjett (ekskl. kontorsiden), mens anvisningsmyndighet og regnskapsførsel tilligger fylkesmannens kommunal- og administrasjonsavdeling. For til enhver tid å holde oversikt over forbruk av midler må imidlertid avdelingen parallelt føre en egen regnskapsoversikt. Målet bør være å få forenklet dette opplegget. Det synes hensiktsmessig at avdelingen får delegert anvisningsmyndighet for egne budsjettmidler og overtar regnskapsførselen for dette.

Avdelingen har 2 faste kontorstillinger som budsjettmessig er tilknyttet Justisdepartementet. Med 11 faste fagstillinger, et varierende antall engasjementer og stadig delegering av nye arbeidsoppgaver på fagfeltene blir belastningen på kontorpersonalet stadig større. For å avlaste fagpersonalet er det dessuten aktuelt å overføre ytterligere oppgaver til kontorpersonalet, noe som vil medføre behov for å styrke bemanningen. Videre vil en se det som en fordel om kontorpersonalet budsjettmessig kunne bli underlagt Miljøverndepartementet.

Forøvrig er avdelingen engasjert i en del andre aktiviteter og saksfelter som ikke kommer inn under andre hovedfelter, blant annet: Akutt forurensning, konsesjoner for taubaner og skitrekking, lån- og tilskuddssaker, deltakelse i diverse utvalg og generell informasjon.

1.7 SAMMENDRAG - RESSURSSITUASJONEN; BEHOV FOR ADMINISTRATIVE TILTAK

I 1986 disponerte avdelingen 2 399 000 kr. til drift, 654 000 kr. til prosjekter og 873 000 kr. til forvaltning. Videre ble det gjennom avdelingen fordelt vel 10 mill. kr. i statlige tilskudd til ulike miljøverntiltak i fylket. Dessuten bidro ulike vassdragsregulanter og reguleringsfond med ca. 2 mill. kr. til ulike miljøundersøkelser og miljøverntiltak.

På personellsiden har avdelingen 13 faste stillinger og i gjennomsnitt ca. 4 engasjerte. Det er en felleskonklusjon av avdelingens LTP-fagkapitler at bemanningen er for snau. Det er således beregnet behov for ca. 50 % økning av den faste bemanningen i planperioden. Engasjementer er til god hjelp, men er beheftet med en del ulemper sammenliknet med fast ansatte. De enmannsbetjente fagfeltene, fisk og vilt, er spesielt sårbare, og her det åpenbart behov for en differensiering i bemanningen for de forskjellige fylkene.

Det er av stor betydning at det ikke blir hyppige skiftninger av personell. God kjennskap til eget og avdelingens øvrige fagfelter betyr meget.

Når det gjelder behov for administrative tiltak kan kort nevnes: Kontorpersonalet bør over på Miljøverndepartementets budsjett, avdelingen bør få anvisningsmyndighet for egne budsjettmidler, avdelingen bør ta hånd om egen arkivtjeneste, herunder postbehandling og journalføring, og det er dessuten behov for å sikre avdelingen tilstrekkelig kontorplass samlet.

Forøvrig bør avdelingen utarbeide en organisasjonsplan med blant annet definisjoner av ansvars- og arbeidsområder. Det vil også være nyttig å få utarbeidet en EDB-plan.

2. FAGOMRÅDER OG HOVEDFELTER

2.1. FAGOMRÅDE NATURFORVALTNING

De generelle målene for naturforvaltningsarbeidet er gitt i bl.a. Stortingsmelding nr. 68 (1980-81) om Vern av norsk natur, i Stortingsmelding nr. 36 (1978-79) og i forarbeidene til særlovene som departementet forvalter. Med bakgrunn i disse dokumentene er følgende målstruktur satt opp for naturforvaltningsarbeidet:

Hovedmål 1: Naturens mangfold og produktivitet, og dens potensiale for menneskelig utfoldelse, skal opprettholdes.

Hovedmål 2: Alle grupper i befolkningen skal ha mulighet til naturopplevelse, friluftsliv og høsting av naturens goder, for å styrke båndet mellom menneske og natur.

Hovedmål 3: Samfunnets bruk og påvirkning av naturen skal ivareta hensynet til naturens variasjonsrikdom og evne til selvfornyelse, befolkningens helse og trivsel og kommende generasjoners livsbetingelser.

I LTP-perioden vil det bli lagt økt vekt på arbeidet under hovedmål 2 og 3. Departementet tar sikte på å styrke friluftslivet, særlig i tilknytning til nærmiljøtiltak rundt de større byene. Kommunene, fylkeskommunene og andre offentlige myndigheter vil få et klarere ansvar for å ivareta naturforvaltningshensyn i sin virksomhet. Det vil bli lagt økt vekt på informasjons- og veiledningsaktiviteter, og gitt sterkere fokusering på de positive samfunnsmessige aspektene ved miljøvernarbeidet.

Naturforvaltningsarbeidet deles inn i følgende fire hovedfelter:

- naturvern
- friluftsliv
- viltforvaltning
- ferskvannsfiskforvaltning

(Inndelingen i hovedfelter er under omarbeidelse, og vil bli endret til neste revidering av LTP-veilederen. I denne utgaven av langtidsprogrammet har en derfor valgt å omtale de enkelte feltene separat. En del naturforvaltningsstoff som er felles for fagfeltene, f.eks. forholdet til arealplanleggingen og til andre sektormyndigheters virksomhet, er derfor omtalt flere steder i de etterfølgende fagkapitlene.)

De viktigste virkemidlene i naturforvaltningsarbeidet er:

- naturvernloven
- friluftsloven
- viltloven med forskrifter
- innlandsfiskeloven med forskrifter
- motorferdselloven med forskrifter
- planlegging etter planloven
- faglige retningslinjer for arbeidet
- økonomiske tilskudd
- informasjon og veiledning
- forskning og utvikling
- samarbeid med andre offentlige etater og frivillige organisasjoner.

2.1.1. HOVEDFELT NATURVERN

2.1.1.1. Innledning

A. Definisjon av naturvernbegrepet

Naturvern vil si å disponere naturressursene ut fra hensynet til den nære samhörigheten det er mellom mennesket og naturen, og ut fra hensynet til at naturens kvalitet skal bevares for framtida. Naturvern er følgelig ikke bare vernetiltak, men omfatter også en riktig og skånsom bruk av naturressursene.

B. Naturvernoppgavene kan deles i 4 hovedarbeidsfelter:

- a) ivaretagelse av naturverninteressene i arealplanleggingen etter plan- og bygningsloven
- b) ivaretagelse av naturverninteressene i forhold til andre (sektor)myndigheters virksomhet
- c) opprettelse og forvaltning av verneområder
- d) forvaltning (herunder overvåking og fredning) av plante- og dyrearter

2.1.1.2. Status og utfordringer

A. Naturvern - arealplanlegging

Naturverninteressene kommer inn i arealplanleggingen etter plan- og bygningsloven på flere nivåer:

- a) i fylkesplansammenheng
 - b) i kommuneplansammenheng
 - c) i detaljplansammenheng; ved behandling av reguleringsplaner eller søknader om dispensasjon fra vedtekt til plan- og bygningslovens § 82.
- a) Fylkesplanen for Hedmark for perioden 1984-87 inneholder et eget kapittel om naturvern. Kapitlet inneholder status for naturvernarbeidet i fylket, omtale av viktige arbeidsfelter og et handlingsprogram. Handlingsprogrammet omfatter blant annet forslag til tempoplan for ulike verneplaner, forslag om vern av konkret beskrevne store, sammenhengende naturområder og forslag om samarbeidsrutiner mellom ulike fagorganer om naturforvaltning. I løpet av 1987 skal det vedtas en ny fylkesplan for perioden 1988-91. I denne planen bør hovedmålsettinger for naturvernarbeidet i Hedmark og aktuelle tiltak i planperioden presenteres slik at de kan bli gjenstand for en politisk vurdering.
 - b) 20 av fylkets 23 kommuner har enten godkjent generalplan eller generalplanforslag som har vært til uttalelse hos naturvernmyndighetene i en eller annen fase. Naturverndelen i disse er meget varierende i omfang og kvalitet. Ingen kommuner har godkjent arealdel til kommuneplanen, men en må regne med at samtlige kommuner i løpet av 3-5 år vil få slik arealdel godkjent. Kommunene har krav på å få bistand fra fylkets naturvernmyndigheter ved utarbeidelsen av denne arealdelen. Med den rettsvirkning denne arealdelen nå har fått, er det av vesentlig betydning at natur-

verninteresser i vid forstand kommer inn i planarbeidet på et tidligst mulig stadium. Dette arbeidet vil være ressurskrevende, men forhåpentligvis arbeidsbesparende på lengre sikt ved at en del arealbrukskonflikter kan løses på planstadiet, ikke ved behandling av konkrete enkelt-saker.

- c) Fylkesmannens miljøvernavdeling er definert som et statlig fagorgan som skal ha alle forslag om reguleringsplaner til uttalelse. Etter som kommunene mangler egne organer som ivaretar naturverninteressene, må også søknader om dispensasjon fra vedtekter til plan- og bygningslovens § 82 forelegges avdelingen fordi slike søknader ofte omfatter forhold som er av særlig naturvernmessig interesse. Den forskjelligartede praksisen de enkelte kommunene følger, gjør det sannsynlig at enkelte reguleringsplaner i dag godkjennes uten at de er undergitt noen naturvern faglig vurdering.

Det bør etter hvert legges større vekt på det kommunale ansvaret for å ivareta lokale naturverninteresser. Opplysninger om relevant registreringsmateriale bør derfor systematiseres og gjøres lett tilgjengelig for kommunene. Samtidig med at kommunene gjøres bedre i stand til å ta naturvernhensyn også ved den detaljerte arealplanleggingen, bør høringsrutinene innskjerpes slik at en er sikret at eventuelle nødvendige korrektiv kommer til uttrykk under planprosessen.

B. Naturvern - andre myndigheters virksomhet

Naturverninteresser blir berørt av flere andre fagsektorens virksomhet. Dette gjelder blant annet:

- a) samferdselssektoren (veg, jernbane, teleanlegg, flyplass)
- b) landbrukssektoren (jordbruk, skogbruk, reindrift)
- c) energi- og vass- (kraftutbygging, kraftlinje, senkning, dragssektoren forbygning)
- d) reiselivssektoren (alpinanlegg, motorisert ferdsel)
- e) bergverkssektoren (gruve, dagbrudd)
- f) forsvarssektoren (skytefelt, øvingsområde)

a) Samferdselssektoren

Det offentlige vegnettet i Hedmark er godt utbygd. De fleste vegplanene omfatter utbedringer av eksisterende vegtraseer, omlegging av veger utenfor tettsteder eller etablering av gang/sykkelveger. Mange av vegtraseene går langs vassdrag. Planer om utbedringer/omlegginger medfører derfor inngrep i sjø- og elvekanter. I de nordlige og sørligste delene av fylket er det forholdsvis store løsmasseforekomster i kvalitetene som er tilfredsstillende for ulike vegbyggingsformål. I Hedemarksregionen er løsmasseressursene små, og fjellknusing er tatt i bruk for å skaffe grus til vegformål. Både massetak og steinbrudd kan ha negative virkninger på landskapsbilde og naturfaglige interesser.

I 1977 ble det opprettet et kontaktutvalg mellom naturvern- og vegmyndighetene. Gjennom utvalget blir en orien-

tert om veg- og massetaksplaner på et tidlig tidspunkt og har anledning til å komme med faglige synspunkter på valg av alternativ, videreføring av planene m.v. Gjennom arbeidet i utvalget er vegmyndighetene blitt kjent med naturvernmyndighetenes generelle synspunkter på trasevalg, massetaksutforming m.v. Sammen med de utarbeidede oversiktskartene over fylkets geomorfologi, løsmasseressurser og verneverdige kvartærgeologiske forekomster har dette ført til at vegmyndighetene i langt større grad enn tidligere har grunnlag for å ta naturvern hensyn ved planleggingen av sin virksomhet.

Både Dovre-, Røros-, Solør- og Kongsvingerbanen går gjennom Hedmark. En stor del av jernbanelinjene går langs vassdrag. Eventuelle ombygninger/nyanlegg vil kunne medføre betydelige naturvernmessige konsekvenser. Det har de siste årene ikke vært slik virksomhet, og en regner ikke med at slik virksomhet er aktuell i noe særlig omfang de nærmeste årene.

En rekke teleanlegg av ulike slag er oppført i fylket i løpet av de siste 20-30 årene. På grunn av sin funksjon har disse anleggene ofte en framtrødende plass i landskapet. I tillegg til selve anlegget er det ofte nødvendig med veg- og strømframføring som på grunn av anleggets lokalisering kan ha landskapsmessige konsekvenser. En har ikke oversikt over omfanget av eksisterende anlegg eller planlagte anlegg. De eksisterende saksbehandlingsrutinene sikrer ikke at naturvernmyndighetene får anledning til å vurdere planer om oppføring av slike anlegg.

I Hedmark er Hamar flyplass den eneste med fast flyforbindelse. Det planlegges dessuten bygd en flyplass på Ruds-høgda i Ringsaker. I tillegg er det en rekke flystriper av varierende lengde og kvalitet omkring i fylket. En har ikke oversikt over disse, eller over behov for og planer om nye flystriper. Med mindre slike etableringer behandles etter plan- og bygningsloven, er naturvernmyndighetene neppe sikret å få slike planer til vurdering.

b) Landbrukssektoren

Hedmark er et utpreget skogfylke. På grunn av berggrunnsforholdene og de klimatiske forholdene er store deler av fylket dekket av barskog av middels god til svak bonitet. Varmekjær lauvskog finnes bare sporadisk i de lavestliggende delene ved Mjøsa og i Solør/Odalsregionen. Fjellbjørkeskogen har beskjeden utstrekning i de midtre delene av fylket, mens den på kambrosilursk berggrunn i Nord-Østerdal dekker betydelige arealer. Skogarealene er fordelt på flere eierkategorier:

Privatskog	Statsskog	Kommuneskog	Bygdeallmenninger
75%	12%	7%	6%

I etterkrigstiden er betydelige myr- og sumpskogområder i barskogregionen i Hedmark grøftet for å øke skogproduksjonen. Omfanget av nygrøftingen de siste 25 årene går fram av tabell N1 på neste side. Denne grøftingen har redusert innslaget av rike og middels rike myrer og sumpskogområder med tilhørende vegetasjon og fauna i barskog-

regionen og bidratt til å redusere det landskapsmessige mangfoldet. I de siste årene har nygrøftingen for skogbruksformål avtatt, dels av konjunkturmessige årsaker, dels fordi de naturtypene som gir størst positiv skogproduksjonsmessig reaksjon på tørrlegging allerede er grøftet.

Tabell N1. Nygrøfting for skogproduksjon i Hedmark 1961-85. Tall merket * er uten eiendommer som forvaltes av Direktoratet for statens skoger.

Periode	Nygrøfting i dekaar		Nygrøfting i km grøfter	
	Pr. år	Totalt	Pr. år	Totalt
1961-65	39.737*	198.686*	1.296*	6.480*
1966-70	19.174	95.870	652	3.261
1971-75	7.157	35.785	258	1.289
1976-80	4.157	20.787	171	853
1981-85	5.672	28.359	194	971
1961-85	15.179	379.487	2.571	12.854

Det har i de siste tiårene foregått en betydelig bygging av skogsveger (skogsbilveger og traktorveger), og utbyggingen av skogsvegnettet pågår for fullt, jfr. nedenstående tabell N2.

Tabell N2. Skogsvegbygging i Hedmark 1961-85. Tall merket * er uten eiendommer som forvaltes av Direktoratet for statens skoger.

Periode	Bilveger i km		Traktorveger i km	
	Pr. år	Totalt	Pr. år	Totalt
1961-65	222*	1.110*		
1966-70	299	1.494		
1971-75	223*	1.114*	225*	1.124*
1976-80	164	820	186	928
1981-85	171	854	154	769
1961-85	216	5.392	188	2.821

Skogsvegene kan ha negative virkninger på naturmiljøet både direkte (nedbygging av produksjonsarealer, tørrlegging av omkringliggende arealer, skjemmende landskapsinngrep) og indirekte (økt ferdsel, forstyrrelse og slitasje, økt utbyggingspress). De fleste skogsvegene i fylket bygges med statstilskott. Sammen med statstilskottet til drift i vanskelig terreng medfører dette at marginale skogområder som en tidligere antok "fredet seg selv", nå blir åpnet for skogsdrift. De gjenværende relativt urørte områdene i Hedmark under skoggrensa blir av denne grunn raskt redusert i antall og omfang.

På grunn av terrengforhold, skogtilstand og eiendomsforhold er størrelsen på hogstflater i fylket gjennomgående relativt små. Landbruksdepartementet og Det norske Skog-

selskap har i 1986 gitt ut veiledende retningslinjer for det praktiske skogbruk. Dersom denne veiledningen følges av skogeierne ved planlegging og gjennomføring av flatehogster, vil dette redusere de naturvernmessige ulempene ved flatehogst.

Det er etablert et kontaktutvalg med landbruksmyndighetene i fylket. Naturvernmyndighetene får anledning til å uttale seg til alle søknader om statstilskott til bygging av skogsveger. Ønsker om endrede trasevalg, spesielle landskapsmessige tilpasninger m.v. kan på denne måten innarbeides i forutsetningene for tilskottet. Det er imidlertid et problem at skogmyndighetene i liten grad har mulighet for å nekte statstilskott innvilget selv om inngrepet medfører betydelige negative konsekvenser i marginale skogområder. Når det gjelder nygrøfting for skogformål og sprøyting med plantevernmidler, blir avdelingen ikke rutinemessig orientert om slike saker.

Konjunkturoppgangen i jordbruket i 1970-årene medførte en betydelig nydyrking både i tradisjonelle jordbruksbygder på Hedemarken og i Nord-Østerdal og i jord- og skogbruksbygdene ellers i fylket. I fjellbygdene foregikk deler av oppdyrkingen på myrer i avsidesliggende fjellområder. Denne nydyrkingen medførte tørrlegging av produktive våtmarksområder, samtidig som nye jordbruksveger medfører økt ferdsel og forstyrrelse i områdene.

I Hedemarksbygdene har nydyrkingen bidratt til å endre utseendet på det tradisjonelle kulturlandskapet. Skogholt, åpne diker og grøfter, trær og busker langs eiendomsgrenser, alleer og delvis tresatte beiter blir erstattet av store, sammenhengende åkerarealer. I tillegg til den landskapsmessige forflatningen medfører dette at mangfoldet i vegetasjon og fauna blir redusert. En rekke plantearter finner ikke lenger livsmuligheter, og dermed mister dyrearter muligheter for både næring, skjul og yngleplasser.

Selv om avdelingen holdes orientert om den generelle utviklingen i jordbruket, har den ingen innflytelse på behandlingen av konkrete saker som gjelder oppdyrking eller anlegg av jordbruksveger, selv om disse inngrepene i betydelig grad kan påvirke miljøet også utenfor selve oppdyrkingsarealet.

Reindrift foregår i de nordøstligste delene av fylket, delvis også innenfor fredede områder. Det finnes enkelte reingjerder og en del reindriftshytter i avsidesliggende trakter uten at dette er noe stort problem i naturvernsmenning.

c) Energi- og vassdragssektoren

Av fylkets nyttbare vannkraft er ca. 38% utbygd, mens ca. 40% er varig vernet mot videre kraftutbygging. De resterende ca. 20% behandles i Samlet Plan for vassdrag. I forbindelse med Samlet Plan-prosessen er det samlet inn en grov oversikt over naturverdiene som er knyttet til disse vassdragene. Vassdragene som er varig vernet, gir et noenlunde tilfredsstillende tverrsnitt av vassdragene i nordre og midtre deler av fylket, men det mangler et representa-

tivt vassdrag for skogområdene i den søndre delen av fylket.

I Hedmark er det ca. 1000 km kraftlinjer på mer enn 60 kV. Nettet er forholdsvis godt utbygd, og noen vesentlig forlengelse er neppe aktuelt med unntak av kraftlinjer i tilknytning til eventuelle nye kraftstasjoner. Med de nåværende rutineene for behandling av slike saker synes naturverninteressene å bli ivaretatt på en tilfredsstillende måte under planleggingen av slike kraftlinjer.

Det er flere tusen km kraftlinjer på 22 kV eller mindre i fylket. I rundskriv av 22. oktober 1984 innførte NVE en bestemmelse om at alle planer om bygging av kraftlinjer og andre tekniske innretninger som etableres i medhold av områdekonsesjoner, skal forelegges fylkesmannens miljøvern-avdeling til uttalelse før byggingen tar til. Det er på denne måten blitt mulig både å påvirke trasevalg for konkrete linjer og å gi til kjenne overfor de lokale elektrisitetsverkene generelle synspunkter på lokalisering av kraftlinjer.

Det er i Hedmark gjennomført et stort antall senknings- og forbygningsarbeider av større eller mindre omfang. Mens forbygningsarbeidene i hovedsak tar sikte på å sikre bygninger, veger eller dyrket mark, utføres senkningsarbeider vesentlig for å innvinne nye dyrkingsområder. I begge tilfeller blir effekten som regel at elvene gjøres mer homogene ved at elveløpene kanaliseres og rettes ut og at trær, busker og annen vegetasjon fjernes fra elvekantene som ofte steinsettes. Ved senkninger blir i tillegg ulike typer av myr- og sumpskogvegetasjon tørrlagt slik at planter og dyr som er spesielt knyttet til slike biotoper blir fortrent. Den samlede effekten av forbygnings- og senkningsarbeider er en betydelig reduksjon av det naturlige mangfoldet i vegetasjonstyper og landskapselementer og i flora og fauna både i vassdraget og i tilstøtende områder.

Etter de nåværende saksbehandlingsrutinene koordinerer fylkesmannen behandlingen av slike saker på kommune- og fylkesnivået. Ulike naturvernmessige sider ved prosjektene kan dermed belyses i konkrete saker. Enkelte steder, f.eks. i Alvdal og Grue kommuner, er det så mange aktuelle prosjekter at en konsekvensanalyse av de mange enkeltinngrepenes totale virkning på landskapsmiljø og ulike naturvernmessige forhold burde klarlegges.

d) Reiselivssektoren

Reiselivsnæringen vil antagelig ekspandere i Hedmark i de nærmeste årene. Det er allerede bygd flere alpinanlegg (Engerdal, Rendalen, Trysil, Os) og flere store anlegg er under planlegging (Elverum, Åmot). Utbyggingen av hytter og andre overnattingstilbud vil ventelig fortsette. Det er grunn til å vente at den økte satsingen innenfor reiselivsnæringen vil føre til økt press på verdifulle naturområder. Dette kan skje både i form av kommersielle "villmarksturer" sommer og vinter og i form av krav om økt tilrettelegging i form av stier, løyper, veger og overnattingstilbud. Planer om utbygging av alpinanlegg og overnattingstilbud vil normalt bli behandlet etter plan-

og bygningsloven slik at naturverninteressene kan bli belyst.

e) Bergverkssektoren

Det er for tiden ingen form for gruvedrift i Hedmark. Mineralforekomstene i fylket gir neppe grunnlag for ny gruvedrift de nærmeste årene. Det er imidlertid flere steinbrudd i drift eller under planlegging (Tolga, Åsnes, Trysil, Ringsaker). Av disse representerer Furuberget i Ringsaker et spesielt problem dels fordi det er et "kalkfjell" med en spesiell vegetasjon av kalkfurusskog, dels fordi det på grunn av den nære beliggenheten til Hamars nye store boligområder vil være det naturlige området for rekreasjon og naturopplevelse for et stort antall mennesker.

Med de avtagende grusforekomstene i deler av fylket (Hedemarken, Trysil-Engerdal) er det sannsynlig at vegvesenet i løpet av få år kan få økt behov for å åpne steinbrudd i disse områdene.

f) Forsvarssektoren

Forsvaret har i lang tid hatt faste skyte- og øvingsfelt på Terningmoen (Elverum/Løten), på Haslemoen (Våler) og ved Børja (Eidskog/Sør-Odal). En kjenner ikke til at det er planer om nye skytefelt eller faste øvingsfelt i fylket.

Det foregår hvert år et stort antall mindre øvelser i forsvarets regi rundt omkring i fylket uten at dette synes å skape vesentlige naturvernproblemer. Med års mellomrom gjennomføres større øvelser i Hedmark. Med bakgrunn i omstendighetene omkring forrige øvelse av dette slaget (Os 1983) er det behov for kontakt mellom forsvaret og naturvernmyndighetene på et tidlig tidspunkt under planleggingen for å unngå særlig uheldige naturinngrep eller forstyrrelser. Forsvaret har rett til å drive øvelser også i opprettede verneområder. Ved god planlegging bør en likevel kunne unngå at vesentlige verneverdier går tapt eller reduseres under slike øvelser.

C. Opprettelse og forvaltning av verneområder

Det klassiske naturvernarbeidet (vern og fredning av områder og forekomster) består av to hovedelementer, forberedelse av vernevedtak og oppfølging, forvaltning av vernevedtak. I Hedmark er følgende verneplaner gjennomført:

- landsplan for nasjonalparker (3 nasjonalparker og 1 landskapsvernområde)
- verneplan I, II og III for vassdrag (10 objekter)
- verneplan for våtmarksområder (20 naturreservater)

Antall og omfang av ulike typer etablerte verneobjekter i Hedmark går fram av tabell N3 på neste side.

Tabell N3. Verneobjekter i Hedmark 1. januar 1987.

Kategori	Antall	Areal i km ²	Del av fylket
Nasjonalpark	3	268,6	0,98%
Landskapsvernområde	1	46,0	0,17%
Naturreservat	26	149,0	0,54%
Naturminne	6	0,0	0,00%
Dyrelivsfredning	1	3,5	0,01%
Midlertidig fredning	3	10,5	0,04%
Adm. fredning DSS	9	64,4	0,23%
Varig vernet vassdrag	10	-	-

Følgende verneplaner er til sluttbehandling i Direktoratet for naturforvaltning eller Miljøverndepartementet:

- verneplan for kvartærgeologiske forekomster (32 objekter)
- verneplan for fossilforekomster (8 objekter)

Følgende verneplaner er under arbeid:

- verneplan for edellaauvskogforekomster (3 objekter)
- ny landsplan for nasjonalparker
- verneplan for myrer
- verneplan for barskog

I. Opprettelse av verneområder

Registreringen av verneverdige myrer i Hedmark ble påbegynt i 1970 og videreført i 1973, 1974, 1977, 1978, 1979 og 1985. Flere av de verneverdige myrene ble fredet som naturreservater i 1981 ved gjennomføringen av verneplanen for våtmarksområder. I tillegg er Rønnåsmyra (Telmamyra) fredet ved eget vedtak i 1979. Flere av de gjenværende verneverdige myrene er tatt med i kommunenes generalplaner som viktige naturvernområder. Registreringsmaterialet er nå såvidt omfattende at det er forsvarlig å utarbeide et utkast til verneplan for myrer i Hedmark.

Det eksisterer 9 barskogområder på i alt ca. 64.400 dekaar som er administrativt fredet av Direktoratet for statens skoger (DSS). Den vesentlige delen av dette arealet ligger på svake boniteter på myrkjøler, men enkelte små områder inneholder mer kravfulle vegetasjonstyper. Registrering av barskog med sikte på en verneplan for barskog er satt i gang i regi av Økoforsk. Feltarbeidet i Hedmark ble påbegynt i 1986, antas å ville fortsette i 1987 og blir forhåpentligvis avsluttet i 1988.

Statens naturvernråd har etter oppdrag fra Miljøverndepartementet utarbeidet et forslag til en ny landsplan for nasjonalparker og andre store verneområder. Utredningen, som har betegnelsen NOU 1986:13, er våren 1987 til uttalelse. Forslaget omfatter følgende områder i Hedmark:

- utvidelse av Rondane nasjonalpark mot Dørålen og mot Atnasjøen i Folldal og Stor-Elvdal kommuner
- utvidelse av Femundsmarka nasjonalpark mot sør i Engerdal kommune
- utvidelse av Gutulia nasjonalpark mot nordvest i Enger-

- dal kommune
- opprettelse av en nasjonalpark med tilgrensende landskapsvernområde(r) og/eller naturreservat(er) på Gauldalsvidda med tilstøtende områder i Os, Tolga og Tynset kommuner
- opprettelse av en nasjonalpark omkring Sjølen i Rendalen kommune
- opprettelse av et landskapsvernområde på Vestmarka i Våler, Asnes, Grue, Kongsvinger, Sør-Odal, Nord-Odal, Stange, Løten og eventuelt Elverum kommuner.

II. Forvaltning av verneområder

Forvaltning av verneområder består av følgende deloppgaver:

- a) grensemerking
- b) oppsyn
- c) behandling av dispensasjonssøknader
- d) informasjon
- e) skjøtsel
- f) erstatningsoppgjør

a) Grensemerking

De tre nasjonalparkene og Femundsmarka landskapsvernområde ble grensemerket ved opprettelsen og er senere i noen grad vedlikeholdsmerket av DSS som er ansvarlig for merkingen. 22 av de 26 naturreservatene er merket på forskriftsmessig måte i grensenes knekkpunkter, i tillegg er opplysningsskilt satt opp på strategiske steder langs grensa i de fleste områdene. 4 naturreservater - Stange, Dreyerstubben, Jutulhogget og Stenmyra - og Jutulgrava naturminne er ikke grensemerket. 5 enkelttrær som er fredet som naturminner, er merket med gamle fredningsskilt.

b) Oppsyn

Oppsynstjenesten i de tre nasjonalparkene og i Femundsmarka landskapsvernområde administreres av DSS. I 19 av de 26 naturreservatene engasjeres det oppsynsmenn på årlige kontrakter. For de øvrige 7 naturreservatene - Stange, Dreyerstubben, Jutulhogget, Stenmyra, Ripan, Skjeftkjølen og Nygårdsmyra - og for de 6 naturminnene er det ikke engasjert oppsyn.

c) Behandling av dispensasjonssøknader

Myndigheten til å dispensere fra de vedtatte frednings- eller vernebestemmelsene ble fra 1. januar 1984 delegert til fylkesmannen. Forvaltningsmyndigheten for nasjonalparkene på de punkter som følger av Miljøverndepartementets vedtak av 27. august 1979 og 15. desember 1980 forble likevel i DSS. Miljøverndepartementet har også gjort vedtak om at DSS skal ha myndigheten til å gi dispensasjoner for motorisert ferdsel i naturreservater som ligger på statens grunn. I 1985 ble det behandlet 20 dispensasjonssøknader i avdelingen, i 1986 var antallet 30.

d) Informasjon

For de tre nasjonalparkene og for Femundsmarka landskapsvernområde har DSS utarbeidet informasjonsplakater av gammel type som er oppslått på egnede steder omkring områdene. For 21 av naturreservatene er det produsert og satt opp informasjonstavler av ny type ved de naturlige innfallsportene. For 5 naturreservater - Stange, Dreyerstubben, Jutulhogget, Stenmyra og Ripan - og for naturminnene er det ikke utarbeidet informasjonsplakater for oppslag på stedet. For de tre nasjonalparkene har Miljøverndepartementet utarbeidet informasjonsbrosjyrer. For de øvrige verneområdene eksisterer ikke slikt materiell.

e) Skjøtsel

Ingen av verneområdene i Hedmark har godkjent skjøtelsesplan. Det foreligger et utkast til skjøtelsesplan for Akersvika naturreservat og for Våletjern naturreservat. For de øvrige verneområdene foreligger det ikke slike forslag.

f) Erstatningsoppgjør

For de tre nasjonalparkene, Femundsmarka landskapsvernområde, de seks naturminnene og for 10 av naturreservatene - Stange, Dreyerstubben, Jutulhogget, Rotlia, Ripan, Stenmyra, Grøntjønnan, Galtsjøen, Kvisleflået og Rønnåsmyra - er erstatningsspørsmålet endelig avgjort. For de øvrige 16 reservatene verserer erstatningssaken for ulike rettsinstanser.

D. Forvaltning (herunder overvåking og fredning) av plante- og dyrearter

Av naturvernlovens og viltlovens formålsparagrafer går det fram at "naturens kvalitet skal bevares for fremtiden" og at "viltets leveområder skal forvaltes slik at naturens ... artsrikdom bevares". Statens naturvernråd ga i 1984 ut en oversikt over truede planter og dyr i Norge. Oversikten omfatter ikke kryptogamer, fisk og virvelløse dyr. De truede artene blir delt i 4 kategorier:

- direkte truede arter er arter som står i fare for å bli utryddet i Norge. Deres muligheter til å overleve er små dersom de negative faktorene fortsetter å virke.
- sårbare arter er arter som kan gå over i gruppen "direkte truede arter" i nær framtid dersom de negative faktorene fortsetter å virke.
- sjeldne arter er arter med små bestander som for tiden ikke er direkte truede eller sårbare, men som likevel er i en utsatt situasjon fordi de er knyttet til begrensede geografiske områder eller har en spredt og sparsom utbredelse i et større område.
- usikre arter er arter som antas å tilhøre en av de tre første gruppene, men hvor våre kunnskaper er for små til å foreta en nærmere bedømmelse.

Antall truede arter av ulike kategorier i Hedmark går fram av nedenstående tabell N4.

Tabell N4. Oversikt over antall truede arter i Norge (N) og deres forekomst i Hedmark (H) basert på Statens naturvernråds liste fra 1984. Ukjent antall angis med *.

Artsgruppe	Direkte truet		Sårbar		Sjelden		Usikker status		Totalt	
	N	H	N	H	N	H	N	H	N	H
Karplanter	18	0	23	3	85	10	*	*	126	13
Kryptogamer	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Virvelløse	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Fisk	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Padder	0	0	1	1	1	1	0	0	2	2
Krypdyr	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0
Fugler	6	3	22	13	22	8	8	7	58	31
Pattedyr	3	3	7	5	2	0	2	1	14	9
Totalt	27	6	54	22	110	19	10	8	201	55

Status og kunnskapsnivå for de direkte truede og sårbare artene som finnes i Hedmark blir kort omtalt nedenfor.

a) Direkte truede arter

Akerrikse var tidligere vanlig i kulturlandskap over det meste av fylket, men bestanden har avtatt gradvis i vårt århundre. Det foreligger bare ca. 15 observasjoner av arten i Hedmark de siste 10 årene. Etter opprop i massemedia sommeren 1986 kom det inn opplysninger om 5 spillende individer i Sør-Odal.

Topplerke synes å ha hatt tilhold i Hamarområdet helt fra forrige århundre, men observasjonene er få og spredte i tid. I 1970-årene ble arten registrert mer regelmessig i by- og industripregede omgivelser i Hamar. Vellykket hekking ble påvist i 1972. Etter 1981 er arten ikke registrert, til tross for omfattende leting på de gamle lokalitetene.

Hortulan er den eneste av de direkte truede fugleartene som hekker regelmessig i Hedmark. En del par hekker i kulturlandskap på Hedemarken, på ei skogbrannflate i Elverum og ved ei myr i Sør-Odal. Trolig finnes flere uoppdagede lokaliteter.

Ulv har den eneste kjente reproduserende bestand i Skandinavia i 1980-årene i grensetraktene mellom Hedmark og Värmland. Yngling er påvist i 1983-85. Kullstørrelsen disse årene var anslagsvis 6, 2 og 7 valper. I perioden før yngling ble påvist, antok en at bestanden i området var 3-5 dyr. I årene 1983-85 har bestanden vært anslagsvis 5-10 dyr. I 1986 er forplantning ikke kjent, og bestanden i grenseområdet antas nå å være 3-5 dyr. Alle ynglingene er registrert på svensk side og kjerneområdet for denne ulvestammen synes å ligge i Sverige.

Direkte etterstrebelser synes å være den største trusselen mot artens eksistens. Kunnskapen om ulvens utbredelse, bestandsstørrelse og bestandsutvikling er mangelfull i tillegg til at en mangler grunnleggende økologisk informasjon som f.eks. viten om populasjonsstruktur, markeringsatferd og predasjon.

Fjellrev opptrer fåtallig i fjellområdene i de nordlige delene av fylket. Det foreligger regelmessige observasjoner i Forelhognaområdet og i Femundtraktene. Hvorvidt arten yngler regelmessig i disse områdene er ukjent. Observasjonene av fjellrev i nordre del av Engerdal kan skyldes dyr som har vandret ut fra Sylaneområdet hvor arten har fast tilhold. En mangler detaljerte kunnskaper om artens status i Hedmark.

Jerv fra både Rondane-, Femund- og Sylanestammen kan finnes i Hedmark. Minimumsbestanden for disse tre stammene tilsammen er anslått til 11-15 dyr. For alle disse stammene synes kjerneområdene å ligge utenfor Hedmark. Leveområdet for Dovre-Trollheimstammen grenser inn til fylket i nordvest. Denne stammen synes å være tyngdepunktet for jervbestanden i Sør-Norge.

Jerven har store krav til revirstørrelse, byttedyrtilgang og kvalitet på leveområdene. Ved siden av direkte etterstrebelser synes den største trusselen mot arten å være tekniske inngrep som kan innskrenke leveområdene eller virke forstyrrende inn på jervens tradisjonelle bruk av områdene. For jerv mangler en viten om størrelsen på leveområdene, vandringsavstander og grad av utveksling av individer med svenske bestander.

b) Sårbare arter

Knottblom er en liten uanselig orkidé som vokser på myrer på kalkrik grunn. Den er funnet i Ringsaker, Vang, Løten, Asnes og Amot. En kjenner ikke til om dens finnesteder i fylket er intakte og hvordan artens status på disse myrene eventuelt er.

Kjempesoleie er en nesten meterhøy soleie som er knyttet til grøfter, vannkanter og andre våte steder. Den er kjent fra et par lokaliteter i Stange, men artens nåværende status på disse lokalitetene - og i fylket for øvrig - er ukjent.

Sjøpiggnopp er en flytebladsplante med østlig hovedutbredelse. I Norge er den bare kjent fra Grue og Asnes i Hedmark. Arten finnes i flere livskraftige bestander i den midlertidig fredede Gjesåssjøen i Asnes, mens dens status i Grue ikke er kjent. Arten kan muligens finnes i flere vann i Solørområdet.

Stor salamander antas å forekomme i en del gårdsdammer og småtjern på Hedemarken. I tillegg er den påvist i Rendalen og i Nord-Odal i 1930-årene og i Grue i 1970. Da arten er knyttet til landskapselementer som det blir stadig mindre av, er en snarlig inventering av aktuelle lokaliteter ønskelig.

Smålom hekker ifølge litteraturen fåtallig i høyereliggende strøk i Sør-Norge. Undersøkelser de siste årene viser imidlertid at de fleste par i Hedmark hekker i små tjern i lavereliggende skogtrakter lengst sør i fylket. Lenger nord fin-

nes en meget tynn bestand. Bestanden synes å være stabil med normal reproduksjon.

Storlom hekker jevnt fordelt over hele fylket. Den krever normalt sjøer over 0,5 km² og er derfor utsatt for forstyrrelse fra båttrafikk og annen ferdsel og for vannstandsreguleringer. Ingen underbygde data foreligger, men inntrykket er at arten er i svak tilbakegang.

Havelle har et utbredelsesområde som berører Hedmark i nord. De mangelfulle data som foreligger, tyder på at en del par hekker lengst nord i Tynset og Os. Spredte par synes også å kunne hekke i andre fjellområder nord i Hedmark. En systematisk registrering i aktuelle områder ville være ønskelig.

Fiskeørn hekker i ulike deler av fylket, men synes å mangle i nordre del vest for Glomma. Det dreier seg trolig om forholdsvist få par, og på bakgrunn av redusert næringstilgang kan en vente en bestandsnedgang. Det er behov for en systematisk registrering av arten i Hedmark.

Hønsenhauk er utbredt i barskog over hele fylket. Artens habitatkrav harmonerer dårlig med driftsmåtene i moderne skogbruk. En nedgang i bestanden er derfor sannsynlig. Økt interesse for avvirkning av restbestand av gammelskog vil påvirke både reirområder og jaktterreng for arten.

Kongeørn hekker i den nordlige halvdel av fylket. Bestanden synes å være stabil. Arten er imidlertid følsom for forstyrrelser og inngrep i reirområdene. Hogst eller andre inngrep i tidligere utilgjengelige, fjellnære skogområder vil kunne få negative konsekvenser for en stor andel av parene.

Jaktfalk hekker fåtallig i nordre del av fylket. Arten er sårbar for forstyrrelse, særlig i etablerings- og eggleggingsperioden, som ofte faller sammen med påskeutfarten. En bedre oversikt over bestanden er nødvendig for den videre forvaltningen av arten.

Trane hekker ganske jevnt fordelt i alle tynt befolkede deler av fylket. Hedmark har en betydelig del av den norske bestanden av denne arten.

Skogdue hekker i kulturlandskap, helst i hagemark med hulltrær. Slike områder blir det stadig mindre av, og i noen områder har økt ferdsel redusert hekkesuksessen. Artens status i Hedmark er mangelfullt kjent, men en antar at antall par er lavt selv om hekking er påvist både på Hedemarken og i Grue, Kongsvinger og Sør-Odal i de siste årene.

Hubro hekket før 1950 spredt over hele fylket. Fortsatt har noen få par fast tilhold nord i fylket og enkelte år blir vellykket hekking påvist. I den sørlige delen av fylket observeres enkeltindivider forholdsvis regelmessig. Prosjekt Hubros avlsstasjoner i Rendalen og Løten har fra 1980 sluppet ut flere titalls ungfugler.

Nattravn stiller forholdsvis strenge habitatkrav. Den var stedvis vanlig i litt kollete, åpne furuskogområder i søndre del av fylket. Etter 1970 foreligger det bare et par observasjoner av arten. Bestandsnedgangen skyldes trolig forhold i overvintringsområdene i Afrika.

Svartspett er både i næringssøk og reirplassering knyttet til gammel barskog. Moderne skogbruk med kort omløpstid gir lite plass for store, treborende insekter. Mangel på tilstrekkelig store reirtrær er derimot neppe noen trussel mot arten i Hedmark. Underbygde data foreligger ikke, men bestanden synes å være normalt god i søndre halvdel av fylket.

Hvitryggspett var tidligere ganske vanlig nordover til Mjøs-traktene, men er ikke registrert i fylket i de siste årene. Arten finnes i Värmland. Dette kan antyde muligheten for at hvitryggspett fortsatt finnes langs riksgrensa sør i fylket. Feltundersøkelser er nødvendige for eventuelt å fastslå dette.

Piggsvin har i dag sin hovedutbredelse i fylket i de bebygde delene av Hedemarken, men var tidligere videre utbredt. Også innenfor kjerneområdet på Hedemarken synes det å ha vært en bestandsnedgang i de senere årene. Ytterligere registreringer vil kunne gi sikrere informasjon om dette.

Bjørn hadde i perioden 1978-82 en minimumsbestand i Hedmark på 29-35 dyr ifølge "Rovviltprosjektet". Bjørnen i Hedmark har fått status som egen stamme (Hedmarkstammen) og er som eneste bjørnestamme i landet klassifisert som en levedyktig norsk stamme. Dette er en typisk grensestamme og dens utbredelsesområde fortsetter inn i Sverige. Kjerneområdet for stammen i Hedmark er Stor-Elvdal, Amot og Trysil kommuner samt sørlige del av Engerdal kommune. Spredte meldinger om bjørn foreligger imidlertid fra områder både nord og sør for dette området.

Bjørnen har store krav til leveområdenes størrelse og kvalitet, sen kjønnsmodning, lav forplantningshyppighet og relativt høy naturlig dødelighet blant unger og yngre dyr. Ved siden av direkte etterstrebelser, synes den største trusselen mot artens eksistens å være tekniske inngrep som splitter opp aktuelle og potensielle leveområder og som kan medføre betydelige forstyrrelser. En mangler kunnskap om størrelsen på bjørnens leveområder, dens vandringsavstander og graden av individutveksling med svenske bjørnebestander. Det foreligger videre få observasjoner av binne med unger. Dette vanskeliggjør en vurdering av stammens vekstpotensiale. Kunnskap om de nevnte forholdene vil være av grunnleggende betydning for den løpende forvaltningen av bestanden.

Ilder har en et fåtall observasjoner av fra de midtre og sørlige delene av fylket i de senere årene. Arten synes tidligere å ha hatt en videre utbredelse. En mangler detaljerte kunnskaper om artens status i Hedmark i dag.

Oter synes å forekomme svært fåtallig i Hedmark i dag. Arten fantes tidligere spredt, men fåtallig langs vann og vassdrag over store deler av Hedmark. Bestandsnedgangen synes å ha vært særlig markert i etterkrigsperioden. De fleste observasjonene av oter de siste årene er gjort i de nordøstlige delene av fylket. Det er imidlertid også kommet meldinger om oterobservasjoner i distrikter hvor en har antatt at den har vært forsvunnet.

Arsakene til bestandsnedgangen for oter i innlandet i Sør-Norge er lite kjent. Svikt i næringstilgang, vassdragsregu-

leringer og etterstrebelser er mulige trusler mot arten. En savner sikrere og mer detaljerte kunnskaper om artens status i Hedmark i dag.

Gaupe finnes spredt, men fåtallig over store deler av fylket. Det råder tilsynelatende stor usikkerhet om gaupas bestandssituasjon og bestandsutvikling i Norge i dag. Antall gaupe-meldinger og gaupeobservasjoner i Hedmark synes å ha avtatt de siste 10 årene, også innenfor tradisjonelt gode gaupeområder. Bestanden synes derfor å være på retur. Kjerneområdet for arten i Hedmark antas å være Stor-Elvdal, Rendalen, Tynset og Alvdal kommuner.

Den største trusselen mot artens eksistens synes å være direkte etterstrebelser. En mangler sikre data for både bestandssituasjon og bestandsutvikling for gaupe i Hedmark i dag. Dersom en skal kunne skaffe seg sikrere bestandsdata, må det utvikles tilfredsstillende metoder for gaupeinventering. Det må også skaffes til veie kunnskap om rekrutteringen i gaupefamilien, kjerneområdene for reproduksjon og gaupas arealbruk.

c) Sjeldne arter

Følgende arter som er sjeldne på landsbasis, forekommer i Hedmark:

Finnmarksstarr	Dovreløvetann	Lerkefalk
Svartkurle	Vrangblærerot	Dverglo
Sprikesnøgras	Bleikfiol	Fjellmyrløper
Jervrapp	Spissnutet frosk	Dobbeltbekkasin
Knutshørapp	Vepsevåk	Slagugle
Evjeslirekne	Myrhauk	Stillits
Krypsivaks		

Felles for de fleste av disse artene er at deres nåværende bestandssituasjon i Hedmark er lite kjent, slik at ytterligere registreringer er ønskelige for å få et sikrere faglig grunnlag for forvaltning av artene. En antar imidlertid at Hedmark har tyngden av lerkefalkens utbredelse i Norge. Et registreringsprosjekt som er støttet av fylkesmannen vil ved utgangen av 1987 gi god informasjon om fjellmyrløperens status i Hedmark. Alle kjente hekkinger av slagugle her i landet i de siste årtiene har funnet sted i de østre delene av Hedmark.

d) Usikre arter

Følgende arter som har status som "usikre" på landsbasis, forekommer i Hedmark:

Stjertand	Sjørre	Kornkråke
Bergand	Gråspett	Flaggermus (flere arter)
Svartand	Vintererle	

Status i Hedmark er også for de fleste av disse artene lite kjent. Kornkråke har en total bestand i Norge på 150-200 par, hvorav de fleste hekker på Hedemarken.

2.1.1.3. Målsetting

Regjeringen har med tilslutning av Stortinget lagt følgende tosidige siktemål til grunn for naturvernarbeidet i Norge:

- å bevare naturens variasjonsrikdom både med hensyn til planter og dyr og deres leveområder; landskap og geologiske formasjoner og forekomster.
- å sikre en økologisk forsvarlig bruk av naturressursene som bibeholder naturen som en varig kilde for menneskenes virksomhet, helse og trivsel.

For naturvernarbeidet i Hedmark vil det være en naturlig målsetting at:

- ulike utbyggingstiltak i størst mulig utstrekning lokaliseres til lavproduktive områder.
- gjenværende store sammenhengende naturområder som er lite berørt av menneskelig virksomhet ikke blir oppdelt eller punktert av større tekniske inngrep eller utsatt for forstyrrende virksomhet.
- naturtyper det er lite av i fylket i størst mulig utstrekning blir spart ved ulike former for utbygging eller annen form for arealdisponering.
- det opprettes et system av verneområder som til sammen utgjør et representativt utvalg av fylkets naturtyper.
- alle truede, sårbare og sjeldne plante- og dyrearter som finnes i fylket skal sikres realistiske muligheter for fortsatt eksistens i levedyktige populasjoner.
- de verneverdiene som er sikret ved at en del vassdrags nedbørfelt er vernet mot ytterligere kraftutbygging ikke blir redusert eller ødelagt ved uheldig arealdisponering i nedbørfeltet generelt og i vassdragenes nærhet spesielt.
- lokalt interessante naturområder eller forekomster blir tatt vare på i den grad dette er mulig.

2.1.1.4. Tiltak

A. Naturvern - Arealplanlegging

Ivaretagelse av naturverninteressene må inngå som en naturlig del av all arealplanlegging slik at

- ulike utbyggingstiltak i størst mulig utstrekning lokaliseres til lavproduktive områder.
- gjenværende store sammenhengende naturområder som er lite berørt av menneskelig virksomhet ikke blir oppdelt eller punktert av større tekniske inngrep eller utsatt for forstyrrende virksomhet.
- naturtyper det er lite av i fylket i størst mulig utstrekning blir spart ved ulike former for utbygging eller annen form for arealdisponering.
- de verneverdiene som er sikret ved at en del vassdrags nedbørfelt er vernet mot ytterligere kraftutbygging ikke blir redusert eller ødelagt ved uheldig arealdisponering i nedbørfeltet generelt og i vassdragenes nærhet spesielt.
- lokalt interessante naturområder eller forekomster blir tatt vare på i den grad dette er mulig.

For at naturverninteressene skal kunne ivaretas på denne måten, må den eksisterende kunnskapen om disse interessene systemati-

seres, kartfestes og gjøres lett tilgjengelig for arealplanmyndighetene. Etablering og kontinuerlig ajourføring av et dataregister (EDNA) og orientering om dette til aktuelle brukere er nødvendig. Behov for ytterligere registreringer i områder eller på fagfelter hvor kunnskapen er liten, bør vurderes.

B. Naturvern - andre myndigheters virksomhet

a) Ved planlegging av nyetablering og opprusting av veger, jernbanelinjer, teleanlegg, flyplasser og andre anlegg innenfor samferdselssektoren bør en tilstrebe:

- at anleggene i minst mulig grad legger beslag på naturlig produktive arealer
- at anleggene ikke plasseres i store, sammenhengende naturområder som er lite berørt av tekniske inngrep
- at anleggene lokaliseres slik at de ikke ødelegger eller reduserer verdien av regionalt eller lokalt interessante, sjeldne eller egenartede naturtyper
- at anleggene får en lokalisering og utforming som i størst mulig grad er tilpasset landskapet omkring

b) Ved planlegging og gjennomføring av skogskjøtsel og skogsdrift bør det legges vekt på:

- å opprettholde skogarealenes produksjonsevne
- i størst mulig grad å opprettholde mangfoldet i skogbilde, flora og fauna
- å spare lokalt eller regionalt sjeldne eller egenartede skogtyper i den grad det er mulig

Ved planlegging og gjennomføring av tiltak innenfor jordbrukssektoren bør det legges vekt på:

- å opprettholde, eventuelt reetablere, mangfoldet i natur-, vegetasjons- og landskapstyper
- å unngå inngrep i regionalt eller lokalt sjeldne eller interessante naturtyper i den grad dette er mulig

c) Ved forvaltningen av fylkets vassdrag bør det legges vekt på:

- å verne mot kraftutbygging et representativt utvalg av landsdelens vassdrag
- å sikre at verneverdier som er knyttet til vassdrag som er varig vernet mot kraftutbygging heller ikke ødelegges eller reduseres ved annen virksomhet
- at inngrep i vassdrag som er eller vil bli utnyttet til kraftproduksjon gjøres så skånsomme som mulig

Ved etablering og ombygging av kraftlinjer bør det tilstrebes:

- i størst mulig grad å lokalisere linjene til områder med andre tekniske inngrep (veg, jernbane, andre linjer)
- å unngå store, sammenhengende naturområder som er lite berørt av tekniske inngrep
- å unngå regionalt eller lokalt interessante, sjeldne eller særpregede naturområder eller forekomster

- å få en best mulig landskapsmessig tilpasning av linjeføringen

Ved senking og forbygning av vassdrag bør det legges vekt på:

- at det blir utarbeidet oversiktsplaner for større elvestrekninger, gjerne kommunevis, som viser det totale behovet for slike arbeider i området
- at planer forelegges naturvernmyndighetene i så god tid at det om nødvendig er mulig å gjennomføre enkle feltundersøkelser
- at områder med naturtyper det er lite av i fylket (spesielle sump-, sumpskog- eller strandsamfunn) såvidt mulig ikke berøres.
- at det ved planlegging og gjennomføring av nødvendige tiltak tas landskapsmessige hensyn og legges til rette for rask vegetasjonsetablering på strandkantene

d) Ved videreutvikling og nyetablering av alpinanlegg, hyttekonsentrasjoner og andre tiltak innenfor reiselivssektoren bør det legges vekt på:

- at tiltakene ikke lokaliseres til de gjenværende store, sammenhengende naturområdene i fylket som er lite berørt av menneskelig virksomhet, herunder
 - området mellom Kvikne, Vingelen og Dalsbygda
 - området mellom Kvikne, Savalen og Folla
 - området mellom Glåma, Folla og Atndalen (Alvdal Vestfjell)
 - området mellom Rendalen/Brydalen, Hodalen, riksveg 26 og riksveg 217 (Rendalen Østfjell)
 - området mellom Østerdalen og fylkesgrensa mot Oppland fra riksveg 220 sør til og med Hedemarksvidda
 - Osdalen fra Blekuffjellet og nordover
 - Fulufjellet/Faksfjellet mellom Ljørdalen og riks-grensa
 - skogområdet mellom Glåmdalen, Odalen og riksveg 24 fra Kongsvinger til Stor-Bronken
- at tiltakene lokaliseres til områder hvor det
 - ikke er særlig sårbare biotoper/naturtyper
 - ikke er særlige behov for hjelpetiltak i form av ny vegframføring, kraftforsyning e.l.

Naturvernmyndighetene bør holde seg løpende ajour med de enkelte kommunenes forskrifter til motorferdselloven og deres praksis ved behandling av dispensasjonssøknader for å se til at intensjonene i motorferdselloven om å regulere motorferdselen i utmark og vassdrag med sikte på å verne om naturmiljøet og å fremme trivselen blir ivaretatt.

e) Ved eventuell planlegging av ny gruvedrift i fylket må det sørges for at planene for slik virksomhet forelegges naturvernmyndighetene til uttalelse før det tas standpunkt til konsesjonssøknaden slik at

- naturverninteressene blir tilstrekkelig belyst og dokumentert før det tas standpunkt til om konsesjon skal innvilges
- det kan stilles nødvendige konsesjonsvilkår for å skåne naturmiljøet i størst mulig utstrekning dersom konsesjon innvilges

Ved etablering av steinbrudd eller større massetak bør en tilstrebe at tiltakene behandles etter planlovens bestemmelser, eventuelt etter særlovgivning, slik at

- naturverninteressene blir klarlagt og vurdert før det tas standpunkt til arealdisponeringen i de aktuelle områdene
- det kan utformes reguleringsbestemmelser/konsesjonsvilkår som ivaretar naturvern- og landskapsmessige hensyn i den grad det er mulig dersom tiltaket tillates

For det igangværende kalkbruddet i Furuberget i Ringsaker kommune bør en reguleringsplan som fastsetter grensen mellom industriområdet og friområdene omkring vedtas snarest mulig.

f) Ved eventuell planlegging av nye skyte- eller øvingsfelt må naturvernmyndighetene trekkes inn i planleggingen på et tidlig tidspunkt slik at

- naturverninteressene blir tilstrekkelig belyst og dokumentert før det tas standpunkt til arealanvendelsen i de aktuelle områdene
- det kan stilles nødvendige vilkår for å skåne naturmiljøet i størst mulig utstrekning dersom det blir bestemt at nye skyte- eller øvingsfelt skal etableres

De militære myndigheter bør holdes løpende orientert om beliggenhet og utstrekning av etablerte og foreslåtte verneområder slik at øvelser i den grad det er mulig kan lokaliseres utenfor disse områdene. Ved planlegging av større øvelser - øvelser over kompaninivå - bør naturvernmyndighetene orienteres slik at de militære myndighetene kan gjøres oppmerksom på spesielle naturverninteresser som bør tas hensyn til ved planleggingen.

C. Opprettelse og forvaltning av verneområder

I. Opprettelse av verneområder

Miljøverndepartementets sluttbehandling av verneplanene for kvartærgeologiske forekomster og for fossilforekomster i Hedmark må avvantes.

De innhentede høringsuttalelsene til verneplanen for edellauvskogforekomster i Hedmark må sammenfattes. Et endelig forslag til fredning av de aktuelle forekomstene må utarbeides og oversendes sentrale myndigheter for sluttbehandling.

Et utkast til verneplan for myrer i Hedmark må utarbeides. Arbeidet medfører blant annet vurdering av eksisterende registreringsmateriale og av behovet for tilleggsregistreringer, prioritering av områder i nasjonal og regional sammenheng og vurdering av et informasjonsopplegg i forbindelse

med utkastet. Arbeidet bør utføres i samarbeid med særlig berørte etater og organisasjoner.

Et utkast til verneplan for barskogområder i Hedmark må utarbeides. Arbeidet medfører de samme oppgavene som er nevnt i forrige avsnitt. Også dette arbeidet bør utføres i samarbeid med særlig berørte etater og organisasjoner.

Forslag om utvidelse av eksisterende nasjonalparker og om etablering av nye nasjonalparker/landskapsvernområder som er fremmet i NOU 1986:13 må følges opp med informasjon og eventuelt konkrete verneforslag i samarbeid med berørte parter.

II. Forvaltning av verneområder

a) Grensemerking

De 5 etablerte verneområdene som ikke er grensemerket, må merkes. Det bør innarbeides rutiner for kontroll av grensemerkene. Nye verne- og fredningsområder må grensemerkes så snart som mulig etter opprettelsen.

b) Oppsyn

Det bør være en form for oppsyn for alle områder og forekomster som er fredet eller vernet med hjemmel i naturvernloven. Oppsynet bør organiseres og administreres på en mest mulig rasjonell måte. Det bør på et egnet tidspunkt tas opp til drøfting om det er hensiktsmessig å samle all oppsynstjeneste i verneområder under fylkesmannens administrasjon. Videre bør det arbeides for å få til en mer langsiktig ansettelse av oppsynspersonell enn dagens årlige engasjementsordning. Det bør også arbeides videre med ideen om å ansette i heltidsstilling personell som kan utføre ulike oppsynsoppgaver (verneområder, jakt, fiske m.v.) i en kommune eller en region. Det bør klargjøres i hvilken utstrekning oppsynet bør ha begrenset eller utvidet politimyndighet.

c) Behandling av dispensasjonssøknader

Spørsmålet om å samle myndigheten til å avgjøre søknader om dispensasjon fra alle frednings- og vernebestemmelser gitt med hjemmel i naturvernloven for områder i fylket hos ett organ - fylkesmannen - bør tas opp med Miljøverndepartementet. For å oppnå ytterligere effektivisering og sikkerhet for lik og tilstrekkelig behandling av søknadene, bør det innarbeides rutiner for innhenting av oppsynspersonellets vurdering av disse. For å redusere arbeidsmengden bør det vurderes om en del tilbakevendende søknader kan innvilges for en periode over flere år. Det bør i den forbindelse vurderes hensiktsmessigheten av å opprette et register over gitte - og til enhver tid gjeldende - dispensasjoner.

d) Informasjon

Ved alle områder og forekomster som er fredet eller vernet med hjemmel i naturvernloven, bør det være informerende oppslag som forteller hvorfor objektet er fredet eller vernet og hvilke spesielle regler som gjelder for

området eller forekomsten. Produksjon av informasjonsplakater for de foreslåtte verneområdene i verneplanene for fossilforekomster, edellauvskogområder og kvartærgeologiske forekomster bør forberedes slik at de kan settes opp så snart som mulig etter at verneområdene er opprettet.

Det bør vurderes om det skal utarbeides informasjonsbrosjyrer for utvalgte verneområder, og i tilfelle for hvilke. Produksjon av eventuelle brosjyrer bør igangsettes.

e) Skjøtsel

Det bør vurderes for hvilke verneområder det er behov for skjøtselstiltak i en eller annen form. For disse områdene må det utarbeides og godkjennes skjøttselsplaner.

f) Erstatningsoppgjør

Behandlingen av erstatningsoppgjørene som følge av verne- eller fredningsvedtak med hjemmel i naturvernloven styres fra Miljøverndepartementet og Direktoratet for naturforvaltning. For de løpende erstatningssakene er det neppe tiltak av betydning fylkesmannen kan sette i verk. For nye erstatningssaker er det av betydning at frednings- eller vernebestemmelsene gjøres så eksakte og entydige som mulig.

D. Forvaltning (herunder overvåking og fredning) av plante- og dyrearter

Dersom de truede plante- og dyreartene skal kunne forvaltes på en forsvarlig måte, er det nødvendig

- at det skaffes til veie mer detaljert kjennskap til artenes nåværende bestandssituasjon enn det en har i dag for de fleste artene
- at det framskaffes kunnskap om bestandsutviklingen for de enkelte artene
- at en får økt kunnskap om de enkelte artenes økologiske krav og biologiske egenskaper
- at en får økt kunnskap om de bestandsregulerende faktorene for disse artene

I Hedmark bør en særlig ta sikte på å gjennomføre undersøkelser av arter hvor dette fylket huser en betydelig del av den norske bestanden av arten.

Dersom en skal kunne bevare de truede plante- og dyreartene i Hedmark, må den eksisterende fredningen av en rekke dyrearter opprettholdes. På bakgrunn av økt kunnskap som nevnt ovenfor, kan det i tillegg være aktuelt

- å vurdere totalfredning av plante- og dyrearter som i dag ikke har slik beskyttelse
- å vurdere endrede jakttidsrammer for enkelte dyrearter
- å vurdere sikring av enkelte av disse plantenes og dyrenes leveområder med hjemmel i plan- og bygningsloven, viltloven eller naturvernloven

Det er nødvendig for å sikre de truede artene en fortsatt plass i fylkets flora og fauna at en gjennom ulike informasjonstiltak

kan gi arealplanleggere, grunneiere og befolkningen for øvrig økt kunnskap om og forståelse for disse artenes biologi, økologi og egenverdi.

2.1.1.5. Virkemidler

Følgende virkemidler er til disposisjon for naturvernarbeidet i Hedmark:

Lovverk	- Plan- og bygningslov - Lov om naturvern - Lov om motorferdsel i utmark og på vassdrag - Lov om vassdragene - Lov om viltet - Lov om skogbruk og skogvern
Forskrifter	- Verne-/fredningsbestemmelser for verneområder med hjemmel i naturvernloven - Kommunale forskrifter til motorferdselloven - Forskrifter om jaktbare arter, jakttidsrammer og jakttider med hjemmel i viltloven
Personell	- 1 naturverninspektør (felles med friluftsliv) - 2 naturvernkonsulenter (felles med friluftsliv) - 12 deltidsengasjerte oppsynsmenn i etablerte verneområder - Personell engasjert på prosjektoppdrag
Økonomi	- Forvaltningsmidler tildelt på kap. 1427 - Prosjektmidler tildelt på kap. 1427 - Konsulentmidler tildelt på kap. 1406
Informasjon	- Brosjyrer om spesielle verneområder - Informasjonsplakater i verneområder - Innslag i Hedmarksradioen og i nærradioer - Reportasjer/intervjuer i lokalavisene - Deltagelse i samarbeidsutvalg med andre sektorinteresser - Foredrag/kåserier i foreninger/organisasjoner - "Gjesteforelesninger" i utvalgte skoler/klasser - Deltagelse i skolenemnda for natur og miljø

2.1.1.6. Aktiviteter

A. Naturvern - arealplanlegging

I planperioden er det aktuelt å

- informere kommunene om viktige naturvernområder og forekomster som bør vurderes ved utarbeidelse av kommuneplaner
- foreta en løpende behandling av fylkes- og fylkesdelplaner, kommuneplaner og reguleringsplaner
- legge inn og ajourføre data i EDNA-registeret
- orientere aktuelle brukere om EDNA-registerets innhold og begrensninger
- delta i fylkeskommunens planfaglige rådgivningsgruppe

B. Naturvern - andre myndigheters virksomhet

I planperioden er det aktuelt å

- behandle vegutredninger, hoved- og detaljplaner for veger og eventuelle planer for andre tiltak innenfor samferdssektoren
- delta i kontaktgruppen miljøvern/vegvesen
- delta i skolenemnda for natur og miljø
- delta i kontaktgruppen miljøvern/landbruk
- delta i behandling av søknader om vassdragsreguleringer
- behandle/delta i behandling av saker vedrørende vassdrag som er varig vernet mot kraftutbygging
- behandle kraftlinjesaker, både konsesjonssøkte linjer og linjer som bygges i medhold av områdekonsesjon
- delta i behandling av senknings- og forbygningssaker
- foreta en løpende behandling av saker etter motorferdselloven, deriblant klagesaker
- delta i kontaktmøter med forsvaret om øvelsesområder m.v.

C. Opprettelse og forvaltning av verneområder

I planperioden er det aktuelt å

- sluttbehandle på fylkesnivå verneplanen for edellauvskog
- utarbeide en verneplan for myrer i Hedmark
- utarbeide en verneplan for barskog i Hedmark
- utarbeide og behandle forslag om utvidelse av Rondane, Gutulia og Femundsmarka nasjonalparker
- forberede verneforslag for Hedmarks del av Gauldalsvidda, Sjølenområdet og eventuelt Vestmarka
- administrere grensemerking og grensemerkekontroll for etablerte verneområder
- administrere oppsynet i etablerte verneområder
- arbeide for en endret, kombinert oppsynsordning
- foreta en løpende behandling av søknader om dispensasjon fra frednings- og vernebestemmelser
- utarbeide og distribuere informasjonsmateriell om verneområder
- utarbeide skjøtselsplaner for de etablerte verneområdene hvor dette er aktuelt (Akersvika, Våletjern, Gardsjøen og Seimsjøen)
- bistå Direktoratet for naturforvaltning og Regjeringsadvokaten ved forberedelse og gjennomføring av forhandlinger og skjønn etter opprettelsen av foreløpig 15 naturreservater

D. Forvaltning (herunder overvåking og fredning) av plante- og dyrearter

I planperioden er det aktuelt å

- igangsette registreringer for å øke kunnskapen om bestandsstørrelse og bestandsutvikling for truede arter, i første rekke for bjørn, ulv, gaupe, jerv og oter
- igangsette sporinger og telemetristudier for å få bedre kunnskap om bestandsregulerende faktorer som vandringer, habitatkrav, formering m.v., i første rekke for bjørn, ulv gaupe
- vurdere aktiv bruk av plan- og bygningsloven for å sikre at viktige leveområder for truede arter ikke utbygges, punkteres eller i vesentlig grad reduseres i størrelse

- informere arealplanleggere, grunneiere og befolkningen for øvrig om truede arters biologi og økologi
- informere arealplanleggere og andre med interesser i utmark om viltområdekartverket som et planleggingsredskap i arbeidet med å opprettholde variasjonsbredden i Hedmarks fauna

E. Andre aktiviteter

I planperioden er det aktuelt å

- vurdere opprettet, og eventuelt opprette, EDB-registre for å rasjonalisere saksbehandling (fredningsbestemmelser, dispensasjonssøknader, arealplanstatus m.v.)
- arbeide med budsjett og regnskap innenfor fagkapitlets rammer
- delta i informasjonsarbeid om naturvern generelt og om aktuelle saker spesielt gjennom lokalpresse, lokalradio og foredragsvirksomhet
- foreta en faglig ajourføring ved deltagelse i ulike typer faglige kurs, herunder videreutdanning i EDB-sektoren

2.1.1.7. Ressursbruk og ressursbehov

Arbeidet med naturvern, friluftsliv og naturforvaltningsoppgaver generelt er såvidt infiltrert i hverandre at ressursbruk og ressursbehov på dette feltet må sees under ett. Det foreligger ikke tidsstudier eller annet eksakt materiale som gir oversikt over dagens ressursbruk på de enkelte hovedarbeidsfeltene. I 1986 ble det i tillegg til de 3 årsverkene i faste stillinger utført 20 månedsverk av engasjert personell. Disse fordelte seg slik:

- rovdyrovervåking, herunder skadedyrdokumentasjon	9,0 månedsverk
- klargjøring av materiale for innlegging i EDNA-registeret	3,0 månedsverk
- grensemerking og oppsetting av informasjonstavler	2,5 månedsverk
- registrering av fuglelivet i 7 naturreservater 10 år etter forrige registrering	2,0 månedsverk
- registrering av flora og vegetasjon i foreslutte "fossilverneområder"	1,5 månedsverk
- registrering av flora og vegetasjon i Gardsjøen naturreservat og midlertidig fredet område Gjesåssjøen	1,5 månedsverk
- diverse vegetasjonsregistreringer	0,5 månedsverk

Basert på erfaring vil en anta at ressursbehovet i de nærmeste årene vil være om lag slik:

- ivaretagelse av friluftsliv- og naturverninteressene i arealplanlegging etter plan- og bygningsloven	1,0 årsverk
- ivaretagelse av friluftsliv- og naturverninteressene i forhold til andre (sektor)-myndigheters virksomhet	0,75 årsverk
- opprettelse og forvaltning av verneområder	1,25 årsverk
- forvaltning (herunder overvåking og fredning) av truede plante- og dyrearter	1,00 årsverk
- arbeid med friluftslivssaker, inklusive sekretariatsarbeid for fylkesfriluftsnemnda	0,75 årsverk

- administrasjon (interne møter, kurs m.v.)	0,25 årsverk
Totalt	5,00 årsverk

Det er i dag 3 faste stillinger til disposisjon på disse fagfeltene. Dersom bemanningen ikke styrkes, vil dette føre til

- at den planlagte styrkingen av innsatsen når det gjelder å få naturforvaltningshensyn innarbeidet i arealplanleggingen må utgå. Dette er spesielt uheldig fordi nesten alle fylkets kommuner i denne planperioden vil utarbeide nye og juridisk bindende arealdeler til sine kommuneplaner.
- at arbeidet med planlegging og gjennomføring av verneplanene for barskog og myr i Hedmark må fordeles over flere år slik at disse planene blir forsinket.
- at arbeidet med å skaffe til veie sikrere viten om bjørn, ulv og andre truede arters biologi, økologi og forekomst i Hedmark (inklusive skadedyrdokumentasjon) vanskelig kan gjennomføres.
- at eventuell tilføring av nye arbeidsoppgaver innenfor friluftslivs-, naturvern- eller naturforvaltningssektoren uten tilsvarende ressursøkning ytterligere vil måtte redusere innsatsen både på de to forannevnte arbeidsfeltene og på andre felter.

Det synes å være lite hensiktsmessig å løse de ovennevnte oppgavene ved hjelp av engasjert arbeidskraft. Arbeidet med å ivareta naturforvaltningshensyn i arealplanleggingen krever erfaring og oversikt både over forholdene i de enkelte kommunene og over ulike fagfelt. Dette er viten som det tar tid å opparbeide.

Arbeidet med verneplanene for barskog og myr kan løses ved hjelp av engasjert bistand. Det medfører imidlertid den betydelige ulempen at den detaljkjennskapen som opparbeides, både til de enkelte områdenes naturverdier og til grunneierinteresser og andre interesser som knytter seg til områdene, forsvinner fra avdelingen når arbeidet med forvaltningen av områdene tar til. Dette er uheldig og vil føre til utstrakt merarbeid, ikke minst i forbindelse med de etterfølgende erstatningsoppgjørene.

Arbeidet med overvåking av bjørn og ulv i fylket har til nå vært utført av engasjert personell som også har forestått skadedyrdokumentasjon både i Hedmark og i nabofylkene. I 1987 er det bevilget kr. 300.000,- til dette arbeidet. Da arbeidet synes å være av permanent art, vil det med utgangspunkt i forslaget til landsplan for forvaltning av bjørn, ulv og jerv i Norge være naturlig at arbeidet utføres av fast tilsatt personell ved avdelingen.

I 1987 ble det søkt om prosjektmidler på i alt kr. 875.000,- fordelt på 14 prosjekter. Det ble tildelt kr. 80.000,- til 3 prosjekter. Dette er en betydelig reduksjon fra tidligere år, idet en i 1985 hadde kr. 135.000,- til disposisjon, mens beløpet i 1986 ble redusert til kr. 125.000,-. Dersom den faglige aktiviteten i tilknytning til forvaltningen av etablerte verneområder og truede arter og til planleggingen av nye slike skal kunne opprettholdes, samtidig som en utviser faglig aktivitet på andre områder, (kulturlandskap, konsekvenser av senkingstiltak, vegbygging og andre naturinngrep), må tildelingen av prosjektmidler økes betraktelig.

Budsjettet for forvaltning av verneområder (oppsyn, merking og skjøtsel) er i 1987 kr. 635.800,-. Nasjonalparkforvaltningen, som ivaretas av DSS, er ikke medregnet i dette beløpet. Når vernepla-

nene for kvartærgeologiske forekomster, fossilforekomster og edellauvskogområder blir gjennomført, vil antall verneområder antagelig bli tredoblet. På grunn av områdenes størrelse, beliggenhet og karakter vil det bli omfattende utgifter til merking, men relativt sett mindre utgifter til oppsyn. Det er imidlertid realistisk å regne med at forvaltningsbudsjettet må 2-3-dobles i løpet av en 4-årsperiode.

2.1.2. HOVEDFELT FRILUFTSLIV

2.1.2.1. Innledning

A. Definisjon av friluftslivbegrepet.

Friluftsliv er her definert som opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse.

B. Viktige arbeidsfelt.

Arbeidet med friluftslivoppgaver i Hedmark har særlig vært konsentrert om følgende forhold:

- ivaretagelse av friluftslivinteressene i arealplanleggingen etter plan- og bygningsloven.
- ivaretagelse av friluftslivinteressene i forhold til andre myndigheters virksomhet.
- støtte til opparbeiding samt andre tiltak innen friluftsområder.
- erverv og sikring av friluftsområder.
- tiltak for å stimulere til økt friluftsliv.
- ivaretagelse av intensjonene i og saker i tilknytning til lov om motorferdsel i utmark og vassdrag.

2.1.2.2. Status og utfordringer

A. Friluftslivets betydning og omfang.

Med det omfanget fritiden har for de fleste i dag, er det av vesentlig betydning hvordan denne tiden brukes. Friluftsliv er en måte å utnytte fritiden på som ut fra medisinske, sosiale og kulturelle kriterier er gunstig. Friluftsliv har en positiv helsemessig effekt og kan motvirke de uheldige virkningene fritidsproblemer kan skape for den enkelte og samfunnet. Videre gir friluftsliv kunnskaper om og forståelse for natur og kultur. Friluftsliv blir derfor en viktig faktor når det gjelder å motivere for naturvern og vern av kulturlandskap og fornminner.

En har ikke tall for omfanget av friluftsliv i Hedmark. Ifølge materiale fra Statistisk Sentralbyrå bruker en voksen person gjennomsnittlig 106 timer pr år til forskjellige friluftaktiviteter. Dette utgjør omlag 5% av samlet fritid. Den mest omfattende aktiviteten, landet sett under ett, er bading fulgt av fotturer, løpe- og joggeturer og skiturer.

Det er grunn til å anta at Hedmark skiller seg noe fra

landsgjennomsnittet når det gjelder den innbyrdes fordeling mellom de ulike friluftslivsaktiviteter. Fiske og jakt er to aktiviteter som har en sentral plass i Hedmark. Det var i 1985 bosatt omlag 15 000 jegere i Hedmark, dvs. omlag 22% av landets jegere bor i dette fylket.

Fiske er likevel en langt mer utbredt fritidsaktivitet. Antall voksne som fisket i ferskvann i Hedmark ble i 1980 anslått til 52 000. Fiskerene benyttet i gjennomsnitt 9 dager i året til sin fritidsaktivitet.

Friluftslivet er idag utsatt for økende konkurranse fra andre, ofte passiviserende fritidstilbud. Samtidig synes interessen for en del av de tradisjonelle friluftslivsaktivitetene å være noe redusert. Dette blir imidlertid dels oppveid av økt interesse for mosjonspregede aktiviteter.

Videre viser landsomfattende statistikk at det er store sosiale skjevheter når det gjelder utøvelse av friluftslivsaktiviteter. Interesse for friluftsliv kan ofte spores tilbake til de holdningene som preget oppvekstmiljøet. Det er derfor av vesentlig betydning at en klarer å nå barn i relativt ung alder og gi disse opplæring i og informasjon om friluftslivet og de verdiene det representerer. For å nå et bredt utsnitt av befolkningen er det naturlig at en sikter på å nå skoleverket gjennom det arbeidet som er igangsatt gjennom skolenemnda for natur- og miljøvern i Hedmark hvor miljøvernnavdelingen er representert.

B. De fysiske forutsetningene

Hedmark fylke omfatter et areal på 27 390 km², hvorav vassdragene utgjør 1 267 km². Innen fylket finnes 7 ulike naturgeografiske regioner, som spenner fra boreonemorale til arktiske områder. Hedmark må videre karakteriseres som et skogfylke, 54% av landareal utgjøres av skog, mens andre utmarksarealer utgjør 42%, hvorav 30% ligger over skoggrensen.

De store utmarksarealene og spennvidder i naturtyper i fylket gir gode forutsetninger for utøvelse av friluftsliv. De store arealressursene har gjort og vil også i nærmeste framtid betinge at behovet for statlig erverv av friluftsområder er relativt beskjedne i Hedmark, selv om behovet for slikt erverv er økende, spesielt når det gjelder strandarealer ved de store sjøene (Mjøsa, de to Storsjøene m.v.). Det er imidlertid et klart behov for fortsatt å kunne opprettholde de statlige tilskottene til kommunene for sikring og opparbeiding av friluftsområder for å oppnå en rimelig behovsdekning av områder for intensiv friluftslivsutøvelse.

Ved den videre vurderingen av de arealmessige forutsetningene tar en her utgangspunkt i de ulike områdetypene etter bruksformål.

a) Større naturområder

Store, sammenhengende naturområder som er lite påvirket av varige menneskelige inngrep, er av stor verdi for den tradisjonelle friluftslivsutøvelsen. Hedmark har hatt mange slike skog- og fjellområder, men de siste tiårenes samfunnsutvikling har i betydelig grad endret dette forholdet. Det er i dag et begrenset antall av slike naturområder tilbake, og presset på disse er stadig økende både fra næringshold og fra moderne former for friluftsliv. De største områdene av denne typen er:

- fjellområdet mellom Kvikne, Vingelen og Dalsbygda
- fjellområdet mellom Kvikne, Savalen og Folla
- området mellom Glåma, Folla og Atnedalen ("Alvdal Vestfjell")
- området mellom Rendalen/Brydalen, Hodalen, riksveg 26 og riksveg 217 ("Rendalen Østfjell")
- området mellom Østerdalen og fylkesgrensa mot Oppland fra riksveg 220 og sør til Hedemarksvidda.
- Osdalen fra Blekufjellet og nordover
- Fulufjell-/Faksfjellområdet i Trysil kommune
- skogsområdet mellom Glåmdalen, Odalen og riksveg 24 fra Kongsvinger til Stor-Bronken ("Vestmarka").

Det er av stor betydning for kommende generasjoners-muligheter for friluftslivsutøvelse og naturopplevelse at disse naturområdene heller ikke i framtida blir oppdelt eller punktert av store tekniske inngrep.

b) Dagutfartsområder

Befolkningen i Hedmark er godt dekket når det gjelder dagutfartsområder. Et særlig viktig dagutfartsområde ut fra befolkningsgrunnlaget det tjener er Hedmarksvidda. Det er imidlertid knyttet mange interesser til bruken av dette området, og det er derfor behov for en plan for utnyttelsen av dette området.

c) Tettstedsnære turområder

En stor del av Hedmarks befolkning bor i spredt bebyggelse eller små tettsteder og har vanligvis små eller ingen problemer med å finne egnede turområder nær bostedet. Heller ikke ved de fleste større tettstedene er det ennå problemer med å skaffe befolkningen tilstrekkelige store turområder med hensiktsmessig beliggenhet. Et unntak er Hamar tettsted hvor Furuberget og Frebergsberget sammen med skogområdene

rundt Stavsberg tjener som nærturområde. Arealene er imidlertid begrenset noe som medfører betydelig slitasje samt konflikter mellom ulike brukergrupper. De to andre store tettstedene i fylket Kongsvinger og Elverum synes ennå å ha tilstrekkelig med friluftsområder. Svartholtmarka utenfor Elverum kan imidlertid være utsatt for et visst utbyggingspress. Det er derfor behov for å sikre dette nærturområdet gjennom det pågående kommuneplanarbeidet i kommunen.

d) Nærområder

Flere forhold antyder at nærområdene vil få økt betydning for friluftslivet i framtida. Faktorer som peker i denne retningen er:

- økt interesse for trenings- og mosjonsaktiviteter,
- økt interesse for hundehold, ridning m.v.
- endringer i familiestrukturen
- større andel eldre i befolkningen

Nærfriluftsområdene er imidlertid utsatt for et sterkt utbyggingspress i mange tettsteder.

En nedbygging av bolignære områder sammen med økt bilhold har særlig medført at en større del av friluftslivaktivitetene foregår i områder utenfor gang- eller sykkesavstand fra boligene. En slik utvikling medfører at barns muligheter for friluftsliv i stadig større utstrekning vil være avhengig av foreldrenes interesse og muligheter for å utøve friluftsliv. Det er påvist at det i dag er store sosiale ulikheter med henblikk på utøvelse av friluftsliv. Det er derfor behov for å bryte den utvikling som er skissert ovenfor om en skal forhindre at de sosiale skjevheter i utøvelse av friluftslivaktiviteter skal gå i arv.

- c) Vann og vassdrag er viktige elementer både for naturopplevelse og for utøvelse av en rekke friluftslivsaktiviteter (bading, padling, seiling, sportsfiske m.v.). Det er derfor av vesentlig betydning for friluftslivet i fylket at vassdragssystemene og deres nærmeste omgivelser i minst mulig grad blir berørt av større tekniske inngrep. I Hedmark er flere store vassdrag enten bygd ut for kraftproduksjon eller varig vernet mot slik utbygging. De øvrige store vassdragene er vurdert i en "Samlet plan for forvaltning av vannressursene". Friluftslivsinteressene som er knyttet til disse vassdragene er registrert gjennom prosjekter som ble ledet av Miljøverndepartementet.

For en rekke potensielle småkraftverkprosjekter ble det i 1981-82 foretatt en utredning av blant annet konsekvensen for friluftslivsinteressene ved en eventuell utbygging (Småkraftverk i Hedmark - Friluftslivs- og naturvernintere ssene). I utredningen er prosjektene prioritert ut fra deres verdi i naturvern- og friluftslivssammenheng. Utredningen konkluderer blant

annet med at de negative miljøvirkningene pr. produsert kraftenhet antagelig er minst like store ved bygging av småkraftverk som ved tradisjonell kraftutbygging, og at kraftpotensialet i f.eks. Glåma derfor bør utnyttes før en eventuelt går i gang med småkraftverkutbygging.

Kraftutbygging berører hovedsaklig selve vassdragssystemene. Det er imidlertid også annen virksomhet som virker hemmende og skjemmende for friluftslivsutøvelse og naturopplevelse ved vann og vassdrag. Særlig gjelder dette dersom elvekanter og strandbredder benyttes til veganlegg av ulike slag eller andre utbyggingsformål.

Friluftslivsutredningen fra 1980 antyder at behovet for badeplasser i fylket er minst én velordnet badeplass i hver kommune, og helst én velordnet badeplass for hvert av kommunens befolkningssentra. Til en velordnet badeplass hører tilfredsstillende adkomst- og parkeringsmuligheter, toaletter og eventuelt omkleddningsrom, søppelstativ og ordnet renovasjon, grundig merking av badeområdet, dersom det er tillatt med motorbåtferdsel utenfor plassen, eventuelt også flytebrygger, stupebrett m.v. I enkelte kommuner er det antydde behovet på det nærmeste oppfylt, mens det i andre kommuner fortsatt er mangel på gode bademuligheter for befolkningen.

C. Friluftslivsinteressene i arealdisponeringen.

- Friluftsliv - Arealplanlegging. Friluftslivsinteressene kommer inn i arealplanleggingen etter plan og bygningsloven på flere ulike nivåer.
 - a) i fylkesplansammenheng
 - b) i kommuneplansammenheng
 - c) i detaljplansammenheng; ved behandling av reguleringsplaner eller søknader om dispensasjon fra vedtekt til plan- og bygningslovens § 82.

- a) Fylkesplanen for Hedmark for perioden 1984-87 inneholder et eget kapittel om friluftsliv. Kapitlet gir en status for arbeidet med friluftsliv i fylket, omtale av viktige arbeidsfelter og et handlingsprogram. Handlingsprogrammet omfatter blant annet forslag om bevaring av konkret beskrevne store, sammenhengende naturområder og forslag til samarbeidsrutiner mellom ulike fagorganer om naturforvaltning. Det skal i løpet av 1987 vedtas en ny fylkesplan for perioden 1988-91.

- b) 20 av fylkets 23 kommuner har enten godkjent generalplan eller generalplanforslag som har vært til uttalelse hos naturvernmyndighetene i en eller annen fase. Friluftslivdelen i disse er meget varierende i omfang

og kvalitet. Ingen kommuner har godkjent arealdel til kommuneplanen, men en må regne med at samtlige kommuner i løpet av 3-5 år vil få slik arealdel godkjent.

- c) Fylkesmannens miljøvernnavdeling er definert som et statlig fagorgan som skal ha alle forslag om reguleringsplaner til uttalelse. Etter som kommunene mangler egne organer som ivaretar naturverninteressene, må også søknader om dispensasjon fra vedtekter til plan- og bygningslovens § 82 forelegges avdelingen fordi slike søknader ofte omfatter forhold som er av særlig interesse i friluftslivssammenheng. Den forskjelligartede praksisen de enkelte kommunene følger, gjør det sannsynlig at enkelte reguleringsplaner i dag godkjennes uten at de er undergitt noen miljøvern faglig vurdering.

D. Friluftsliv - andre myndigheters virksomhet. Friluftsliv-interesser blir berørt av flere andre fagsektors virksomhet. Dette gjelder blant annet:

- a) samferdselssektoren (veg, jernbane, teleanlegg, flyplass)
- b) landbrukssektoren (jordbruk, skogbruk, reindrift)
- c) energisektoren (kraftutbygging, kraftlinje, senkning, forbygning)
- d) reiselivssektoren (alpinanlegg, motorisert ferdsel)
- e) bergverkssektoren (gruve, dagbrudd)
- f) forsvarssektoren (skytefelt, øvingsområde)

I omtalen av fagfeltet naturvern er det gitt en beskrivelse av status for disse sektorenes innvirkning på naturmiljøet i Hedmark. Det er videre gitt en omtale av de samarbeidsorgan som er opprettet mellom disse sektorene og miljøvernnavdelingen ut fra hensynet til en allsidig og langsiktig ressursdisponering. En viser i den forbindelse til naturverndelens kap 2.2.

2.1.2.3. Mål

A. Hovedmål

- Bevare og videreutvikle friluftslivet som en verdifull del av det norske livsmønsteret.

B. Delmål

Øke utnyttelsen av utmarksressursene i friluftslivssammenheng med vekt på det enkle friluftsliv i nær kontakt med naturen og med små krav til fysisk tilrettelegging og personlig utstyr.

Få flest mulig grupper av befolkningen til å drive et aktivt friluftsliv. Det skal legges særlig vekt på å nå grupper som i dag utøver lite friluftsliv.

Gjennom "håndtering" av lov om motorferdsel i utmark og vassdrag sikre mulighet for utførelse av friluftsliv i "hyggelige og rolige omgivelser."

2.1.2.4. Tiltak

- Ivaretagelse av friluftslivinteressene som en naturlig del av all arealplanlegging for å bevare og utvikle de arealmessige forutsetningene for friluftslivet.
 - a) bevare og utvikle mulighetene for lek og mosjonsaktiviteter m.v. nær bostedene.
 - b) opprettholde viktige dagutfart- og helgeutfartsområder
 - c) opprettholde de store sammenhengende naturområder som er lite berørt av tekniske inngrep.
- Ved av nyetablering og opprusting av veger, jernbanelinjer, teleanlegg, flyplasser og andre anlegg innenfor samferdselssektoren bør en tilstrebe:
 - a) at anleggene ikke plasseres i store, sammenhengende naturområder som er lite berørt av tekniske inngrep.
 - b) at anleggene lokaliseres og gis en utforming som i størst mulig grad er tilpasset landskapet omkring slik at de ikke ødelegger eller reduserer verdien av reigonlat eller lokalt viktige områder for friluftslivet.
- Ved planlegging og gjennomføring av tiltak innen landbruksnæringen.
 - a) å opprettholde skogarealenes produksjonsevne og i størst mulig grad å opprettholde mangfoldet i flora og fauna.
 - b) å opprettholde, eventuelt reetablere, mangfoldet i naturvegetasjons- og landskapstypen innen kulturlandskapet.
 - c) å unngå inngrep i regionalt eller lokalt sjeldne eller interessante naturtyper i den grad dette er mulig.
- Ved forvaltningen av fylkets vassdrag bør det legges vekt på:
 - a) å verne mot kraftutbygging et representativt utvalg av landsdelens vassdrag.
 - b) å sikre at verneverdier som er knyttet til vassdrag som er varig vernet mot kraftutbygging heller ikke ødelegges eller reduseres ved annen virksomhet.
 - c) at inngrep i vassdrag som er eller vil bli utnyttet til kraftproduksjon gjøres så skånsomme som mulig.
- Ved etablering og ombygging av kraftlinjer bør det tilstrebes:
 - a) i størst mulig grad å lokalisere linjene til områder

med andre tekniske inngrep (veg, jernbane, andre linjer).

- b) å unngå store, sammenhengende naturområder som er lite berørt av tekniske inngrep.
- c) at anleggene lokaliseres og gis en utforming som i størst mulig grad er tilpasset landskapet omkring slik at de ikke ødelegger eller reduserer verdien av regionalt eller lokalt viktige områder for friluftslivet.
- Gjennomføring av handlingsprogram for sikring og opparbeidning av friluftsområder.
- Stimulere til økt utnyttelse av utmarksområdene og utmarksressursene i friluftslivssammenheng.

2.1.2.5. Virkemidler

Følgende virkemidler er til disposisjon for friluftslivsarbeidet i Hedmark.

Lovverk	- plan og bygningslov
- friluftsloven
- lov om motorferdsel i utmark og vassdrag
- lov om naturvern
- lov om laks og innlandsfiske
- lov om viltet
- lov om vassdrag
Forskrifter	- kommunale forskrifter til lov om motorferdsel i utmark og vassdrag
- verne-/fredningsbestemmelser for verneområder
Personell	- 1 naturverninspektør
- 2 natur- og friluftskonsulenter
Økonomi	- Tilskudd til friluftsmål kap 1427 post 60 og post 31
- Statlig erverv av friluftsområder kap 1422 post 30.
- Konsulentmidler tildelt på kap 1406
Informasjon	- Deltagelse i skolenemnda for natur og miljø
- Brosjyrer om spesielle verneområder
- Informasjonsplakater i verneområder
- Reportasjer/intervjuer i lokalaviser/Hedmarksradioen
- Foredrag/kåserier i foreninger/organisasjoner

2.1.2.6. Aktiviteter

A. Friluftslivsinteressene i arealdisponeringen

- Det er høsten 1986 utarbeidet et utkast til et kapittel om friluftsliv i fylkesplanen for Hedmark for perioden 1988-91. Høsten 1987, 1988 og 1989 skal det utarbeides bidrag til fylkesplanmeldinger, mens det høsten 1990 skal lages utkast

til nytt kapittel om friluftsliv til fylkesplanen for neste planperiode. I både inneværende og neste fylkesplanperiode kan det bli aktuelt å gi uttalelser til ulike fylkesdelplaner.

- I forbindelse med kommuneplanleggingen må en utarbeide en oversikt over planarbeidets status og framdriftsplan i den enkelte kommune. Planmateriale for de enkelte kommunene, prioritert i henhold til framdriftsplanene, må skaffes til veie, systematiseres og tilstiles kommunene tidligst mulig under planprosessen. Et viktig hjelpemiddel i dette arbeidet vil være opprettelsen av et EDB-basert friluftslivsregister (FRIDA) som vil bli operativt i første del av planperioden.
- Opprettelse av FRIDA vil videre være et viktig verktøy for å kunne legge økt vekt på friluftslivsinteressene også ved annen kommunal planlegging, (reguleringsplaner og bebyggelsesplaner) På samme måte vil registeret kunne utnyttes av andre fagsektorer ved deres planlegging. Det er derfor av vesentlig betydning at den enkelte kommune og fagsektor blir gjort kjent med at det eksisterer et eget friluftslivsregister og stimulere kommunene og fagsektorene til å utnytte dette hjelpemidlet i planleggingen.
- Det er i Hedmark opprettet ulike kontaktgrupper hvor ulike organer og institusjoner møtes for å utveksle informasjon samt drøfte nye planforslag på et tidlig tidspunkt i planprosessen. En har her en mulighet til tidlig å kunne påpeke spesielle friluftslivsinteresser samt påvirke planorganet til å ta generelle hensyn til friluftslivsinteressene. En vil i planperioden fortsatt prioritere arbeidet i disse formene.

B. Friluftslivsaktivitetene

- Det framgår av problembeskrivelsen at de fysiske forutsetningene for utøvelse av friluftsliv er gode i Hedmark. Friluftsliv er imidlertid utsatt for sterk konkurranse fra andre og ofte passiviserende fritidsaktiviteter, noe en antar vil bli ytterligere forsterket i løpet av planperioden. En må derfor stimulere befolkningen til å utøve friluftsliv. Ut fra de ressurser som er tilgjengelig finner en det riktig å legge en relativt langsiktig perspektiv på dette arbeidet. En vil i planperioden særlig prioritere arbeidet med barn og ungdom gjennom miljøvern avdelingens deltagelse i skolenemnda for natur- og miljøvern i Hedmark.
- Den tilgjengelige statistikken synes å antyde at tradisjonelle friluftslivsaktiviteter avtar på bekostning av enkelte relativt passive eller ressurskrevende aktiviteter. For å kunne bevare og utvikle friluftslivet som en del av det norske livsmønsteret vil en prioritere arbeidet med å fremme de tradisjonelle og lite ressurskrevende aktiviteter. En vil her legge særlig vekt på aktiviteter som fanger opp store befolkningsgrupper og hvor de fysiske og kulturelle forutsetningene i Hedmark er gode.

C. Friluftsliv - motorisert ferdsel i utmark og vassdrag.

- Arbeidet i forbindelse med lov om motorferdsel i utmark og vassdrag vil fortsatt bestå i å påse at lovens intensjoner blir fulgt opp ved den kommunale behandling av saker etter motorferdselsloven, samt behandling av klager på vedtak fattet i medhold av loven. Det vil i løpet av planperioden bli foretatt en gjennomgang av de kommunale forskriftene for om mulig å få til en mer ensartet praktisering av loven i fylket, samt for å få enkelte av de kommunale forskriftene bedre i samsvar med de sentrale retningslinjer og intensjoner. n

D. Fylkesfriluftsnemnd

- Miljøvernavdelingen ivaretar sekretariatsfunksjonen ved Hedmark fylkes friluftsnemnd. Nemnda behandlet i 1986 77 saker.

2.1.2.7. Ressursbruk og ressursbehov

Arbeidet med naturvern, friluftsliv og naturforvaltningsoppgaver generelt er såvidt infiltrert i hverandre at ressursbruk og ressursbehov på dette feltet må sees under ett. Det foreligger ikke tidsstudier eller annet eksakt materiale som gir oversikt over dagens ressursbruk på de enkelte hovedarbeidsfeltene. I 1986 ble det i tillegg til de 3 årsverkene i faste stillinger utført 20 månedsværk av engasjert personell. Disse fordelte seg slik:

- rovdyrovervåking, herunder skadedyrdokumentasjon	9,0 månedsværk
- klargjøring av materiale for innlegging i EDNA-registeret	3,0 månedsværk
- grensemerking og oppsetting av informasjonstavler	2,5 månedsværk
- registrering av fuglelivet i 7 naturreservater 10 år etter forrige registrering.	2,0 månedsværk
- registrering av flora og vegetasjon i foreslåtte "fossilvernrområder".	1,5 månedsværk
- registrering av flora og vegetasjon i Gardsjøen naturreservat og midlertidig fredet område Gjesåssjøen.	1,5 månedsværk
- diverse vegetasjonsregistreringer	0,5 månedsværk

Basert på erfaring vil en anta at ressursbehovet i de nærmeste årene vil være om lag slik:

- ivaretagelse av friluftsliv- og naturverninteressene i arealplanlegging etter plan- og bygningsloven	1,0 årsværk

- ivaretagelse av friluftts- og naturverninteressene i forhold til andre (sektor)-myndigheters virksomhet	0,75 årsverk
- opprettelse og forvaltning av verneområder	1,25 årsverk
- forvaltning (herunder overvåking og fredning av plante- og dyrearter.	1,00 årsverk
- arbeid med friluftslivssaker, inklusive sekretariatsarbeid for fylkesfriluftsnemnda	0,75 årsverk
- administrasjon (interne møter, kurs m.v.)	0,25 årsverk
Totalt	4,25 årsverk

Det er i dag 3 faste stillinger til disposisjon på disse fagfeltene. Dersom bemanningen ikke styrkes, vil dette føre til

- at den planlagte styrkingen av innsatsen når det gjelder å få naturforvaltningshensyn innarbeidet i arealplanleggingen må utgå. Dette er spesielt uheldig fordi nesten alle fylkets kommuner i denne planperioden vil utarbeide nye, og juridisk bindende arealdeler til sine kommuneplaner.
- at arbeidet med planlegging og gjennomføring av verneplanene for barskog og myr i Hedmark må fordeles over flere år slik at disse planene blir forsinket
- at eventuell tilføring av nye arbeidsoppgaver innenfor friluftslivs-, naturvern- eller naturforvaltningssektoren uten tilsvarende ressursøkning ytterligere vil måtte redusere innsatsen både på de to forannevnte arbeidsfeltene og på andre felter.

Det synes å være lite hensiktsmessig å løse de ovennevnte oppgavene ved hjelp av engasjert arbeidskraft. Arbeidet med å ivareta naturforvaltningshensyn i arealplanleggingen krever erfaring og oversikt både over forholdene i de enkelte kommunene og over ulike fagfelt. Dette er viten som det tar tid å opparbeide.

Arbeidet med verneplanene for barskog og myr kan løses ved hjelp av engasjert bistand. Det medfører imidlertid den betydelige ulempen at den detaljkjennskapen som opparbeides, både til de enkelte områdenes naturverdier og til grunneierinteresser og andre interesser som knytter seg til områdene, forsvinner fra avdelingen når arbeidet med forvaltningen av områdene tar til. Dette er uheldig og vil føre til utstrakt merarbeid, ikke minst i forbindelse med de etterfølgende erstatningsoppgjørene.

Arbeidet med overvåking av bjørn og ulv i fylket har til nå vært utført av engasjert personell som også har forestått skadedyrdokumentasjon både i Hedmark og i nabofylkene. I 1987 er det bevilget kr 300 000,- til dette arbeidet. Da arbeidet

synes å være av permanent art, vil det med utgangspunkt i forslaget til landsplan for forvaltning av bjørn, ulv og jerv i Norge være naturlig at arbeidet utføres av fast tilsatt personell ved avdelingen.

I 1987 ble det søkt om prosjektmidler på i alt kr 875 000,- fordelt på 14 prosjekter. Det ble tildelt kr 80 000,- til 3 prosjekter. Dette er en betydelig reduksjon fra tidligere år, idet en i 1985 hadde kr 135 000,- til disposisjon, mens beløpet i 1986 ble redusert til kr 125 000,-. Dersom den faglige aktiviteten i tilknytning til forvaltningen av etablerte verneområder og truede arter og til planleggingen av nye slike skal kunne opprettholdes, landskap, konsekvenser av senkingstiltak, vegbygging og andre naturinngrep), må tildelingen av prosjektmidler økes betraktelig.

Budsjettet for forvaltning av verneområder (oppsyn, merking og skjøtsel) er i 1987 kr 635 800,-. Nasjonalparkforvaltningen, osm ivaretas av DSS, er ikke medregnet i dette beløpet. Når verneplanene for kvartærgeologiske forekomster, fossilforekomster og edellauvskogområder blir gjennomført, vil antall verneområder antagelig bli tredoblet. På grunn av områdenes størrelse, beliggenhet og karakter vil det bli omfattende utgifter til merking, men relativt sett mindre utgifter til oppsyn. Det er imidlertid realistisk å regne med at forvaltningsbudsjettet må 2-3-dobles i løpet av en 4-årsperiode.

2.1.3 HOVEDFELT VILTFORVALTNING

1. ELGFORVALTNINGEN

1.1. Status

Gjennom rettet avskytning ble elgstammen i perioden 1970/71 - 1985/86 bygget opp slik at årlig uttak øket fra 1200 til ca 7500 dyr. Nå felles hver tredje norske elg i Hedmark. I tillegg til rettet avskytning har også gunstig beiteutvikling som følge av skogbrukets flateskogbruk medvirket til elgutviklingen.

Fylkets bestand teller før jakt ca 22 000 dyr. Stammen produserer årlig 1,1 mill kg kjøtt til en verdi av ca 50 mill kr årlig (renten/avkastningen). Elgkapitalen blir med dette etter 5% på ca 1 milliard kr. Ca 8 000 jegere tar del i elginnhøstningen årlig. Bestanden ligger tett opp under og delvis noe over bæreevnen. Dette fører til at skadepresset generelt er moderat eller tålelig, mens det lokalt er for sterkt såvel på skog som innmark. En bestand over bæreevnen kan også føre til at bestandens kondisjonsnivå senkes, at yngre dyr kommer senere i brunst osv. Kollisjoner mellom elg/tog/bil har i Hedmark et omfang som ligger lavere enn forholdet stamme/trafikk skulle tilsi, dvs. 2-3% av jaktuttaket, mens landstallet ligger rundt 5%.

1.2. Handlingsplan

Optimalisere elgproduksjonen/jaktuttaket - hensett til bæreevne og skadegrad på skog/innmark.

1.3. Tiltak/virkemidler

Lov og forskrifter og rettet avskytning er fundamentalt. Videre: Tellinger, bestandsanalyser, merkinger, kondisjonsanalyser, beiterregistreringer osv. Mer lokalt: Gjødslingsforsøk, hogstavfall av furu som elgfor, dyrking av vier i myrer, toppkutting av småfuru, ledegjerder mot veg/jernbane, driftsplaner, elgregioner, informasjon.

Arlige, riktige uttak er ressursmessig helt avgjørende.

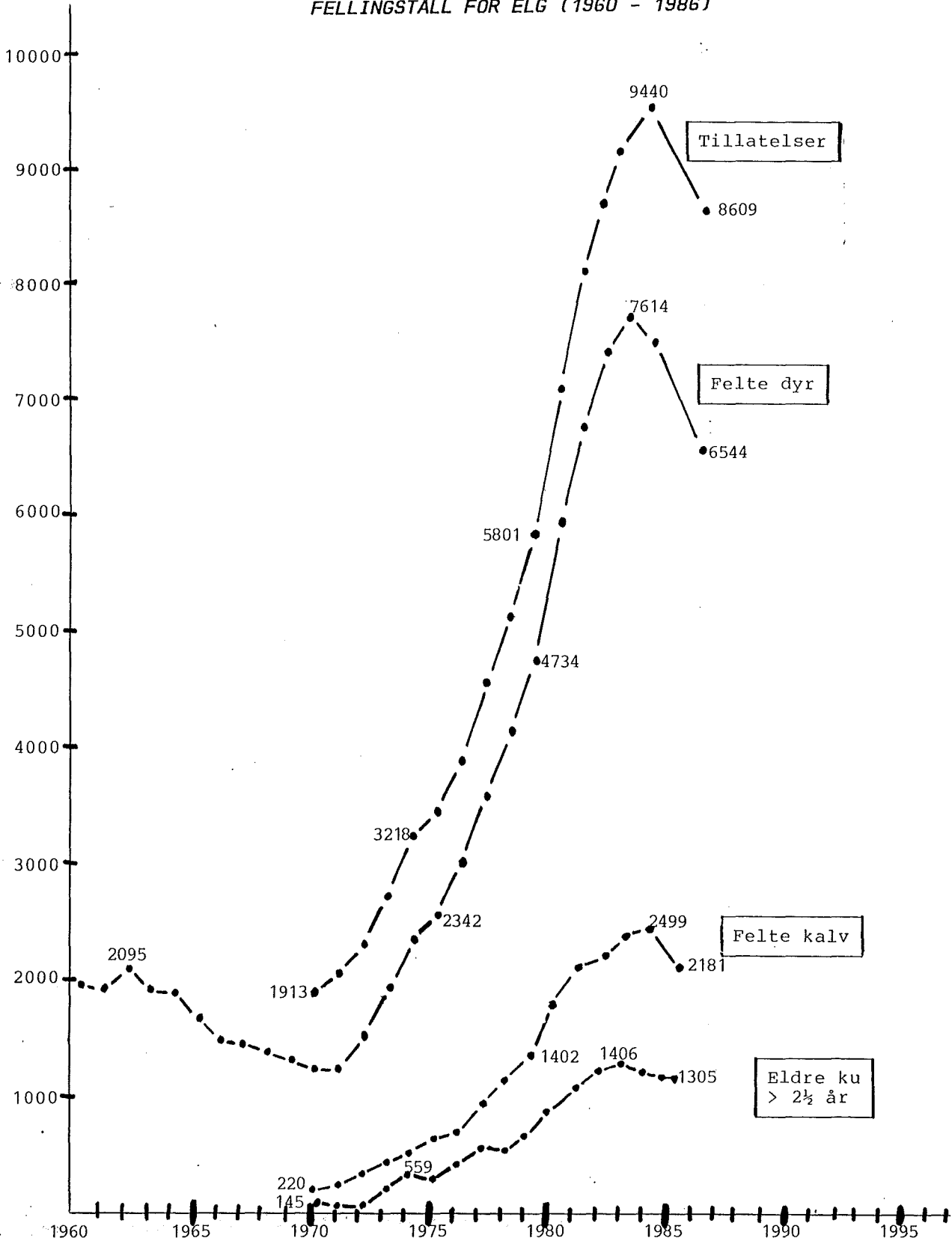
1.4. Aktiviteter

Rettet avskyting:

- Styrke og stabilisere eldre ku-vern mellom 15 og 5%.
- Overføre større uttak på kalver og 1,5 åringer.
- Registreringsmetoder utprøves, kfr. "Sett elg".
- Registrere beitetilgang- skader.
- Følge opp elgmerkingen i Asnes og Rendalen, vel 30 elg.
- Nytt prosjekt elgmerking i Midt-Hedmark, har som mål å merke ytterligere 60 elg.

HEDMARK -

FELLINGSTALL FOR ELG (1960 - 1986)

De mer lokalt baserte skadeforebyggende tiltak (gjødsling, reising av hogstavfall, ledegjerder osv) må følges opp. Disse prosjekter kan tilgodesees med tilskott fra Viltfondet (lokale vilttiltak). Organisering/etablering av driftsplanområder vil sikre store, rasjonelle forvaltningsenheter. Samarbeidet med Utmarkslaget i Hedmark fortsetter.

Samordnet elgjakt over flere kommuner (regioner) er med på å utvikle forvaltningsenheter og samarbeid. Informasjon og møtevirksomhet vil være viktig i forbindelse med alle tiltak som er nevnt foran.

2. VILLREINFORVALTNINGEN

2.1. Status

I Hedmark ligger helt eller delvis følgende villreinområder:

- Rondane Sør
- Rondane Midt
- Rondane Nord
- Sølenskletten
- Knutshø
- Tolga Østfjell
- Forelhogna

Villreinjakta utøves i 10 av Hedmarks 22 kommuner. I 1985 ble det i fylket felt 967 dyr, en fellingsprosent på 64. Dette utgjør snaue 10% av villreinuttaket på landsbasis. Stammen før jakt ligger trolig mellom 3-4000 dyr. Ca 1 650 jegere deltar årlig. Rimelig godt forhold mellom beitetilgang og bestandsstørrelse i de ulike områder.

I enkelte villreinområder, eller i deler av villreinområder utøver friluftslivet et betydelig press på arten, særlig i kalvingsområder.

Om radioaktiviteten hos blant annet villrein, se pkt. 9.1.

2.2. Handlingsprogram

- Optimalisere villreinproduksjonen/uttaket hensett til bæreevne.
- Villrein settes ut i nye områder, f.eks. Fonnåsfjellet og Hummelfjell/Sålekinna.
- Hindre konflikter mellom villreinen og andre tilstøtende brukerinteresser.

2.3. Tiltak/virkemidler

- Lov om forskrifter og rettet avskytning.
- Overføring av villreinforvaltningen til viltneemdene, slik all annen storviltforvaltning er overført.
- Vern av kalvingsområder (Viltlovens § 7) styring av ferdsel.
- Vurdere/analysere villreinområdenes bæreevne i forhold til beitetilgang.
- Bestandsanalyser, tellinger (antall og struktur).

2.4. Aktiviteter

- Legge villreinen inn under viltneemndenes administrasjon.
- Følge opp arbeidet med å introdusere villrein i nye, egnede områder.
- Omlegging av turistveier slik at ferdselen faller mest mulig utenfor kjerneområder (kalvingsområder) for villrein. Samarbeide blant annet med turisforeningene.
- Oppfølging av radioaktivitetsmålinger i våre villreinområder har høy prioritet.

3. HJORTEFORVALTNINGEN

3.1. Status

Hjorten finnes mer og mindre spredt over store deler av fylket. Særlig er Nord-Fylket v/kommunene Tynset, Tolga, Os, Alvdal og delvis Folldal, hjorteområdet.

10 kommuner har fått innført jakt på hjort: Os, Tolga, Tynset, Alvdal, Folldal, Rendalen, Stor-Elvdal, Ringsaker, Stange og Åsnes. Det årlige uttak i fylket er lite, bare 5 - 10 dyr. Ingen egen hjortejakt, men med tilfeldig felling under elgjakten. Bestanden varierer sterkt i takt med graden av vinter. Kombinasjonen mye snø og sterk kulde virker sterkt desimerende.

3.2. Handlingsprogram

A utnytte optimalt den begrensede nisje hjorten synes å ha i Hedmark. Det virker ellers urealistisk å arbeide for å utvide denne nisje i og med at den er klimatisk betinget.

3.3. Virkemidler

Fortsette med sammenfallende jakttid for hjort og elg. Muligens vinterforing der forekomsten skulle tilsi det.

4. RÅDYRFORVALTNINGEN

4.1. Status

Rådyret er utbredt over det alle meste av fylket, helt opp mot 8-900 m o.h. Størrelsen på bestanden er vanskelig å estimere, men antagelig større enn folk vil tro. Før jakt i normalår, kanskje opp mot 15 - 20 000 dyr. Det tillates årlig felt ca 5-6000 dyr.

Fellingsprosenten er offisielt svært lav. Uttrykket offisielt indikerer en stor sannsynlighet for at adskillig uoffisiell jakt på rådyr foregår.

I strenge vintre, dvs. snørike og kaldre vintre, omkommer en betydelig del av høstbestanden. Rådyret er i hovedsak en viltart knyttet til kulturlandskapet, der bestanden når de største høyder. Generelt er bestanden størst der snølaget er minst og der temperaturen samtidig er høyest, dvs. i kyststrøkene rundt Oslo-fjorden.

4.2. Handlingsprogram

Effektivisere beskatningen slik at den noe labile forekomst kan tas ut når den er der. (Øke bestanden ved utstrakt vinterforing har ingen hensikt så lenge høstningen er et delvis uløst problem).

4.3. Tiltak/virkemidler

- Utstrakt informasjon om rådyret som viktig ressurs
- Effektivisere beskatningen: Bruk av saktejagende, lavbente hunder, utviklingen av "klikk"-jakt særlig i og opp mot kullandskapet
- En kombinasjonsjakt med elgjakt bør vurderes
- Utvikling av den innførte sommerjakt på råbukk.

5. BEVERFORVALTNING

5.1. Status

Fylkets beverbestand teller flere hundre dyr. Dagens store bestand har særlig utviklet seg de senere 20-30 år. Hovedutbredelse langs Glomma og Trysilelva med bielver (se vedlagte fylkeskart side 73).

Som en årsak til beverens framgang igjen, synes noen å se en sammenheng mellom denne og slutten på tverrelvfløtingen. Det faller sammen i tid.

Hedmark har tidligere hatt utbredte stammer av bever. Følgende kommuner har i dag fått innført jakt/fangst på Bever: Os, Tolga, Engerdal, Alvdal, Rendalen, Trysil, Åmot, Elverum, Våler, Åsnes og Grue (fra 1987). Beveren er gjennom sitt gnagende og oppdemmende levesett en utpreget skadevolder på skog innmark. Det årlige uttak antas å ligge et sted mellom 150 dyr og 200 dyr. Trysil dominerer i denne sammenheng med ca 100 dyr i 1985/86.

5.2. Handlingsprogram

En best mulig utnytting av den ressurs beveren representerer i form av skinn og kjøtt.

Minimalisere skadene på skog/jord.

5.3. Tiltak/virkemidler

Lov og forskrifter (viltlovens § 13).

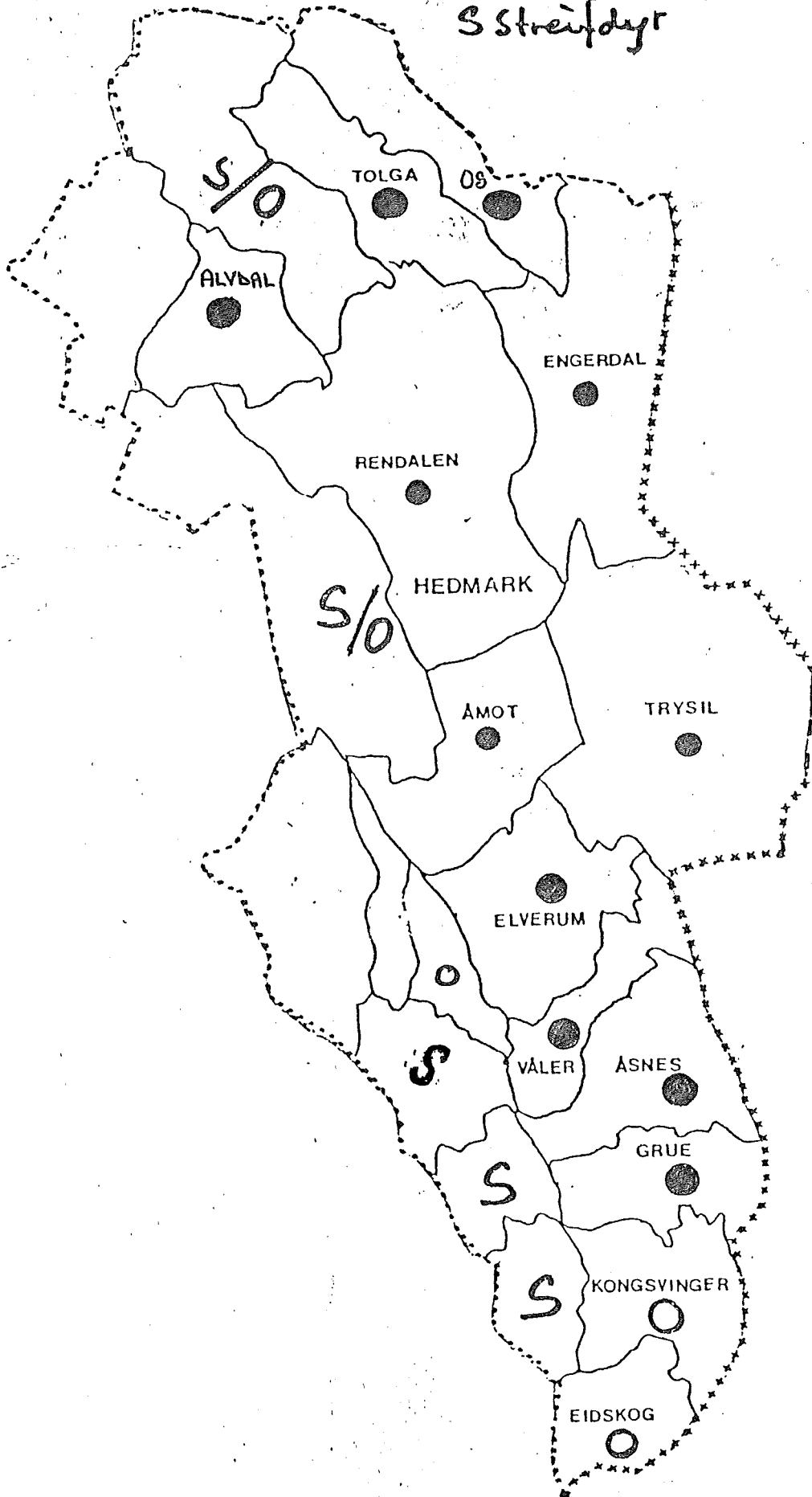
Bestandsanalyser og tellinger som grunnlag for forvaltningen. Kursing og informasjon.

5.4. Aktiviteter

Den kursvirksomhet som de siste årene har vært drevet særlig blant viltneemder og andre interesserte følges opp. Hindre utbredelse inn i potensielle, større skadeområder gis økt innsats.

- Kommuner med fast beverstamme
- Kommuner med beverjakt/-fangst

S Streifdyr

6. SMÅVILTFORVALTNINGEN

6.1. Status

Viser til oversikt over gj.snittlig jaktutbytte for de viktigste småviltarter i perioden 1980/81 til 1984/85. Produksjonen for småviltet antas i snitt minst å ligge 2-3 ganger høyere enn jaktuttaket:

Storfugl:	3 000
Orrfugl:	4 100
Rype:	34 100
Jerpe:	2 500
Duer:	12 100
Ender:	10 600
Hare:	12 000
Rev	4 700

Av småvilt felles det i Hedmark årlig i alt 134 000 stk.

Produksjonen er for de fleste småviltarters vedkommende gjenstand for til dels store svingninger fra år til år. Det er toppår for skogsfugl 1986, for rype i 1985/86. Etter gode hareår synes nå bestanden å være på retur.

Reven har vært plaget av reveskabb i noen år og bestanden har vært redusert, men er nå på vei oppover igjen. Ringduen har vært og er fortsatt inne i en sterk periode. Men jaktuttaket bedømmes som ubetydelig i forhold til antatt produksjon.

Andeforekomsten er jevnt god, hensett til de naturlige forhold.

Småviltet er generelt sett den viltgruppe som i særlig grad byr seg fram som jaktunderlag for almenheten. Det er også den jaktandel som i tillegg til tynningen eller ressursuttaket, har betydelige rekreasjonsmessige elementer i seg.

6.2. Handlingsprogram

En optimal utnyttelse av produksjonen hensett såvel til ressursen kjøtt og skinn som til høstningens rekreative sider.

6.2. Tiltak/virkemidler

Sikre artenes leveområder mot uheldig påvirkning fra ressurspartnere som skogbruk, intenst friluftsliv og annen utmarksutnytting. Organisere mindre enheter til større, rasjonelle viltstellområder. Ad. viltstell-tiltak se pkt. 16.

7. FORVALTNINGEN AV STORE ROVDYR

7.1. Status

Hedmark fylke har forplantningsdyktige stammer av bjørn, jerv, ulv og gaupe.

Hedmark er landets bjørnefylke nr 1. Bjørnestammen har dype røtter inn på svensk side, men den norske andelen anslåes til 30 - 40 dyr (kfr. viltrapport 31).

Det blir år om annet utstedt fellingstillatelser for bjørn som gjør skade. Disse fellingstillatelser er bare i liten grad blitt utnyttet. Jaktuttaket har i særlig grad rammet yngre hannbjørner.

På tross av liten lovlig avskytning er det svake, om enn noen tegn, som røper særlig vekst i bjørnestammen på norsk side. Med det forhold som råer mellom distriktet og bjørnen er det ikke rimelig å anta at det foregår særlig ulovlig jakt. Fylkets bjørner holder seg fortrinnsvis i Trysil og Engerdal, med jevnlig streif inn i Åmot, Stor-Elvdal, Rendalen, Elverum, Våler/Åsnes. I det hele tatt er bjørn observert på en rekke steder innen Øst-Norge de senere år.

- Jerven

har antagelig fast tilhold rundt Femund/Sylen-området og det foregår antagelig yngling i området. Et annet jerveområde - eller deler av et område - finnes i Rondane og særlig på Follidsiden.

Streif av jerv har ikke sjelden forekommet på vårparten fra Rondane og Femundsområdet sørover i Løten, Elverum, Våler og Sør-fylket ellers. Men noen forplantning i disse søre områdene ansees ikke trolig og er til nå ukjent.

- Ulven i Hedmark må oppfattes som svensk-norsk. Om stammen såvidt kan kalles levedyktig er det 3 ganger registrert forplantning på norsk side, nemlig i 1983, -84 og -85. For 1986 er det d.d. ikke bekreftet forplantning av ulv i grenseområdet. Det behøver ikke bety at forplantning ikke har funnet sted.

Antall ulv som leilighetsvis utnytter arealer i Hedmark er anslått til noe mellom 4 og 8.

- Gaupa har de siste 10-20 årene vært mer vanlig i fylket enn bjørnen. Sikre områder for gaupe synes å ha vært Rendalen/Stor-Elvdal samt Åsnes, Våler og Grue.

Høsten 1986 ble det felt to gauper i fylket. En ble skutt ved Atna og en i nærheten av Brumunddal. Det har vært hevdet at gaupa, særlig på svensk side, skal ha gått noe tilbake. Antall observasjoner på norsk side synes mere uklart. Bestanden på fylkesplan kan bare rent skjønsmessig antydes til et sted mellom 40 - 75 dyr.

Hovedårsaken til at de fire store rovdyra er inne i en ganske sterk periode, må sees i sammenheng med oppgangen i hjorteviltstammene, særlig for elg de senere 15 - 20 år.

7.2. Handlingsprogram

Oppgaven går i korthet ut på å sikre de fire store rovdyra i levedyktige bestander (kfr. viltrappport nr 39).

Konflikter mellom de store rovdyra og husdyr-/tamreindriften må minimaliseres og ikke minst må tilstrekkelige erstatningsbeløp bygges inn i forvaltningsopplegget.

7.3. Tiltak/Virkemidler

Registreringer på fylkesnivå, særlig hva gjelder tallet forplantninger årlig for bjørn, ulv, jerv og gaupe.

Samarbeide med svenske myndigheter både hva angår registreringer og forvaltning av særlig bjørn, ulv og gaupe.

Felling av individer som gjør skade.

Lisenser til slik felling bør under bestemte forutsetninger av forvaltningsmyndigheten utstedes på forhånd. For å få mere kjennskap til artenes bruksområder vil det bli utført radiomerking av bjørn og ulv i grenseområdene i samarbeide med svenske forvaltnings/forskningsmyndigheter.

8. FORVALTNINGEN AV ROVFUGLENE

8.1. Status

Langt de fleste rovfugler hører til i fylket. Av dagrovfugler: Vepsevåk, myrhauk, hønsehauk, spurvehauk, musvåk, fjellvåk, kongeørn, fiskeørn, tårnfalk, dvergfalk, lerkefalk, jaktfalk, (ikke vandrefalk p.t.)

Av ugler: Hubro, haukugle, spurvugle, kattugle, slagugle, hornugle, jordugle og perleugle.

Innenfor de årlige naturlige fluktuasjoner, må de 12 dagrovfugler og 8 uglearter p.t. kunne regnes som sikre arter i fylkets rovfuglfauna.

8.2. Handlingsprogram

For alle rovfuglartene under ett går oppgaven ut på å sikre deres livsbetingelser. Den skade rovfuglene påfører vilt og/eller husdyr må ansees så beskjedent at den ikke utløser noe handlingsprogram.

8.3. Tiltak/virkemidler

Lovverket er rimelig bra.

- en ser ellers ikke bort fra behov for en viss avgrenset overvåking f.o.m. mai t.o.m. august av f.eks. reir/oppvekstområdet til kongeørn, jaktfalk og særlig vandrefalk fra den tid arten igjen måtte være i fylket. (Egg og unger av disse arter er meget etterspurte internasjonalt). Verneansvaret kunne kanskje koples til en type skogfjelloppsyn.
- også vern mot fjerning av skog/trær innen og tett opp mot reirplasser til de viktigste rovfuglartene kan bli en del av skogbruksansvaret.

- utvikling av vegetasjon i tilsvarende områder kan på samme måte bli en del av skogbruksansvaret.

8.4. Aktiviteter

9. RADIOAKTIVITET - VILT - 1986

9.1. Status

Fylkesmannens miljøvernnavdeling - vilt - har engasjert seg sterkt i dette problem. Det har vært et utstrakt samarbeide med blant annet fylkesveterinæren og byveterinæren.

Det radioaktive nedfallet rammet deler av Hedmark i april. Det var særlig de høyere områder som fikk denne radioaktive nedbøren. Disse områder blir i særlig grad brukt av villrein og rype. Men også de høyeste elgmarker ble påvirket en del.

Som materialet viser lå verdien for elg så lavt at jakten i 1986 kunne gå normalt.

Reinen har vist vesentlig høyere verdier enn den oppsatte grenseverdi på 600 bq/kg. Verdiene lå fra 800 til ca 38 000 bq/kg. Den lavbeitende reinen har fått øket sitt radioaktive innhold utover høsten og det antas å ville øke fortsatt utover høsten og vinteren 1986-87. I brev fra Landbruksdepartementet av 20. november 1986 er tiltaksgrensen for innhold av radioaktivt cesium i kjøtt av tamrein og vilt hevet til 6 000 Bq/kg.

Med unntak av enkelte målinger, viser prøvene for småvilt relativt lave verdier og småviltjakten er gjennomført uten restriksjoner.

9.2. Handlingsprogram

Følge med i den radioaktive utviklingen i de høyereliggende viltmarker i åra som kommer.

9.3. Tiltak/virkemidler

Oppfølging av prøvetaking. Samarbeide med aktuelle myndigheter. Dette vil om mulig forsterkes. Informasjon til publikum i videste forstand.

10. VILTET OG DETS LEVEOMRÅDER

10.1. Status

Presset mot viltets leveområder fra brukerinteresser (skogbruk, jordbruk og friluftsliv) bedømmes som tålelig, sett under ett. Rundt byer og tettsteder derimot er presset fra friluftslivet følbart. Det samme må sies om presset fra friluftslivet mot villreins kalvingsområder, særlig i deler av Rondane Sør og særlig i de år da snøen ligger langt inn i kalvingstiden.

RADIOAKTIVT NEDFALL
(BAKKEMÅLINGER AV GAMMASTRÅLING)

FORELØPIG TOLKNINGSKART-VESENTLIG BASERT
PÅ BILMÅLING

TEGNFORKLARING

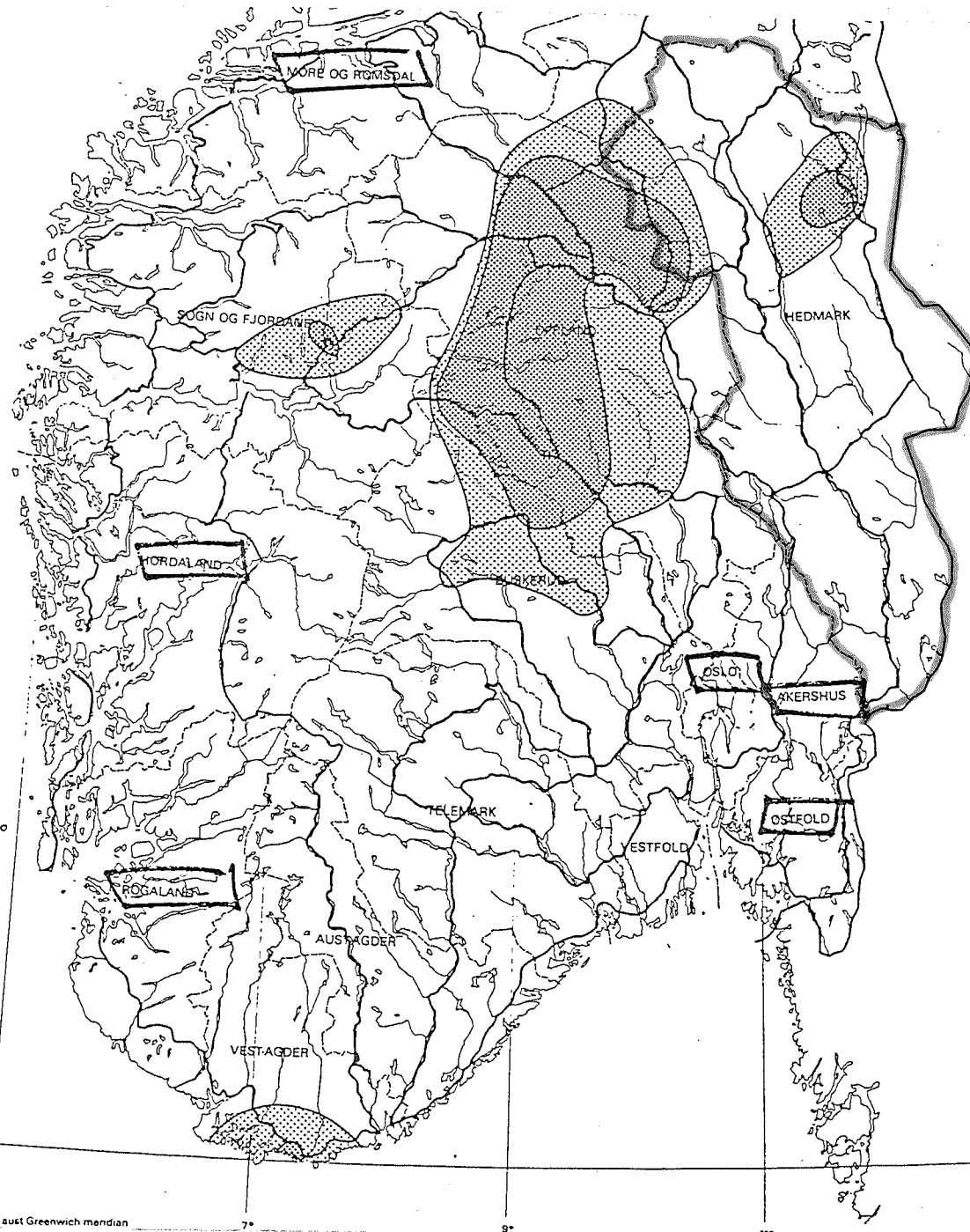
- UNDERSØKTE VEIER
- 300 - 500 i/s
- > 500 i/s

GAMMASTRÅLING I IMPULSER PR. SEK. (i/s) REFERERER TIL SCINTILOMETER
AV TYPE SAPHYMO. MÅLINGENE ER UTFØRT FRA 6.-30. MAI.
VERDIENE ER OMRÆGNET TIL 10. MAI BASERT PÅ DAGLIGE MÅLINGER
I TRONDHEIM.

MEST VANLIG BAKGRUNN FRA NATURLIG STRÅLING 20-70 i/s
NATURLIG STRÅLING I GRANITT-OMRÅDER 50-100 i/s
NATURLIG STRÅLING I OMRÅDER MED FORVITRET ALUNSKIFER 100-200 i/s

NGU 12.06.1986

62°
60°
58°
5° aust Greenwich meridian 7° 9° 11° 13°
78

KOMMUNE	DATO	ART	BECQU EREL
HEDMARK	VÅLER	180686	ELG 314
	STOR ELVDAL		HARE 210
			HARE 937
			VILLREIN 13900
	070786	VILLREIN	13828
	140786	VILLREIN	21987
	140786	VILLREIN	38029
	140886	VILLREIN	4700
	150786	VILLREIN	804
	150786	VILLREIN	6948
	150786	VILLREIN	8164
	160786	VILLREIN	5755
	160786	VILLREIN	11330
	RENDALEN		VILLREIN 17610
		030886	VILLREIN 12100
	TOLGA		VILLREIN 780
		020886	VILLREIN 876
		020886	VILLREIN 1613
		020886	VILLREIN 3000
		150786	ELG 280
		290786	RYPE 60
		290786	RYPE 105
		310786	RYPE 190
	TYNSET		ELG 236
			VILLREIN 1130
		140786	HJORT 141
		180686	ELG 182
	ALVDAL		VILLREIN 3876
		140786	VILLREIN 5266
		150786	VILLREIN 34788
		150786	RAVN 1130
	FOLLDAL		VILLREIN 7700
			VILLREIN 9200
			RUGDE 699
			RUGDE 918
			RUGDE 1014
			RUGDE 1347
		060886	LIRYPE 90
		110886	VILLREIN 5860
		140686	RÅDYR 934
		160686	LIRYPE 1163
		160786	RYPE 160
		200786	SJØORRE 440
		230786	HARE 275

MÅLING AV RADIOAKTIVITET I ELG
FRA HEDMARK

KOMMUNE	DYR	DATO	BQ/KG
OS	ELG	AUGUST -86	65
TOLGA	ELGKALV	JULI -86	280
TYNSET	ELG	180686	182
TYNSET	ELGKALV	SOMMER -86	236
FOLLDAL	ELG	SEPT. -86	48
ALVDAL	ELGOKSE 1 ÅR	160986	364
ALVDAL	ELGKALV	180986	354
RENDALEN	ELGKOLLE	150986	98
RENDALEN	ELGKOLLE 1 ÅR	150986	310
ENGERDAL	ELGKOLLE 1 ÅR	150986	597
ENGERDAL	ELGKALV. KU	180986	227
STOR-ELVDAL	ELG	HØST -86	290
STOR-ELVDAL	ELG	HØST -86	60
ÅMOT	ELGKU	070786	20
ÅMOT	ELGKALV	250886	195
ÅMOT	ELG	1983	19
ÅMOT	ELG	1985	18
TRYSIL	ELGOKSE	040786	33
ELVERUM	ELG	300686	30
RINGSAKER	ELGKU	070986	194
RINGSAKER	ELGOKSE 1 ÅR	110986	IKKE MÅLBART
STANGE	ELG 1 ÅR	190686	6
STANGE	ELGOKSE 2 ÅR	220686	40
VÅLER	ELG	180686	314
VÅLER	ELGOKSE 2 ÅR	250686	IKKE MÅLBART
VÅLER	ELG	270686	14
VÅLER	ELGOKSE 1 ÅR	130786	22
VÅLER	ELGOKSE	130786	IKKE MÅLBART
ÅSNES	ELGOKSE	040786	IKKE MÅLBART
SØR-ODAL	ELG	JUNI -86	43
SØR-ODAL	ELG	JULI -86	26
SØR-ODAL	ELG	1985	11
FOLLDAL	ELGKU	080786	280
FOLLDAL	ELGOKSE 1 ÅR	280886	290

10.2. Tiltak/virkemidler

I viltlovens kap. I, § 1: "Viltet og viltets leveområder skal forvaltes slik " blir det fokusert avgjørende på viltets vilkårsgrunnlag.

Skogvernlovens formålsparagraf presiserer at det skal tas hensyn til planter og dyr.

I medhold av formålsparagraf 1, i naturvernloven samt § 14 om dyrearter eller dyresamfunn som står i fare for å forsvinne, kan leveområdene sikres.

I Hedmark har vi for tiden særlig et større prosjekt som går på viltets leveområder:

10.3. Viltbiotoper/skogbruk

En litteraturstudie, særlig over Nordisk litteratur, utgjør bakgrunnstoffet for prosjektet, som gjennomføres i nært samarbeide med skogbruket. Hensikten er å innarbeide viltinteressene i skogbrukets driftsplanlegging. Viltinteressene omfatter særlig de generelle viltbiotophensyn, men også de artsspesielle. Prosjektet er planlagt ferdig i 1987.

Forøvrig er en serie tiltak i gang, i grensesonen skogbruk/viltstell, for å redusere elgskader i skog. Dette skjer blant annet i samarbeid med ESS-prosjektet.

Blant annet kan vi her nevne:

- oppreising av hogstavfall for elg (tynningsvirke av furu)
- gjødsling av bjørk
- planting av vier i myr
- dyrking av elgfor i kraftgater
- forbedring av rypas biotoper
- avsette egne markavsnitt med tanke på produksjon av kun elgbeite.

10.4. Viltområdekart

Kartleggingen ble påbegynt høsten 1986. Store deler av Sør-fylket er ferdig. Hovedvekten legges på registrering av de spesielt viktige viltområder. Vilt her brukt i videste forstand. Denne materialinnsamling skjer via møter/intervjuer med kjentfolk eventuelt supplert med egne registreringer i felt. Lokale registreringer av ulike arters biotoper kan være til hjelp i dette arbeidet. I tillegg til selve viltkartet, blir det utarbeidet en rapport om viltforholdene i den enkelte kommune.

11. VILTSKADER

11.1. Status

Hedmark er det desidert største viltfylket. At også de skader viltet gjør er store i landssammenheng er rimelig. Dette gjelder hjorteviltet og de store rovdyrene. Det er særlig elgen som gjør skader lokalt både på skog og innmark.

Skogskadene er generelt små hensett til den store elgbestanden som vinterstid teller ca. 14 - 15 000 dyr og sommerstid over 20 000. Lokalt, i såkalte vinterbeiteområder, kan skadene på furuforyngelse bli store som i deler av Åsnes og Rendalen. Innmarksskadene er de siste 4-5 år blitt mindre, i takt med en noe redusert bestand. På den annen side har de skadelidte, etter hvert lært å søke erstatning i større grad enn før. Antall søknader i perioden 1982-86:

82/83	83/84	84/85	85/86
66	75	78	150

For 1986 får Hedmark 22% av totale skadeerstatninger. Dette er i forhold til innbetalt fellingsavgifter for elg/hjort.

11.2. Handlingsprogram

I hovedsak skal hjorteviltstammene reguleres slik at skadepresset oppfattes av de skadelidne som rimelig.

11.3. Tiltak/virkemidler

Hjorteviltforskriftene av 1983.

Forebyggende tiltak:

- regulere uttaket ved justering av minstearealene og ytterligere bruk av 50% opp/ned på arealet.
- felling av skadegjørende individer
- vinterjakt på særlig elg i større skadeområder i skog
- bruk av elektriske gjerder i innmarkssammenheng
- bruk av større forvaltningsområder

Om skader store rovdyr gjør vises til pkt. 7.

12. VILTNEMDENE

12.1. Status

Viltnemndene (22) står sentralt i den lokale viltadministrasjon. Aktivitetsnivået er stort. Særlig krever hjorteviltforvaltningen mye tid, herunder tilvaretagelse av fallvilt, med en kostnadsramme på kr 436 600,- i 1985/86.

Viltnemndenes budsjett for 1986 var kr 327 000,-. Et flertall (16) av viltnemndene har representant for skogoppsynet som sekretær. Møteaktiviteten ligger rundt 3-4 pr. år.

- en representant for hver av de 5 regioner i fylket utgjør viltnemndenes arbeidsutvalg for Hedmark. Utvalgets oppgave er av særlig rådgivende og koordinerende art. Mer sjelden blir utvalget også benyttet av DN i høringssammenheng. Utvalget har 2-3 møter årlig.
- Fellesmøtet for viltnemnder holdes en gang årlig. 2-3 representanter for hver viltnemnd møter. Betydningen ligger nok på det koordinerende plan, det bidrar til en mest mulig samordnet holdning til viktige saker nemndene skal ta seg av.

- Regionmøter

Fylket består som nevnt av regioner og alle saker som har en klar regional karakter blir behandlet i regionmøter. Maks 1-2 møter årlig.

12.2. Handlingsprogram

Arbeide for å bedre viltneemndenes økonomi og styrke arbeidsevnen.

12.3. Virkemidler

Blant annet fast sekretærordning for viltneemndene.

- innføring av møtegodtgjørelse.
- styrking av administrasjonsbudsjettet

13. ALMENHETENS JAKTADGANG

13.1. Status

Hedmarks totalareal er 27 mill daa. Pr. 1.4.1986 var antall småviltjegere 13 000. Bak hver småviltjeger står det ca 2000 daa. (Det er grovt regnet det dobbelte areal i forhold til det man antar småviltjegere i skog behøver).

Antall jegere totalt i fylket pr 1.4. 1986 ligger på 17 400. Etter vanlige krav til areal bak hver jeger i skog, har fylket plass til ca 22 000 småviltjegere. Dvs. at det kan tåles en import på 6-7000 småviltjegere om hele jaktarealet i fylket blir lagt til rette, dvs. organisert og nyttet ut.

Hedmark er som konklusjon et klart overskuddsfylke når det gjelder muligheter for småviltjakt.

14. JEGERPRØVEN

14.1. Status

Etter forsøksåret -85, ble jegerprøven gjort obligatorisk f.o.m. jaktåret 1986/87.

I Hedmark har viltneemndene av fylkesmannen vært overlatt avviklingen av teoretisk eksamen. Fylkesmannen har stått for distribusjon av materiale, drevet utstrakt informasjon og service, koordinering av eksamensavviklingen, samt behandling av søknader om utsettelse av praktisk del.

I så og si alle kommuner har prøven vært arrangert siste år. Ca 300 kandidater har vært opp til 1. gangs teorieksamen. Også 1986 bærer preg av prøveår med en del innkjøringsvansker.

Tallet er ellers lavt og skyldes trolig at mange på forhånd i (1985/86) betalte jegeravgiften og gikk dermed direkte inn i jegerregisteret.

I årene som kommer antar vi at det ca årlige antall vil ligge rundt 1000 kandidater eller vel så det.

14.2. Handlingsprogram

Oppgaven går ut på å gjøre jegerprøven så god og aviklingen så rasjonell som mulig.

14.3. Tiltak/virkemidler

Informasjon.

Koordinering av faste eksamensdager og ellers gjøre alle rutiner så faste som mulig.

15. VILTFARMER

15.1. Status

Det siste år har det røpet seg en stadig større interesse for viltfarming. Det er en parallell til havbruket som har vokst raskt omkring ørret/laks.

På viltsiden er det planer om farming av hjort, elg og storfugl i første rekke. Slik domestisering av vilt har som forvaltning ikke noe med viltstell å gjøre, men det vil avkreve visse, nye holdninger blant annet i konsesjonssammenheng.

15.2. Handlingsprogram

Viltstellet utvikler sin holdning til en domestisering/farming av vilt.

16. VILTFONDET - DISPONERINGER TIL TILTAK

16.1. Status

Søknadsmengden har økt de siste par år. Høsten 1986 fikk vi inn nesten 60 søknader (mot 34 i 1985), til tiltak i 1987.

Bevilget beløp til tiltak i fylket 1986 var kr 389 000,- mens summen for neste år trolig blir rundt kr 420 000,-.

Fylkesmannen har en rekke kriterier å holde seg til under prioriteringen blant søknadene, blant annet DN, Viltkontorets LTP og vedlgte "momentliste". Disse kriterier utgjør dagens faglige bærebjelker i viltstellet.

Nytt av 1987 blir at fylkesmannen også foretar den endelige prioriteringen. Hvert fylke blir tildelt en sum etter en fordelingsnøkkel. Og av denne sum skal organisasjonene ha minst 25% (dvs J.F.F. utmarkslag, osv. osv.).

Fylkets tiltaksbudsjett for 1987 vil bli meget trangt sett i forhold til at to store prosjekter (viltområdekartverket og viltbiotoper/skogbruk), forventes avsluttet.

16.2. Handlingsprogram

Arbeide for at bare faglig forsvarlige søknader støttes. Organisasjonenes andel må ikke imøtekommes i strid med gjeldende kriterier/prinsipper.

- Sikre Hedmark en andel som står i forhold til fylkets størrelse og dominans som vilt/jaktfylke.
- De tiltak som skal gjennomføres i fylket på de ulike fagområder, de bør i størst mulig grad styres faglig av fylkesmannen eller den han bemyndiger.

16.3. Tiltak/virkemidler

Hvert år å informere organisasjonenes fylkesavdelinger om rammene søknadene skal holde seg innenfor. Fylkesavdelingene prioriterer deretter blant sine lokallagssøknader før de oversendes fylkesmannen.

17. OPPGAVER OG RESSURSBEHOV

17.1. Status

Som det går fram er oppgavebredden i fylket stor. De fleste viktige arter som elg, rein, rådyr, bever osv. opptrer tallrikt og utløser store forvaltningsoppgaver. Verne/forvaltningsoppgaver for bjørn, ulv og jerv er av meget omfattende karakter. Behovet for en fast person når det gjelder forvaltningen av de store rovdyr i fylket, er klart til stede. Vi ser det slik at denne oppgaven naturlig ligger til viltseksjonens arbeidsområde.

- Fylket er så desidert vilt/jaktfylket i landet.
- Verdien av årlig viltuttak overstiger 50 mill kr årlig
- Viltkapitalen som skal/må forvaltes ligger rundt 3/4 milliard
- I tillegg til disse hovedfelter skal viltkonsulenten også avse tid til offensiv tenkning og oppgave/prosjektutvikling.
- Omfanget av virksomheten framgår også av det faktum at ca 9% av årlige journalførte brev ved fylkesmannsembetet går til viltkonsulenten.
- I tillegg til denne mer ordinære saksbehandling, kommer hele rekken av delegasjoner fra DN til fylkesmannen. Den siste delegasjon omfatter behandling av hjorteviltskader på innmark. I 1985/86 dreier det seg om ca 150 saker og et samlet erstatningsbeløp på rundt kr 300 000,-.
- Videre kommer budsjettering, kontroll og rapportering av de p.t. ca 1,5 mill til vilttiltak, fallvilt og ikke minst viltnemndenes egen virksomhet.
- Viltkonsulenten står overfor et omfattende informasjonsbehov innen alle sektorer av viltstellet: Viltnemnder, lokallag, enkeltpersoner, presse, NRK osv.

De oppgaver som er nevnt de velges ikke. De ligger der og de påkaller kontorets engasjement. Elgforvaltningen, skader på innmark, radioaktiviteten, vilttiltakene, budsjettarbeidet osv. lar seg ikke plassere over eller under en strek. De lider alle av at vi mangler ressurser til å gjøre sakene skikkelig.

Man skal være oppmerksom på at det innen viltstell ligger store forventninger i de mange delfelter. Det skyldes både den store betydning og interesse viltstellet har i Hedmark og det skyldes også at jegerne årlig bidrar med store beløp gjennom ulike avgifter til virksomheten.

Skjer det ingen endring av mannskapssituasjonen, vil en hardhendt prioritering raskt tvinge seg fram.

Det som da må falle ut er blant annet:

- Alle framtidige delegasjoner
- Informasjon via møter/kurser
- Offensiv forvaltning i form av nytenkning, planlegging osv.

Av saker "over streken" kan blant annet nevnes:

- budsjettarbeide
- erstatningssaker/hjortevilt
- eventuell overføring av villreinforvaltning til viltnemnder/fylkesmenn
- forvaltning av ikke jaktbare, sjeldne/truede arter kan bli svært lavt prioritert.

Skal som nevnt de muligheter og faglige forventninger som ligger i de forskjellige fagfelter av viltstellet bli tatt rimelig hånd om, synes en bemanning på minst 3 personer å være nødvendig: Viltkonsulent/viltinspektør, viltkonsulent II og rovdyrkonsulent.

2.1.4 HOVEDFELT FERSKVANNSFISKFORVALTNING

2.1.4.1-2. Utfordringer

Almenhetens adgang til fiske er svært god i Hedmark. Fisket er godt organisert, og det selges kort på 84% av arealet. Privat grunn dominerer (70%). Det selges kort på 76% av privat grunn. Ca 52 000 Hedmarkinger (32%) fisker årlig. I tillegg kommer det ca 30 000 hit for å fiske hvor fisket er et viktig feriemotiv.

Hedmark har 21 327 ferskvann med et samlet areal på 1267 km². De store innsjøene Mjøsa, Femunden, Storsjøen i Rendalen, Osensjøen, Sølensjøen, Engeren, Isteren og Storsjøen i Odalen utgjør 45% av det totale ferskvannsareal. Glomma og Trysil-elva er de største elvene. Det finnes hele 21 fiskearter i fylket. Ørret, harr og sik har størst betydning. Det finnes endel gode krepse-lokaliteter i sørfylket.

Ca 8% av ferskvannsarealet er påvirket av sur nedbør. Det er et relativt høyt kvikksølvnivå i fisken i Mjøsa. I øvre deler av Folla er det problemer med gruveforurensninger. En meget stor del av vassdragene er påvirket av reguleringer.

Forbygninger, grusuttak, tømmerfløting og grøfting har forandret forholdene for fisken. Vi regner med en mulig fiskeavkastning på ca 1 700 tonn. Verdien er langt høyere enn førstehåndsverdien på grunn av ringvirkninger i lokal- samfunnet. I Femunden er det organisert et næringsfiske etter sik. Ellers i fylket vil rekreasjonsfisket være av dominerende betydning.

Næringsgrunnlaget er generelt godt i de store elvene og i de store innsjøene med et langt høyere produksjonspotensiale for storørret enn i dag, men på grunn av forurensninger, kanaliseringer, reguleringer, vanningsanlegg og grøftinger, er reproduksjonsmulighetene sterkt redusert. Det ligger derfor store utfordringer i oppdrett av ulike ørretstammer samt biotopforbedrende tiltak i sideelver.

Driftsplaner for de store innsjøene som tar hensyn til optimal utnyttelse av sikressursene, og nødvendig vern av storørrestammene, er biologisk komplisert. De nødvendige registreringer er i gang, slik at driftsplaner vil foreligge i løpet av LTP-perioden.

2.1.4.3. Mål

Mjøsa

Mjøsa er av stor betydning for nærmiljøet til byene Hamar, Gjøvik og Lillehammer, og omlandet forøvrig. I tillegg er det et stort potensiale som fiskeområde for de større befolkningssentra på Østlandet. Det tas derfor sikte på en 3-5 dobling av ørretbestandene i Mjøsa for å utvikle Mjøsa til "Norges beste ørretvatn". Dette vil hovedsaklig bli basert på økt produksjon av ørretunger av Brumunda- og Hunderstammen.

Glomma

Det er etablert et eget prosjekt som har som mål å gjøre Glomma til en bedre fiskeelv basert på økt rekruttering av ørret og harr. Det arbeides med å bedre forholdene i viktige sidevassdrag samt produksjon av "Glomma"-fisk. For produksjon av stor settefisk vil

det være aktuelt å bygge et større settefiskanlegg i Løpet ved Rena. Storørretbestandene i Storsjøen og Osensjøen økes tilsvarende som i Mjøsa. Det er i dag fisketurisme i området som vil kunne økes betydelig ved bedre tilrettelegging.

Fisket i vassdraget betyr mye for nærmiljøet i byene Elverum og Kongsvinger samt i lokalsamfunnene forøvrig.

Trysilvassdraget

Laksen er en saga blott i vassdraget. Det arbeides med økonomiske kompensasjoner for dette med svenske myndigheter som vil kunne brukes til fiskestellstiltak i området. Det planlegges betydelige tilretteleggingstiltak med sikte på økt fisketurisme i hele vassdraget.

Kreps

Den sørlige delen av fylket har endel viktige krepselokaliteter. Status vil bli kartlagt, og tiltak for å styrke de naturlige bestander er i gang. Produksjon av krepseyngel for utsetting er startet opp, og vil bli videre utviklet.

Driftsplaner

For å få til en mere moderne forvaltning er det i gang registreringer i endel utvalgte vassdrag ved hjelp av merkinger, prøvefiske og ekkoloddregistreringer (Atna, Folldal, Kvikne, Isteren, Sølensjøen, Storsjøen, Osensjøen, Engeren).

Kalking

Det er etablert ca 20 forskjellige kalkingsprosjekter i fylket. Øvrige lokaliteter som er av betydning for lokalmiljøet og fisketurismen vil bli lokalisert.

Fiske og nærmiljø

Et overordna mål må være et fiskestell og en tilrettelegging som øker betydningen av fritidsfisket i nærmiljøet og fisketurismen som grunnlag for økt aktivitet i kommunene. En begrensende faktor i dette arbeidet er en svært beskjeden tilgang på midler og faghjelp. Fiskerne fra Hedmark betaler ca kr 1 mill til fiskefondet hvor 5-10% tilbakeføres til tiltak. Et hovedmål må derfor være en mere rettferdig fordelingspolitikk.

2.1.4.4. Tiltak

Utsetting av stor settefisk

Det tas sikte på å øke settefiskproduksjonen av Mjøsørret ved de etablerte anleggene. Det vil være aktuelt med bygging av et anlegg ved Løpet for produksjon av "Glomma"-fisk. Også i Trysilvassdraget er det aktuelt med økte utsettinger av stor settefisk. I mange vann og vassdrag for øvrig er det behov for stor settefisk.

Utsetting av stor fisk

Som kompensasjonstiltak er det gjort forsøk med utsetting av kilosfisk av ørret i Einunna. Gjenfangstprosenten er 30-50%, og tiltaket har gitt en svært god respons. Til tross for at radioaktivt nedfall var en generell negativ faktor økte fiskekortsalget i området med 20-30%. Dette vil kunne være aktuelt tiltak i flere andre vassdrag.

Utsetting av regnbueørret og bekkerøye

Endel lokaliteter er enten for grunne eller for sure til at fisken overlever. I slike lokaliteter har vi etterhvert gode erfaringer med utsetting av regnbueørret eventuelt bekkerøye.

Utsetting av regnbueørret har gitt meget gode resultater som tiltak i nærmiljøet (Stavsjøen på Nes), og også for vannkvaliteten. I grunne vatn i nærheten av campingsplasser (Einunndalen) har gitt svært positive resultater.

Utsetting av kreps

For å styrke endel naturlige bestander vil det kunne bli aktuelt med utsetting av krepseyngel kombinert med andre tiltak (utfisking, kalking).

Fisketrapper

Effekten av de etablerte fisketrappene undersøkes. Det vil kunne bli aktuelt med justeringer. Eventuelt stengning av trapper vil bli kompensert med bedre tiltak. Det bør bygges en trapp i Julussa.

Tilgang på fiske

Fisket er godt organisert, men både regelverk, fisketrygd og kort kan være hindringer. Det bør derfor organiseres større kortområder og regelverket bør forenkles. I enkelte lokaliteter bør fisket være fritt, f.eks. i Mjøsa, da dette vil gi en bedre effekt som nærmiljøtiltak.

Biotopforbedrende tiltak

Et av hovedmålene i Glommaprosjektet er å bedre forholdene i sideelvene. Omfattende tiltak for å justere elveløpene fysisk er på gang. Hovedsaklig blir dette konsentrering av elveløpet i eldre tømmerfløtingsvassdrag og bygging av terskler.

Kalking

Aktuelle lokaliteter i de forsuringsrammede områdene kalkes.

2.1.4.5. Virkemidler i fiskestellarbeidet i Hedmark

Lovverk

- * Lov om laksefiske og ferskvannsfiske av 6. mars 1964 med forskrifter. Kommunale fiskeregler må fornyes/saneres, og forenkles.
- * Oppdrettsloven med forskrifter
- * Fjelloven
- * Lov om fiskesykdommer

Personell

1 ansatt fiskerikonsulent
 1 engasjert fiskeribiolog til Glommaprosjektet
 1/2 engasjert assistentstilling til Glommaprosjektet Personell
 engasjert på tilfeldige prosjekter, for tiden ca 1 årsverk.

Annet personell

I Hedmark er det ansatt fjelloppsynsmenn i Atna, Folldal, Kvikne og Engerdal. I Amot, Stor-Elvdal og Trysil er det ansatt utmarkskonsulenter. Hedmark fylkes jeger- og fiskerforbund har ansatt sekretær. Det er ca 60 jeger- og fiskeforeninger i fylket samt diverse utmarkslag og grunneierlag. Alle kommunene har egne innlandsfiskenemnder.

Økonomi

- * Tilskudd fra fiskefondet
 En sterkt begrensende faktor for fiskestellsarbeidet i Hedmark er lite midler til engasjering av fagpersonell og til tiltak. Med økt organisering og oppsyn vil potensiell inntjening til fiskefondet være 2-3 millioner med nåværende fisketrygd (kr 30,-). I dag er inntekten på fiskefondet fra Hedmark ca 1 mill., mens vi får tilbakeført midnre enn 10%.
- * Tilskudd fra kalkingsfondet.
- * Konsulentmidler på kap. 1406
- * Konesesjonsundersøkelser

Informasjon

Det er sterk interesse fra lokalpresse og lokalradio for fiskestoff. Populære artikler i NJFF's tidsskrift Jakt og Fiske når en stor del av de 10 000 organiserte sportsfiskerne i Hedmark. I Hedmark fisker ca 50 000 av befolkningen (dvs. ca 32%) og i tillegg kommer ca 30 000 hit for å fiske. En stor del av disse nås med informasjon gjennom disse media.

2.1.4.6. Aktiviteter

Økonomi

I og med at økonomien er begrensende må det legges mye arbeid i å få til en riktig fordelingspolitikk. Dette går i hovedsak på fiskefondet hvor Hedmark bare får igjen 5-10% av det som betales inn herfra. Med en økt betalingsvillighet, en bedre tilrettelegging, og organisering, er potensiell innbetaling med dagens trygd 2-3 mill som i stor grad må tilbakeføres til fylket. Informasjon om dette blir derfor en viktig aktivitet.

Tilrettelegging, organisering, nærmiljøtiltak

Erfaringsmessig er dette et tidkrevende arbeide. Det er relativt mange prosjekter på gang for å øke fisketurismen i kommunene. Ved å øke bestandene av harr og ørret ved et aktivt fiskestell, bedre organisering og tilrettelegging, vil inntektene av fiske kunne økes betraktelig, og befolkningen få et langt bedre utbytte.

Revisjon av fiskereglene

Fiskereglene i Hedmark er til dels svært gamle. Mange bør saneres helt, og en del må forenkles betydelig. Det kan bli aktuelt med en fylkesforskrift.

Ressurskartlegging

Med bakgrunn i hovedmålsettingen er det avgjørende med en grundig ressurskartlegging. Dette vil være det nødvendige grunnlag for vern og mottiltak (spesielt sur nedbør), og en bedre utnyttelse av fiskeressursene spesielt for å fremme fritidsfisket. Dette vil kunne få relativt stor betydning for tilrettelegging av fisketurisme. Ressurskartleggingen kan deles i følgende delområder:

- 1) Artsutbredelse
- 2) Produksjonsforhold og avkastning
- 3) Organisering/tilrettelegging av fisket
- 4) Fiskestellstiltak

Det er satt i gang registreringer i en god del lokaliteter. Brukerundersøkelser som kartlegger avkastning, fiske og organisering kobles sammen med bestandsundersøkelser (prøvefiske, ekkoloddregistrering, merking). Det tas sikte på å komme fram til modeller for typevassdrag slik at resultatene kan overføres på lignende vann utfra enkle morfoedafiske faktorer. For å få et best mulig grunnlag legges det opp til et omfattende samarbeide med Oppland, NIVA og DN.

Glommaundersøkelser

For å bedre forholdene i Glomma er det startet et større prosjekt foreløpig med en varighet av 3 år, som skal kartlegge fiskens bruk av elva, trappenes funksjon, og sideelvenes betydning som gyte- og oppvekstlokaliteter. Dette vil danne grunnlag for utsetting av fisk og biotopforbedrende tiltak samt forbedringer av fisketrappene.

Innsjøbeiting

Ved å sette ut stor settefisk av spesifisert stamme i store innsjøer, eller eventuelt Glomma og Trysil-elva, vil dette kunne øke bestandene av stor-ørret betydelig, og gi grunnlag for svært lønnsomme fiskerier koblet til fisketurisme. Det vil bli gjort forsøk med å få til dette i Mjøsa og i Storsjøen i Rendalen og i Glomma i samarbeid med grunneierorganisasjonene her.

I Mjøsa vil en 3-5 dobling av ørretbestandene også ha en betydning for fjerning av fosfor. Hvilken rolle fiskebestandene i Mjøsa spiller for vannkvaliteten er til vurdering i LFI.

De store innsjøene

I Femunden er det etablerte næringsfisket fulgt opp med undersøkelser av DN og Norges Vel for å følge utviklingen i bestandsforholdene, mens ørretbestandens utvikling følges herfra. Isteren og Sølensjøen er meget viktige fiskelokaliteter. Utviklingen her er fulgt relativt nøye ved hjelp av brukerundersøkelser, merkin-ger, ekkoloddregistreringer og fiskeundersøkelser.

Også i Storsjøen i Rendalen og Osensjøen begynner etterhvert datagrunnlaget å bli godt for å kunne komme fram til driftsplaner. Det er foretatt ekkoloddregistreringer i Engeren.

I Mjøsa vil det bli foretatt en spørreundersøkelse blant de viktigste brukerne om ørretfisket som grunnlag for å beregne bestandsstørrelse og beskatning av de forskjellige stammene. Det vil bli utarbeidet et program for oppfølging av tidligere undersøkelser og det vil bli arbeidet videre med skisse til en forvaltningsplan.

Trysilelva

Etter utbyggingen av Høljes kraftverk kan ikke Vänerlaksen lenger benytte Trysilelva som gyte- og oppvekstlokalitet. Undersøkelsene er i sin avslutning, og vil danne grunnlag for eventuelle kompensasjonsordninger. Forhandlinger med svenskene fortsettes.

Settefiskbehovet

Det er et stort behov for stor settefisk i Hedmark. Behovet kartlegges for tiden ved hjelp av en spørreundersøkelse til fiskeforeninger og grunneierlag.

Produksjonsforholdene i settefiskdammer

Driftsforholdene i settefiskdammene vil være avgjørende for resultatet. Vi vet i dag svært lite om dette til tross for at vi har bygget dammer siden århundreskiftet, og gitt betydelige tilskudd fra fiskefondet. Det er initiert undersøkelser via hovedoppgave på AS-NLH om dette.

Sentralfiskeanlegg i Løpet

Det er med bakgrunn i gjeldende konsesjoner forprosjektet et settefiskanlegg i Løpet i Åmot kommune. Dette vil kunne utvides til å forsyne Hedmark med de nødvendige mengder stor settefisk av spesifisert stamme.

Kalking

Det er gitt tilskudd til 18 prosjekter i Hedmark for å bedre forholdene for fisken i forsurrede områder. Det bør legges større vekt på å dokumentere effekten.

Referansevassdragssystemet - Atna

Atna inngår i NTNF's ref. vassdragssystem (MVU), og i denne forbindelse ble det utført meget omfattende undersøkelser i 1985 som delvis blir ført videre. Endel av disse dataene vil danne grunnlag for nye driftsplaner.

Optimalisering av fisket i Folldal

I Fundin og Marsjøen foregår det merkinger som grunnlag for å beregne optimalt utnyttelse av en fiskebestand ved å regulere den naturlige rekrutteringen. Disse undersøkelser har betydning for regulering av fisket, og uttak av stamfisk.

Reguleringsundersøkelser på Kvikne

Utbyggingen av Øvre Orkla er nå ferdig. Det er satt i gang undersøkelser som skal kombineres med utsetting av fisk for å utnytte demningseffekter samt beregne nødvendige kompensasjonsutsettinger på sikt.

Utsetting av regnbueørret

I endel grunne, fisketomme innsjøer vil utsetting av regnbueørret gi gode resultater der tilveksten er så god at fisken kan fiskes opp igjen allerede første høsten. De vellykkede forsøkene i Stavsjøen vil bli fortsatt, og utvidet til enkelte andre vann.

I Stavsjøen på Nes har dessuten en utrydding av morten samt innsetting av regnbueørret ført til et høyverdig fiske samt en bedret vannkvalitet.

Utfisking/rotenonbehandling

Endel mindre innsjøer er verdiløse i fiskesammenheng på grunn av overtallige bestander av lite attraktive fiskearter. Slike prosjekter egner seg også svært godt for å studere utfiskingseffekter da vi relativt enkelt kan kombinere en utfisking og en rotenonbehandling, og få et bestandsestimat. Dette vil ha generell verdi i fiskestellet.

Gruveforurensninger i Folla

Problemene følges av NIVA gjennom et program bekostet av SFT. Det er foreslått å ta med utvalgte fiskelokaliteter hvor tettheten beregnes.

Radioaktivitet

Fisken i Hedmark har til nå stort sett ligget under tiltaks grensen. Det er utarbeidet et overvåkingsprogram med prøvetaking vår og høst i 40 - 50 lokaliteter.

2.1.4.7. Ressursbruk og -behov

De aktiviteter som er beskrevet i dette kapitlet er aktiviteter som stort sett er igang innenfor eksisterende ressursrammer, og tildelinger fra fiskefond og kalkingsfond som vi kan regne med. Større prosjekter som innsjøbeiting vil kreve ekstern finansiering som er under utredning i DN.

Arbeidet med Mjøsa forutsetter at stillingen som Mjøstekniker gjenopprettetes. I Hedmark tilsier dette 1/2 årsverk. Til økning av aktiviteten på områder som informasjon, veiledning, kurs, driftsplanlegging, organisering og tilrettelegging vil det være ønskelig med økt bemanning. Oppfølging av kalkingsaktiviteten er f.eks. liten med dagens bemanning.

Glommaprosjektet har en foreløpig varighet ut 1988, men med sannsynlig forlengelse til 1990. Her er det innkalkulert midler til 1 3/4 stilling.

I 1987 og 1988 blir det midler til ca 6 månedsverk pr år i LENKA-prosjektet. Fordeling av kalkingsmidler er delegert fylkesmannen. Arbeidsbehovet er ca 2 mndr pr år. Det vurderes å legge overvåkingen av radioaktivitet til fylkesmannen, og arbeidsbehovet her vil være 2-3 mndr. Arbeidet med kompensasjonstiltak i de ulike reguleringene blir delegert fylkesmannen. Arbeidsbehovet her vil være 1/2 - 1 årsverk noe avhengig av koblingen med Glomma-prosjektet.

I perioden 1987 - 1991, kan det derfor skaffes midler til 3-4 årsverk på fiskesiden. Aktiviteten medfører et press på fiskerikonsulenten som tilsier ønske om noe økt bemanning i den faste staben (1/2 årsverk).

2.2 FAGOMRÅDE FORURENSNINGER

Fagområdets hovedmål:

Departementet har som hovedmål å arbeide for å redusere eksisterende forurensningsbelastninger og hindre nye forurensninger.

Ressurspolitik er målet å verne om naturens evne til produksjon og selvfornyelse. Kjemiske og biologiske prosesser i naturen må ikke forstyrres i vesentlig grad, og et variasjonsrikt dyre- og planteliv må opprettholdes.

Velferdspolitik er målet å sikre at forurensninger ikke skader folks helse eller går ut over trivselen.

Hovedstrategier:

For å oppfylle de generelle mål må forurensningsarbeidet konsentreres om å finne mer lokalt tilpassede mål på fylkesnivå. Forurensningsarbeidet må også på fylkesnivå bygge på en rekke prinsipper, der de viktigste er følgende:

- Forebyggende tiltak skal prioriteres.

De viktigste forebyggende tiltak er forurensningsbekjempelse ved kilden, gjenvinning av avfallsstoffer og planmessig arealdisponering. Forskrifter og/eller kampanjer for bruk av fosfatfrie vaskemidler og forholdsregler for å unngå jorderosjon og overgjødning er eksempler på forebyggende tiltak. Det er viktig at miljøvernavdelingen arbeider for at løsning av forurensningsproblemer integreres i andre sektoreter på de ulike områder, som f.eks. landbruksstaten, vegetaten, næringsavdelinger, osv. Forurensningsproblemer har nær sammenheng med arealutnyttelsen og en del av det forebyggende arbeidet består i at dette hensynet innarbeides i alle typer av arealplaner.

- Rensetiltak skal i størst mulig grad tilpasses den lokale forurensningssituasjonen.

I stedet for landsomfattende generelle programmer for forurensnings-tiltak bør det legges opp til lokale programmer for forurensningsreduksjoner i de enkelte vassdrag, byområder, o.l. eller for enkelte typer av forurensninger som f. eks. fosfater, fiskeavfall o.l. Dette innebærer at innsatsen blir mer konsentrert om de mest forurensede områder eller stoffer som skaper spesielle lokale eller regionale problemer. En slik lokal tilpasning stiller større krav til kunnskaper, planleggingsmetodikk og virkemiddelbruk i miljøvernavdelingene. Viktige stikkord i denne forbindelse er:

- * Et godt utbygget overvåkningssystem.
- * Tiltaksanalyser
- * Kost/nyttevurderinger for ulike tiltak
- * Godt samarbeid med andre sektoreter.
- * Bedre innarbeiding i fysisk planlegging, herunder bruk av egne sektorplaner som virkemiddel, f. eks. vannbruksplaner, resipientplaner og forskjellige typer tiltaksplaner som slamplaner, gjenvinningsplaner o.l.

Felles virkemidler i forurensningsarbeidet:

- Forurensningsloven med forskrifter
- Planlegging etter plan- og bygningsloven
- Faglige retningslinjer
- Tilskudds- og låneordninger
- Informasjon og veiledning
- Samarbeid med kommunene og sektormyndigheter

Samordning:

I en lokalt tilpasset forurensningspolitikk er det en forutsetning at miljøvernavdelingen har oversikt over og tar hensyn til andre etaters aktiviteter. Departementet forutsetter at miljøvernavdelingen gjør seg kjent med de vurderinger som SFT har gjort seg i sin LTP når det gjelder avfallsbehandling, støy, luft- og vannforurensning.

2.2.1 HOVEDFELT VANNFORURENSNING

2.2.1.1 Innledning

Med vannforurensning forstås forurensning av alle naturlige vannsystemer, sjø, fjorder, innsjøer, elver, bekker og grunnvann.

Ideelle overordnede mål:

Det generelle og langsiktige målet er at utslipp av mulige forurensende stoffer til vann skal komme ned på et nivå hvor de ikke fører til skade eller ulemper lokalt eller regionalt.

SFT har i sin LTP formulert følgende ideelle mål for de enkelte forurensningstypene:

Forsurende komponenter:	I alle vassdrag skal en naturlig fiskebestand kunne formere seg og ha normal vekst, foruten at en naturlig øvrig biologisk aktivitet skal være til stede. Dette betyr at pH i de fleste vassdrag bør være større enn 6 - 6,5.
Næringssalter:	Vannets naturlige trofigrad skal ikke endres.
Organisk stoff:	Utslipp av lett nedbrytbart organisk stoff skal ikke forårsake vesentlige endringer av fastsittende organismer. Nedbrytningen av organisk materiale skal ikke forårsake så lavt oksygeninnhold at naturlig biologisk aktivitet hemmes. Dette betyr normalt at oksygeninnholdet i vannet ikke bør komme under 5 mg O ₂ /l.
Mikrobiologisk forurensning:	For drikkevannskilder må SIFFs krav til drikkevann være tilfredsstillt. Konsentrasjonene av bakterier og virus skal ikke være så store at krav til badevann overskrides.
Miljøgifter:	Naturlig forekommende miljøgifter reduseres til naturlige bakgrunnsverdier, og kunstige miljøgifter elimineres.
Olje:	Begrense de kontinuerlige utslipp "offshore" slik at de verken på kort eller lang sikt medfører negative konsekvenser for produksjon av nyttbare ressurser.

Unngå konsentrasjoner av hydrokarboner på mer enn 0,05 ppm olje i resipientvann rundt produksjonsanlegg, oljeraffinerier o.l. |
| Partikler og suspendert stoff: | Naturlig biologisk aktivitet skal ikke hindres på grunn av slam.

Vannets naturlige produksjon skal ikke hemmes eller andre aktiviteter bli vanskeliggjort på grunn av partikler. |
| Sterke syrer og baser: | Vannets naturlige pH skal ikke endres så mye at det skjer skade på det naturlige dyre- og planteliv. Det betyr at vannets naturlige pH ikke bør endres mer enn 0,5 pH-enheter. |
| Temperatur- | Temperaturpåvirkninger må gjøres så små at den |

påvirkning:	naturlige biologiske aktivitet ikke påvirkes.
Radioaktive forurensninger:	Konsentrasjonene må holdes under faregrenser for helse og miljø.
Fargestoffer:	Utslipp av fargestoffer skal ikke skade vannets produksjon eller medføre estetiske ulemper i rekreasjonsområder.
Andre kjemikalier:	Det skal ikke forekomme giftige konsentrasjoner i resipienten.
Forurensning ved vannkraftutbygging eller annen regulering:	Reguleringer må ikke forsterke forurensninger slik at naturlige biologiske aktiviteter endres.
<u>SFT har dessuten i sin LTP formulert følgende konkrete mål mot år 2000:</u>	
Ideelt sett bør valget av nivå på de konkrete målene kunne begrunnes. Med dagens kunnskapsnivå er imidlertid ikke dette mulig.	
Generelt:	Lite forurensede og uberørte områder skal ikke få økt forurensning.
Forsurende komponenter:	"Helbrede" halvparten av de forsursrammede vassdragene (forutsetter 70 % reduksjon av sulfattilførslene, eller en mindre reduksjon kombinert med omfattende kalking).
Næringssalter og organisk stoff:	Redusere tilførslene slik at bare 10 % av utvalget på 300 vannforekomster er sterkt eller markert forurenset p.g.a. overgjødsling, og resten av utvalget er moderat eller lite forurenset.
Mikrobiologisk forurensning:	Redusere den mikrobiologiske forurensningen slik at alt drikkevann tilfredsstiller SIFFs krav til godt drikkevann. Redusere den mikrobiologiske forurensningen slik at alle større badeplasser tilfredsstiller SIFFs krav til badevann.
Miljøgifter:	Redusere de områdene som har helsemessig betenkelige konsentrasjoner av miljøgifter til 20% av dagens nivå. Begrense de arealer av sjøbunn som har redusert artsantall p.g.a. miljøgiftforurensning med 70%.
Olje:	Unngå all langvarig ødeleggelse av bunnfaunaen i de områder på sokkelen som er spesielt viktige for den marine produksjon. Holde antall områder på sokkelen med langvarig ødeleggelse av bunnfaunaen innenfor et forsvarlig nivå (maks. 5 nye områder pr. år).
Partikler og suspendert stoff:	Halvere områdene med vesentlige skadeeffekter.
Sterke syrer og baser:	Forebygge akutt dødelighet i resipienten.

Temperatur- påvirkning:	Forebygge vesentlige skader fra nye forurensninger.
Radioaktive stoffer:	Forhindre miljøproblemer.
Fargestoffer:	Forebygge skader på punktutslipp.
Andre kjemi- kalier:	Forebygge akutt dødelighet i resipienten.
Forurensning ved vannkraftutbyg- ging eller annen regulering:	Forebygge vesentlige uønskede forurensningsvirkninger ved nye reguleringer.

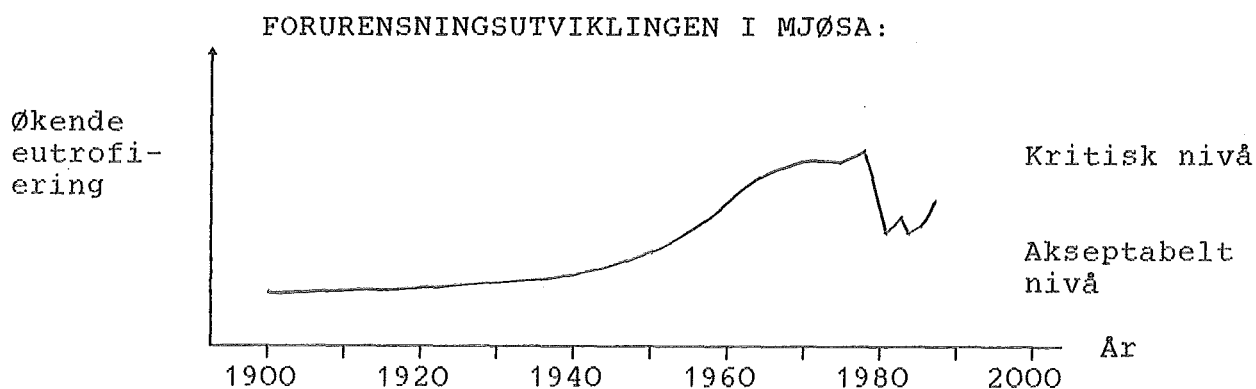
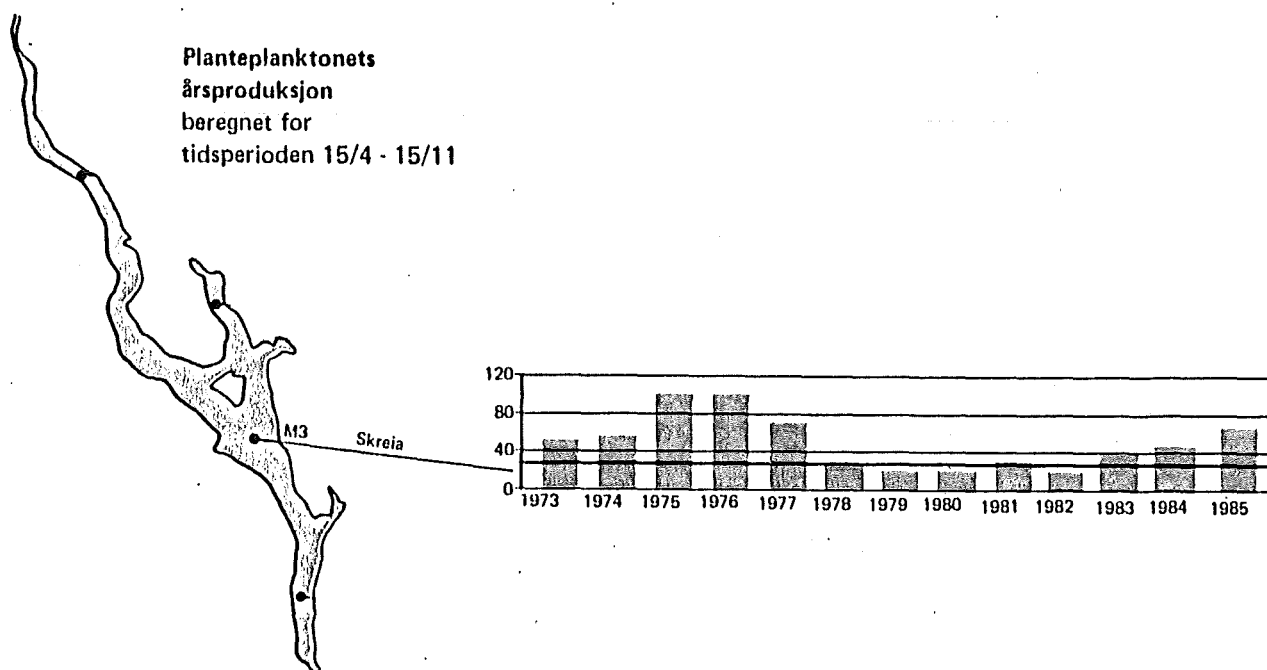
2.2.1.2 Utfordringer

A. Mjøsa

a. Tilstand:

Fra tidlig på 1950-tallet og fram til omtrent 1977 oppsto en stadig økende forurensning av Mjøsa. Omfattende tiltak for å redusere forurensningen ble gjennomført under Mjøsaksjonen 1977-81, og situasjonen i innsjøen forbedret seg betydelig. Den positive utviklingen synes imidlertid å ha avtatt fra omkring 1983 og situasjonen har gradvis blitt verre igjen. Hovedårsaken til forurensningen er for høy tilførsel av næringssalter (overgjødning) som forårsaker stor algevekst i vannmassene (økende eutrofiering). Fosfor er begrensende faktor for algeveksten og oppmerksomheten rettes derfor i første rekke mot denne parameteren. Forøvrig er det også konstatert dårlige hygieniske forhold i overflatevannmassene i deler av Mjøsa. Spesielt gjør dette seg gjeldende i Furnesfjorden og Akersvik-området.

Miljøgifter anses ikke som noe stort problem i Mjøsa, men det er konstatert høyt kvikksølvinnhold i de øverste sedimentlag utenfor de største byene og tettstedene.

Utviklingen i algeproduksjonen:

En del av elvene er markert forurenset i nedre deler, jfr. side 103. Elvene er i større og mindre grad resipienter og transportårer for forurensninger til Mjøsa. I et par elver er det registrert økende forsuring i øvre deler av nedbørfeltet, mens forsuring foreløpig ikke er noe problem i Mjøsa.

b. Brukerkonflikter:

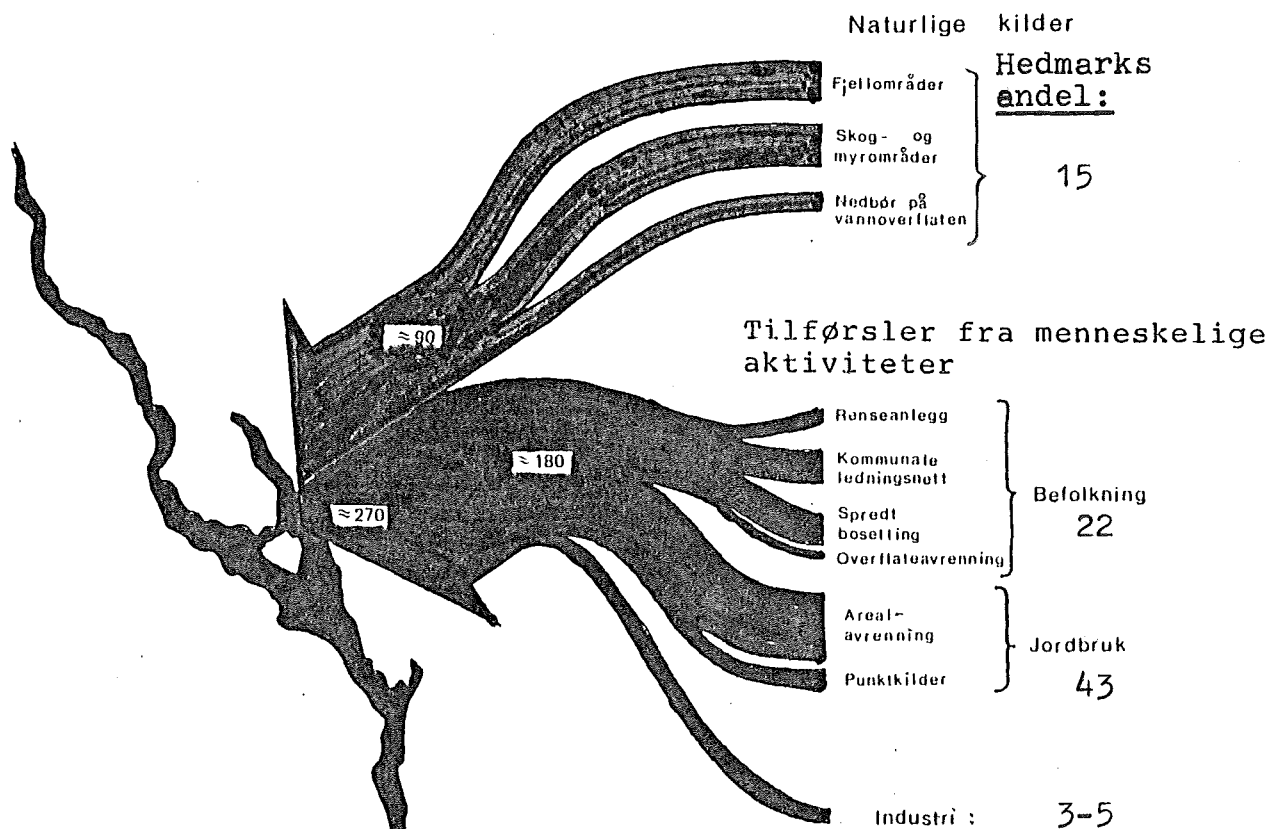
Ca. 55 000 personer får sitt drikkevann direkte fra Mjøsa, mens ca. 150 000 personer har vassdraget nedstrøms Mjøsa som drikkevannskilde. Store fiske-, bade- og andre rekreasjonsinteresser er knyttet til innsjøen. Mjøsa er et viktig reguleringsmagasin i forbindelse med kraftproduksjon. Samtidig er innsjøen resipient for avløpsvann fra hele nedbørfeltet.

P.g.a. den økte algeveksten de siste åra har vannet periodevis vært uklart og farget. Dette har gitt bruksmessige problemer for vannverkene og vært til betydelig ulempe for badende, sportsfiskere og andre som benytter innsjøen i rekreasjonsøyemed. Stor forekomst av fastsittende begroing langs strendene har ført til glatte strandsteiner og tilsøling av båter og fiskegarn. Dårligere bakteriologisk vannkvalitet representerer også en viss hygienisk risiko.

c. Utslipp:

I og med at fosfor er begrensende faktor i eutrofisammenheng foreligger relativt god oversikt over fosforutslippene. Før Mjøsaksjonen i 1972-73 ble fosforutslippene beregnet til 480 tonn/år. Etter Mjøsaksjonen i 1982 ble utslippene beregnet til 220 - 230

Teoretisk beregnet fosforbudsjett (tonn totalfosfor) for Mjøsa for 1985:

tonn/år, mens målsettingen for aksjonen var å få utslippene ned på 175 tonn/år. Etterat det de siste åra igjen har skjedd en forverring av forurensningssituasjonen i innsjøen, ble det foretatt en ny beregning av fosfortilførsler i 1985. Utslippene ble nå beregnet til totalt 265 - 270 tonn/år, hvorav Hedmarks bidrag utgjør 80 - 85 tonn/år.

Kildene fordeler seg omtrent slik:

	Hele nedbørfeltet:	Hedmark alene:
- Landbruk	ca. 100 tonn/år	ca. 43 tonn/år
- Industri	ca. 10-15 "	ca. 3-5 "
- Bosetting	ca. 70 "	ca. 22 "
Naturlig	ca. 85 "	ca. 15 "
Totalt	ca. 265-270 tonn/år	ca. 80-85 tonn/år

Grunnen til denne økningen skyldes flere forhold, bl.a.:

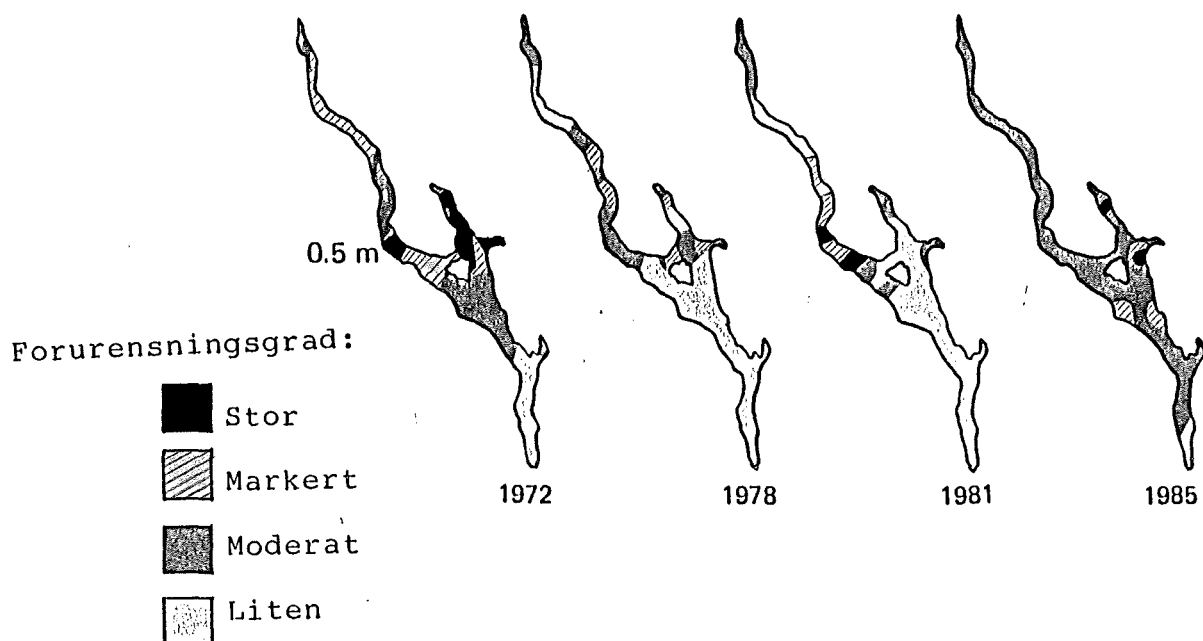
- endringer i landbruksdriften og derav økte utslipp,
- større bruk av fosfatholdige vaskemidler,
- svært mye nedbør i 1983-85 og derav større arealavrenning fra landbruket og lekkasjer fra kloakkledninger.

Reguleringen av Mjøsa har en ugunstig innvirkning på forurensningssituasjonen fordi tilførslene av forurensning er størst om våren under oppfyllingsperioden. En større del av forurensningene holdes da tilbake i innsjøen p.g.a. liten gjennomstrømning i denne perioden.

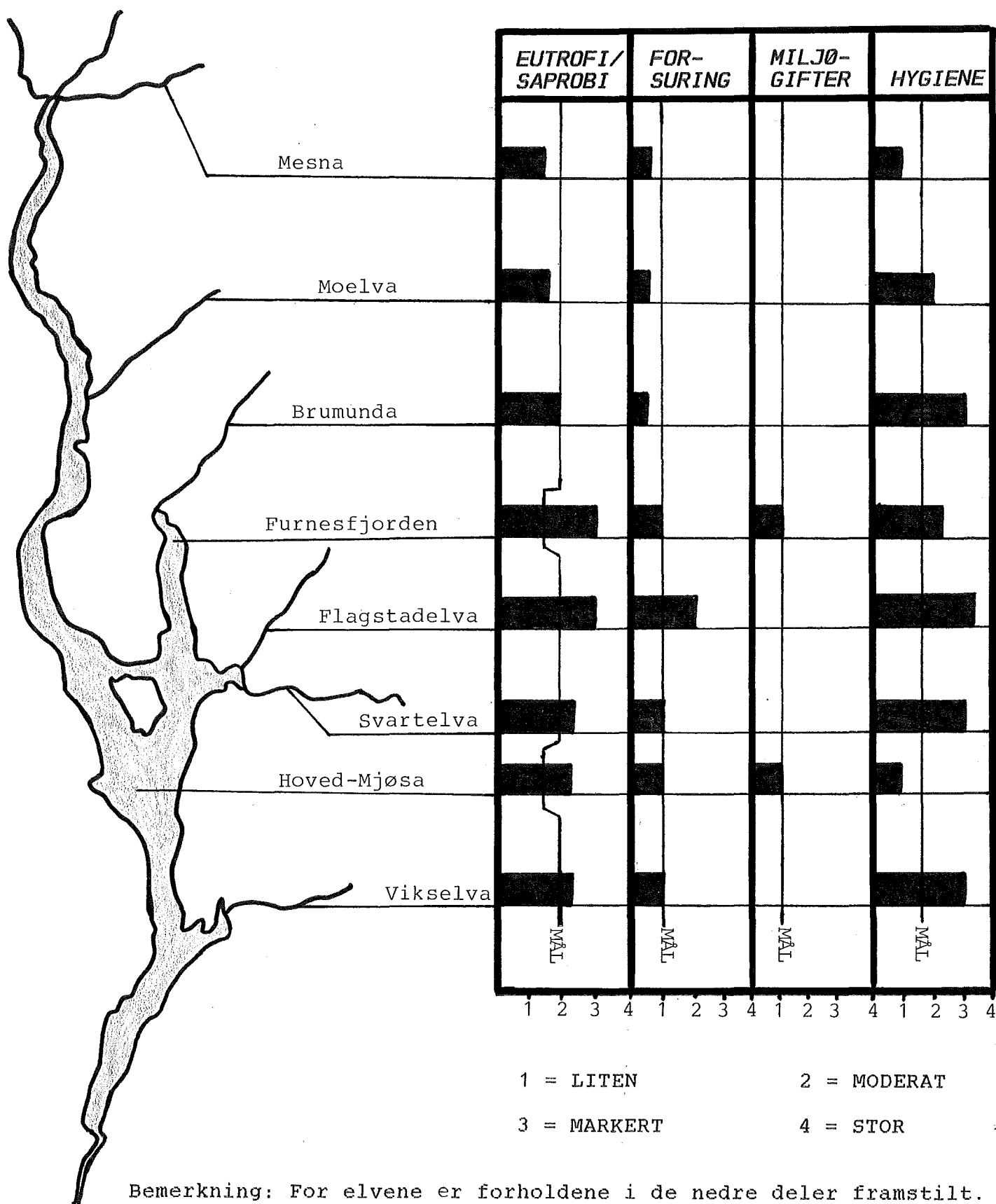
Lekkasjene fra kloakkledninger har også bidratt til en hygienisk forurensning i store deler av Mjøsas overflatelag.

Dersom det ikke treffes tiltak for å stanse trenden med økende forurensning, vil de omtalte brukekonfliktene øke både i Mjøsa og nedstrøms. Det vil også være stor fare forat forurensningssituasjonen i innsjøen blir ukontrollerbar og at det vil oppstå en fullstendig ubalanse i det økologiske system som vil bli vanskelig å gjenopprette senere.

Situasjonsbilde for forekomst av kolliforme bakterier (37) i Mjøsas frie vannmasser i august:

MJØSA MED TILLØPSELVER - STATUS FORURENSNINGSSITUASJONEN, MÅLSETTINGER

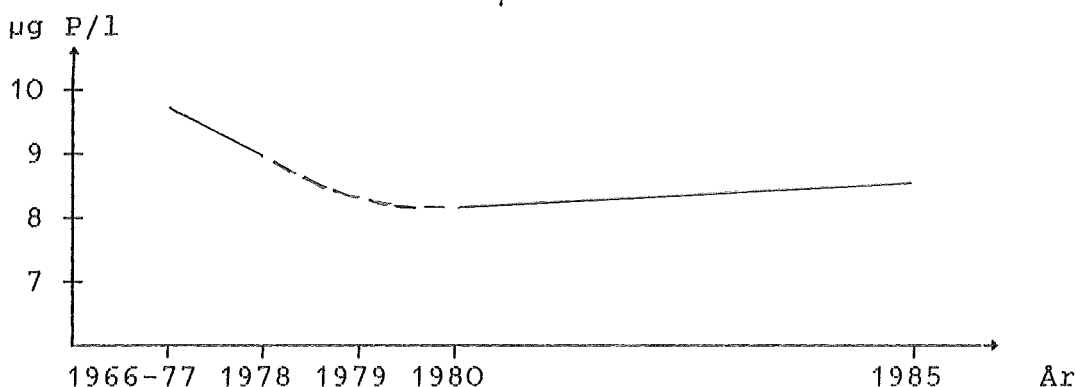

B. Glomma

a. Tilstand - utvikling

Glommavassdraget ble fra ca. 1950 og fram til 1970-tallet tilført stadig mer forurensning. Den senere tid er vannkvaliteten i bedring fordi det er gjennomført en rekke forurensningsbegrensende tiltak. Pr. dato er 50 % av befolkningen i nedbørfeltet tilknyttet høygradige rensaneanlegg, og det er gjort en rekke tiltak for å redusere punktutslipp fra landbruk. Tidligere effekter av synlig primærforurensning som klosettpapir, fækalier, matrester, iøyenfallende forekomster av sopp og bakterier og til tider generende kloakkluft er nå på det nærmeste borte. Til tross for gjennomførte tiltak er for store utslipp av næringsstoffer, organisk stoff, bakterier og tungmetaller fortsatt et problem. Dette gjør seg også gjeldende for begge Storsjøene i tilknytning til dette vassdraget. Årsaken kan være økt tilførsel av næringsstoffer fra landbruk og naturområder. Fosfor antas å være begrensende for algeproduksjonen og dermed eutrofiutviklingen. Utviklingen av fosforkonsentrasjonen i ellevannet er vist i figuren nedenfor.

MIDDELVERDIER FOR FOSFOR VED BELLINGMO I ALVDAL (stasjon 3):

Et viktig utviklingstrekk i Glomma er at den nedre delen nedenfor Elverum på grunn av omfattende utnyttning i kraftproduksjon har fått mer karakter av innsjø fordi over- og undervann møtes ved de forskjellige kraftverkene. Dette stiller økte krav til reduksjon av forurensningstilførsler.

Det vises forøvrig til side 105 og 106 vedrørende tilstand og utvikling.

b. Brukerkonflikter:

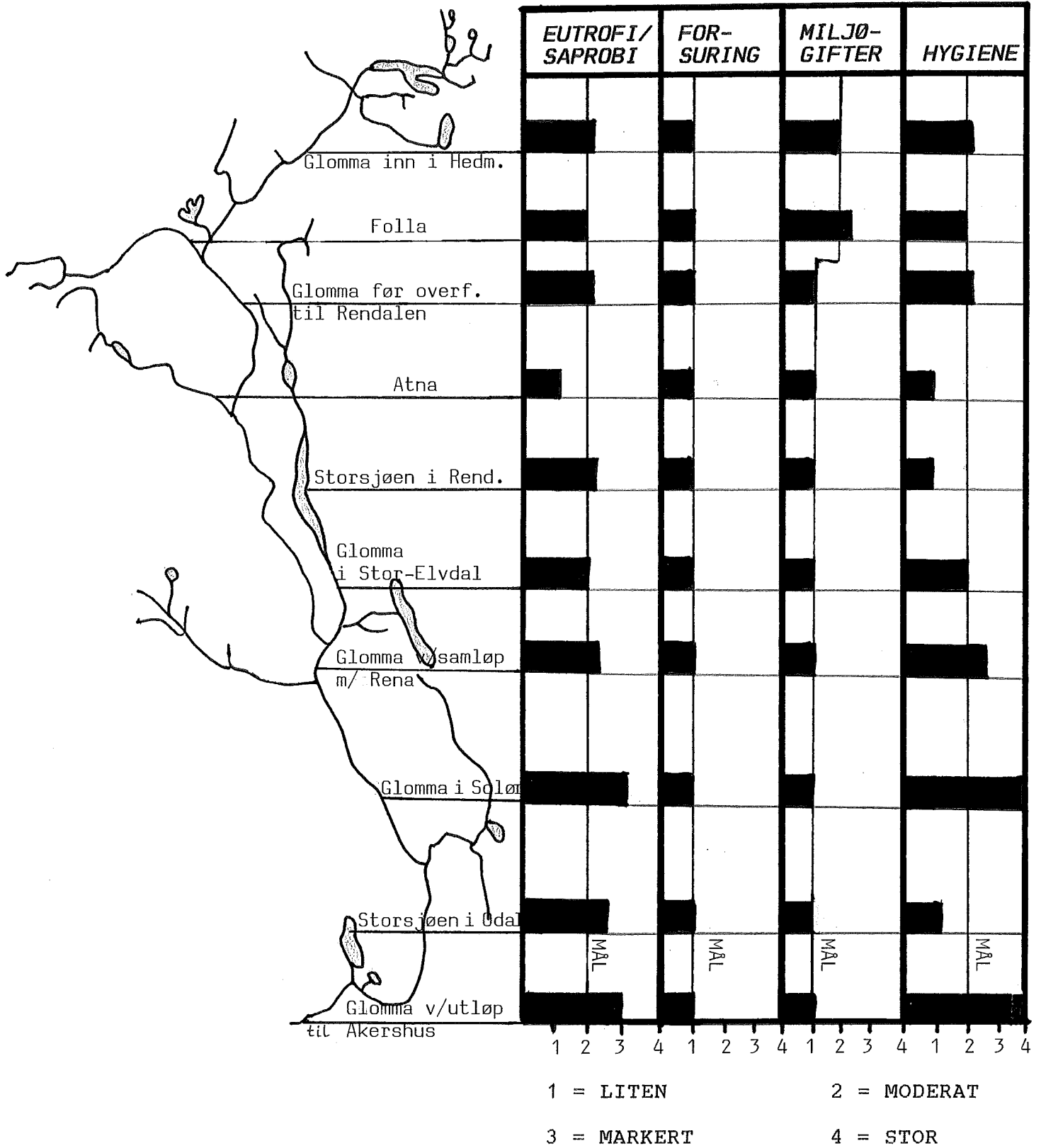
Langs Glomma i Hedmark bor ca. 90 000 personer. Glomma er eneste resipient, men for et stort antall spredte boliger skjer det betydelig reduksjon av utslippene gjennom infiltrasjon i løsmasser. Det er videre en rekke industribedrifter, næringsmiddelindustri og treforedling i nedbørfeltet. En rekke mennesker nytter vann fra Glomma til drikkevann. I de øvre deler skjer dette hovedsaklig fra brønner som mates av elva, men lenger nede i vassdraget i Akershus og Østfold er det ca. 150 000 personer som får sitt drikkevann fra Glomma. Store befolningsgrupper bruker vassdraget i rekreasjonsøyemed. Bade- og fiskeinteressene er betydelige. Nedbørfeltet har stor betydning for turistnæringen. Vassdraget er i stor grad nyttet som vannkraftkilde og det er betydelige interesser for ytterligere utbygginger. Det er en klar konflikt mellom elva som resipient og en del av de andre brukerinteressene, spesielt bading, drikkevannsforsyning og fiske.

GLOMMA MED SIDEVASSDRAG OPPSTRØMS VORMA - UTSLIPPSOVERSIKT 1985 - TONN P/ÅR

	BE- FOLKN.	JORD- BRUK	INDU- STRI	NATUR	SUM
Glomma inn i Hedm.	2.7	0.7	0.3	4.9	8.6
Folla	1.5	0.4	0.1	4.3	6.3
Glomma før overf. Rend.	3.7	1.4	0.7	4.2	9.4
Atna	0.3	0.1	—	2.3	2.7
Storsjøen i Rend.	2.8	1.1	0.05	5.3	9.2
Glomma i Stor-Elvdal	2.0	0.4	0.05	6.4	8.9
Glomma v/samløp m/Rena	1.5	0.7	1.1	1.4	4.7
Glomma i Solør	7.7	2.3	0.2	2.9	13.1
Storsjøen i Odal	1.3	2.3	--	2.3	5.9
Glomma v/utl. til Akershus	25.8	16.3	1.4	7.2	50.7
SUM	49.3	25.7	3.3	41.2	119.5

Tilførselsregnskapet er skjønsmessig justert på grunnlag av NIVAS undersøkelser i 1978-80 og endringer med hensyn til økt tilknytning til rensesanlegg. Reduksjon ved økt tilknytning er satt til 50% av fosforproduksjonen fra den tilknyttede befolkningen.

GLOMMA MED SIDEVASSDRAG OPPSTRØMS VORMA - STATUS FOR FORURENSNINGSSITUASJON; MÅLSETTINGER

c. Utslipp:

I forbindelse med resipientundersøkelsen i Glomma 1978-80 ble det foretatt beregninger av utslippene til vassdraget. Vassdraget ble da tilført ca. 132 tonn fosfor, 4 587 tonn organisk stoff og 3 399 tonn nitrogen pr. år. Fordelingen mellom de ulike kilder går fram av nedenstående tabell:

Oversikt over utslipp til Glomma 1980:

	Fosfor	Nitrogen	Org. stoff
Befolkning	55 tonn/år	368 tonn/år	2 272 tonn/år
Jordbruk	26 tonn/år	1 341 tonn/år	1 446 tonn/år
Industri	4 tonn/år	10 tonn/år	869 tonn/år
Natur	41 tonn/år	1 686 tonn/år	-
Annet	6 tonn/år	-	-
Sum	132 tonn/år	3 399 tonn/år	4 587 tonn/år

Fosfortilførslene er begrensende for eutrofieringen. På side 105 er tilførselstallene for 1985 gjengitt. Det er grunn til å anta at den betydelige reduksjon som har funnet sted som følge av kloakkrensing delvis er oppveiet av økte utslipp fra landbruk og naturlige kilder. Årsaken til det ligger i endret drift i landbruket og mer nedbør i 1985 enn i perioden 1978-80. Store utslipp av bakteriell forurensning, se side 106, antas å skyldes lekkasjer fra ledningsnett til de mange kloakkrensaneanleggene.

C. Trysilelva

a. Tilstand:

Trysilelva med innsjøer og sideelver har et nedbørfelt på 5 000 km². De øvre deler av vassdraget er relativt upåvirket av forurensninger bortsett fra enkelte lokale påvirkninger av landbruksforurensning (Langsjøen, Sømåa, Engeråa) og kloakkutslipp fra små tettsteder (Engeråa). Hovedtyngden av bosettingen i nedbørfeltet er lokalisert fra Jordet og nedover, og denne del av vassdraget kan karakteriseres som moderat til markert påvirket.

Når det gjelder forsuring er det registrert tydelig påvirkning i tilløpsvassdragene til Femunden.

Forurensningssituasjonen er framstilt på side 108.

b. Brukerkonflikter:

Brukerinteressene i vassdraget er i første rekke tømmerfløting, fiske og rekreasjon. I øvre deler av vassdraget har næringsfiske betydning i lokalmiljøet, mens sportsfiske har stor betydning for turistnæringen i hele vassdraget. Disse brukerinteressene står i klar kontrast til bruken av vassdraget som resipient, selv om det ennå ikke har oppstått større konflikter på dette området.

Vassdraget er varig vernet mot kraftutbygging på grunn av bl. a. ovennevnte forhold.

c. Utslipp:

Utslippene kommer stort sett fra kommunal kloakk, turistanlegg, landbruk og noe industri tilknyttet primærnæringen.

D. Vrangselva

a. Tilstand:

Vrangselva m/innsjøer og tilløpselver har før den går inn i Sverige et nedbørfelt på 388 km². Naturforholdene i delnedbørfeltene gjør at vannkvaliteten i hovedvassdraget skifter karakter etter påvirkningsgrad fra tilløpselvene. Bosetting og aktiviteter av betydning følger stort sett hovedvassdraget og gir utslag i vassdraget avhengig av lokale forhold.

De øvre deler av vassdraget: Bæreia og Sigernessjøen, elvestrekningen ned til Abogen foruten Øyungen er lite påvirket av forurensninger og kan gis karakteristikk: "liten forurensningsgrad".

Fra sagbruket i Nordre Aklangen forurenses innsjøen av organisk stoff og næringssalter slik at denne kan karakteriseres med "liten til moderat forurensningsgrad".

Elvestrekningen fra Aklangen til samløpet Med Børjåa oppstrøms Skotterud er lite forurenset av næringssalter. Børjåa bidrar med en viss forsurening foruten at kloakkutslipp fra Skotterud og Magnor preger nedre deler av vassdraget.

Gaustadsjøen nedstrøms Skotterud er grunn og merkbart påvirket av næringssalter. Innsjøen bærer preg av å være et sedimentasjonsbasseng for kloakktilførsler. Karakteristikk på vassdragsavsnittet Skotterud - svenskegrensen er "markert forurensningsgrad".

b. Brukerkonflikter:

Hovedvassdragets viktigste funksjon synes å være resipient for avløpsvann. Det er i dag ikke brukbart til drikkevannsforsyning. Imidlertid er det drikkevannsinntak fra grunnvannsbrønner i løsavsetninger i elvedalføret. Ellers tas drikkevann fra andre mindre vannforekomster i nedbørfeltet.

Vassdraget har naturlig krepsebestand som har vært sterkt redusert på grunn av krepsepest fra Sverige. Sjøene i hovedvassdraget har en viss interesse for fritidsfiske uten at dette kan framheves som vesentlig.

Sjøer i nedbørfeltet som ikke er forurensede eller som fra naturens side ikke er for sterkt preget av humusstoffer har rekreasjonsinteresser som bading m.v. En må her framheve Bæreia og Sigernessjøen.

Det antas at vassdraget i noen grad tjener til jordbruksvanning, særlig i sørlige områder.

c. Utslipp:

Utslippene til Vrangselva kommer hovedsaklig fra tettsteder, spredt bosetting, landbruk og noe industri. Deler vassdraget påvirkes forøvrig fra sagbruksvirksomhet og eldre flis- og barkdeponier. Da vassdraget dels er strømmende som elv og dels består av mindre innsjøer er fjerning av fosfor fra utslippene nødvendig. Vannføringen kan til sine tider være relativt lav og dette tilsier også behov for reduksjon av organisk stoff i utslippene.

Det er ikke foretatt belastningsberegninger på vassdraget m.h.t. organisk stoff, fosfor eller nitrogen. Imidlertid er vannkvaliteten undersøkt gjennom en 2-årsperiode 1985-86 ved NIVA. For hele vassdraget er fosfor vekstbegrensende faktor. Fosforinnholdet øker nedover i vassdraget. Dette viser at kloakkpåvirkning er betydelig i nedre deler av vassdraget og at effektiv reduksjon av fosfor i renseanlegg er nødvendig. Organisk belastning i vassdraget er spesielt merkbart ved tømmeropplaget i Nordre Aklangen. Det skjer her en direkte utløsning i vannmassene.

Hygienisk påvirkning fra kloakkutslippene fra spredt bosetting og tettsteder er økende nedover mot svenskegrensen. Spesielt er bakterieinnholdet høyt nær tettstedene. Bakterieinnholdet blir imidlertid redusert gjennom innsjøsystemene. Spesielt merkbart er dette gjennom søndre Gaustadsjø.

E. Orkla

Hoveddelen av det øvre nedbørfelt til Orkla ligger i Tynset kommune og tas med her.

a. Tilstand:

Orkla har utspring i Orkelsjøen i Oppdal og renner gjennom Tynset kommune før det går inn i Sør-Trøndelag igjen. Den hadde før regulering vesentlig tilsig fra Burusjøen, Falningsjøen og Sverjsjøen. Reguleringstiltakene er svært omfattende.

Nedbørfeltets øvre del består stort sett av uproduktiv mark og fjellvidde. Noe landbruksvirksomhet har en langs vassdraget. Det bor anslagsvis 600 personer i Hedmarks del av nedbørfeltet. Vannkvaliteten i Orkla er fra naturens side svakt basisk og har et relativt høyt elektrolyttinnhold. Det er lite forurenset av kloakk.

Imidlertid er Orkla påvirket av tungmetaller som bly, sink, kobber og kadmium. Konsentrasjonene er ikke urovekkende høye i øvre del, men tiltar etter hvert gjennom Sør-Trøndelag.

b. Brukerkonflikter:

Brukerinteresser i vassdraget synes primært å være kraftproduksjon, resipient for avløpsvann og i noen grad rekreasjon som fiske. Det er i dag ikke vesentlig turisme i området. Drikkevannsinntak skjer fra andre kilder enn hovedvassdraget.

c. Utslipp:

Vassdraget mottar en viss forurensningsbelastning fra gardsbruk og spredt bebyggelse. Ellers er det utslipp fra kommunalt renseanlegg på Yset med ca. 80 p.e. tilknyttet.

Foruten den naturlige bakgrunnsbelastning av tungmetaller påvirkes vassdraget fra nedlagte gruver og eldre avgangstipper. Det er i forbindelse med overvåkning registrert øket tungmetallutsig som følge av reguleringstiltak.

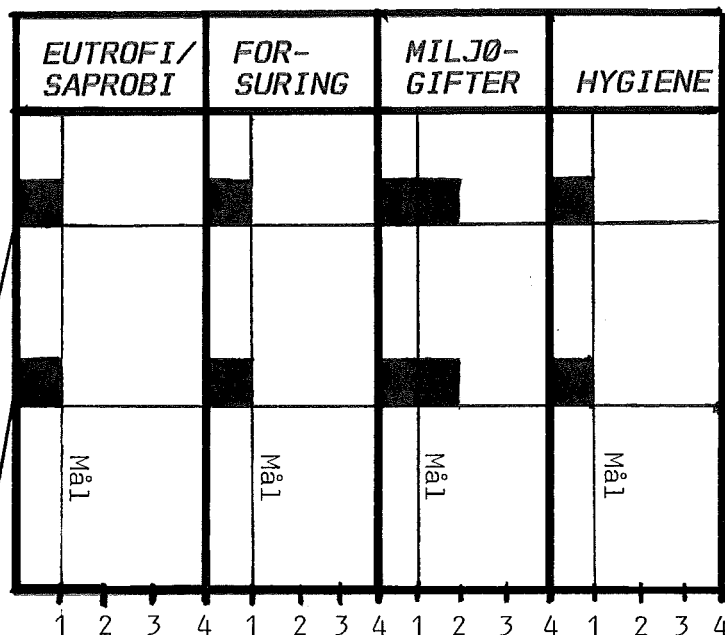
F. Øvrige vassdrag

Dette gjelder mindre grensevassdrag mot Sverige. Det kan nevnes: Vurrusjøen i Engerdal, Ljøra i Trysil, Brødbølvassdraget i Kongsvinger/Eidskog og Mangenvassdraget i Eidskog. Disse vassdrag skal kun omtales generelt i dette kapitlet.

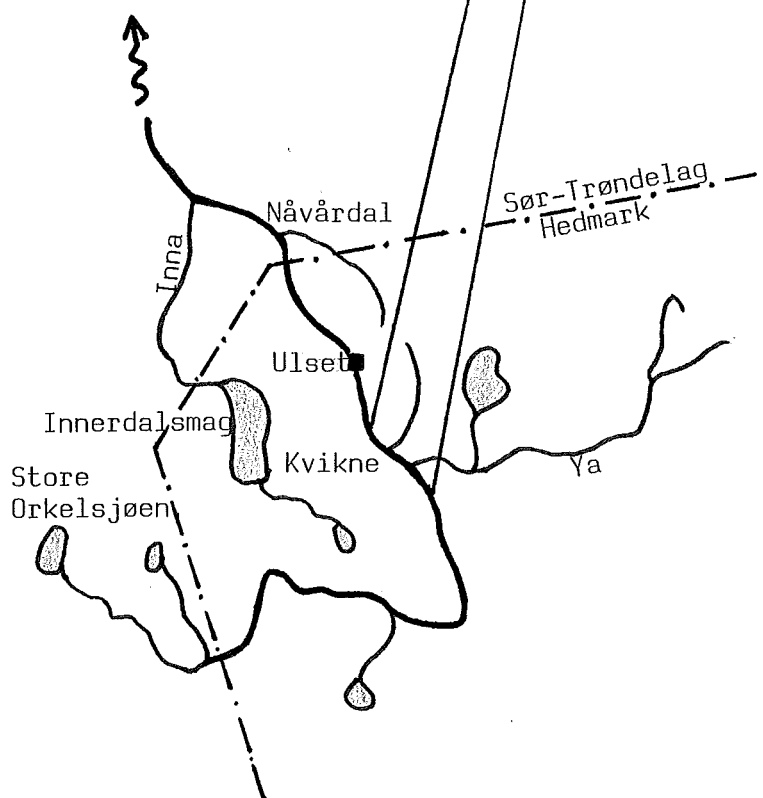
Vassdragene er generelt av noe ulik natur og ligger i områder med begrensede aktiviteter bortsett fra Vurrusjøen som er resipient for avløp fra Drevsjø. Turisme i større omfang synes å bli av betydning i Ljørdalen i Trysil.

For disse vassdragene og forøvrig andre mindre vassdragsavsnitt i de større nedbørfeltene er det behov for å skaffe basiskunnskaper om.

ORKLA I HEDMARK - STATUS FORURENSNINGSSITUASJON - MÅLSETTING

1 = LITEN 2 = MODERAT
 3 = MARKERT 4 = STOR

Gjennom en del år har en i samarbeid med fylkeskommunen foretatt "enklere tilstandsundersøkelser". På denne bakgrunn har en fått grunnlag for å vurdere aktuelle utbyggingssaker som turistbedrifter, hytteområder m.v.

Det er en langsiktig målsetting å få oversikt over tilstandene i et større antall mindre innsjøer og elver i fylkets ulike lokaliteter. Generelt er målsettingen å ha tilsyn med utviklingen også i mindre vassdrag som faller utenom den statlige overvåkingen.

2.2.1.3 Mål

A. Mjøsa

a. Langsiktige mål:

Målet må være å opprettholde en stabil økologisk balanse i innsjøen slik at Mjøsa kan tilfredsstillere alle brukerinteresser i framtida. Utnyttelsen av innsjøen må skje innenfor naturgitte rammer slik at tilstanden ikke forandres i den grad at framtidige behov og hand- lefrihet blir hemmet. Dette innebærer at vannkvaliteten må forbedres til liten til moderat forurensningsgrad, jfr. side 103. Forurens- ningsgraden i elvene må holdes på et moderat nivå eller bedre både av hensyn til Mjøsa og brukerinteressene i de enkelte elver. NIVA har gjennom sine undersøkelser kommet til at fosfortilførselen bør ned på ca. 175 tonn /år for å sikre en stabil balanse i innsjøen. Dette gir et mer konkret bilde av målsettingen når det gjelder eutrofi.

b. Operasjonelle mål for perioden 1987-1990:

Trenden med økende forurensning av Mjøsa må snus snarest mulig. I løpet av planperioden må det tas sikte på å redusere forurensnings- graden til det nivå en hadde like etter Mjøsaksjonen. Dette innebærer at fosforutslippene må ned til under 220 tonn/år. Ca. halvparten parten av reduksjonen bør skje innenfor landbruk, vel 1/4 fra boset- ting og resten fra industri. Totalt bør tilførslene fra Hedmark ned med ca. 15 tonn/år.

Fosforreduksjonen vil sekundært innebære reduksjon av bakteriell forurensning, og en anser det ikke nødvendig å formulere egne mål for dette i planperioden.

B. Glomma

a. Langsiktige mål:

De langsiktige ideelle målene er framstilt på figur side 106.

- Eutrofitilstanden bør bringes ned på moderat nivå for hele vassdraget. Innsjøene må følges nøye slik at vannkvaliteten holdes under kontroll.
- Utviklingen av forsuringprosessen i vassdraget må følges nøye. Lokale tiltak er bare aktuelt unntaksvis i avgrensede områder.
- Miljøgiftpåvirkningen er for stor i øvre deler av vassdraget og spesielt i Folla. Reduksjon av utslippene er nødvendig.
- Vassdragets hygieniske tilstand må bedres og særlig i de nedre deler.

b. Operasjonelle mål for perioden 1987-90:

Eutrofigraden bør reduseres mot moderat forurensning i perioden. Dette er spesielt viktig i de øvre deler av hensyn til Storsjøen i Rendal. For Storsjøen i Odal er det også påkrevet å bedre situasjonen.

Hygienen i vassdraget må bedres og innen 1990 bør ingen områder ha større konsentrasjon av E.coli enn moderat til markert. Dette er viktig for vassdraget både i turist- og friluftslivssammenheng. Overvåkingen av vassdraget må bedres, og det bør framskaffes bedre oversikt over utslippene.

C. Trysilelva

a. Langsiktige mål:

Målet er å opprettholde vassdraget slik at det tjener dagens og framtidens interesser. I så måte bør nevnes at turistnæringen vil ha stor betydning både i Trysil og Engerdal. Målene bør graderes noe:

- Femunden med tilløpselver opprettholdes som relativt uberørte vassdrag. Dette betyr at kloakkutslipp til vassdraget ikke tillates i større grad selv etter behandling i renseanlegg. Femunden er en såvidt stor og ren innsjø at den burde fått status som nasjonal referansesjø.
- I øvrige deler av vassdraget må forurensningstilførslene reduseres og holdes på et slikt nivå at nærings- og friluftsinnteresser ikke får redusert verdi.

Det vises ellers til figuren på side 108.

b. Operasjonelle mål for perioden 1987-90:

Forurensningssituasjonen i Engeråa nedstrøms Engerdal sentrum og i Trysilelva fra Jordet og nedover må bedres til moderat nivå eller bedre.

D. Vrangselva

a. Langsiktige mål:

Ved formulering av langsiktige mål for Vrangselva må en ha i erindring vassdragets beskjedne nedbørfelt, de fra naturens side noe forskjellige vannkvaliteter fra delnedbørfeltene og den relativt høye folketettheten, ca. 15 personer pr. km², men som hovedsaklig er samlet i området Skotterud-Magnor. Det er også denne del av elva som er sterkest forurenset. Det vil neppe være mulig og heller ikke nødvendig å sette målsettingen høyere enn å få nedre del av vassdraget (Skotterud-Magnor-svenskegrensen) tilbake til tilstand "moderat forurenset". Den hygieniske belastningen bør også reduseres her.

Nordre Aklangen bør bringes tilbake til mer naturlig tilstand, dvs. karakteristikk "lite forurenset". Forøvrig vises til figur på side 110.

b. Operasjonelle mål for perioden 1987-90:

Målet for perioden bør være å snu utviklingstrenden for vassdraget mot en bedring av forurensningssituasjonen. Dette bør skje gjennom en bedre kartlegging av utslippene og en øket innsats mot de utslipp som betyr mest.

E. Orkla

a. Langsiktige mål:

Innholdet av miljøgifter i vassdraget bør reduseres. Forøvrig bør tilstanden "liten forurensningsgrad" opprettholdes.

b. Operasjonelle mål for perioden 1987-90:

Det er ikke formulert spesielle mål for planperioden.

F. Øvrige vassdrag

Det er ikke grunnlag for å formulere spesielle mål utover det å opprettholde dagens tilstand i grove trekk.

2.2.1.4 Tiltak

På grunnlag av en enkel tiltaksanalyse, side 123, har en listet opp tiltak i prioritert rekkefølge innenfor de enkelte områder for hvert vassdrag.

A. Mjøsa

a. Landbruk:

- Gjødselplanlegging, riktig mengde (særlig av fosfor) i forhold til vekstenes behov.
- Utbedring og utvidelse av fortsatt forurensende gjødsellagre.
- Sanering av resterende silopressaftutslipp.
- Vinterspredning av husdyrgjødsel må stanses.
- Høstspredning av husdyrgjødsel på eng må stanses.
- Krav om nedmolding av husdyrgjødsel i åpen åker om høsten
- Tiltak mot jorderosjon på utsatte områder.
- Øket/bedret drenering.

b. Kommunale utslipp:

- Forbud mot fosfatholdige vaskemidler.
- Reduksjon av punktlekkasjer fra ledningssystemene (ledninger, kummer, overløp, pumpestasjoner, feilkoblinger).
- Bedre og mer stabil drift av renseanleggene er mulig. Oppretting av driftsassistanseordning vil være et viktig tiltak.
- Sanering av gamle og dårlige ledninger må intensiveres for å holde tritt med levealderen.
- Øket tilknytning til renseanlegg der dette er en rimelig mulighet.
- Utdanning av driftsoperatører og personell som arbeider med ledningsnett.
- Bedre kontroll med utendørs rørleggerarbeider (stikkledninger, tilkoblinger).

c. Spredt bebyggelse, turistbedrifter:

- Forbud mot fosfatholdige vaskemidler.
- Tilknytning til kommunalt renseanlegg der dette er mulig.
- Innføring av tvungen slamtømming i alle kommuner.
- Bedre planlegging, oppfølging og kontroll med bygging av nye anlegg.
- Øket kontroll med driften av eksisterende anlegg.
- Utbedring eller fornyelse av dårlige anlegg for turistbedrifter og institusjoner.

d. Industri:

- Bedre driftsoppfølging av de rensetiltak som allerede er krevd iverksatt. Bedriftenes egenkontroll må bli bedre.
- Gjennomføring av ytterligere tiltak der hvor utslippene fortsatt er uforholdsmessig store samt der hvor utslippene skaper driftsproblemer på kommunale renseanlegg.

e. Fiskeoppdrett:

- Oppfølging av eksisterende anlegg, evt. innføring av ytterligere rensetiltak.
- Utvikling av rensemetodene.
- Utvikling av lokaliseringsskriterier.

f. Vannregulering:

- Konsekvensvurdering i forbindelse med nye planer for regulering.
- Kontroll med vannuttak og mindre reguleringsinngrep i elvene.
- Definere minstevannføringer i elvene.

B. Glomma

a. Landbruk:

Utslipp fra gjødsellagre og siloer i nedbørfeltet er betydelig. Den diffuse landbruksforurensningen antas å være betydelig. For å nå den målsetting som er satt, må følgende tiltak gjennomføres i planperioden:

- Redusert tilførsel av gjødsel (særlig fosfor) til jordbruksarealene.
- Sanering av silopressaftutslipp.
- Utbedring og utvidelse av gjødsellagre, minst 30 % i planperioden.
- Vinterspredning av husdyrgjødsel reduseres mot 0.
- Høstspredning av husdyrgjødsel på eng reduseres.
- Spredning av husdyrgjødsel og handelsgjødsel på flomutsatte områder legges om, slik at det finner sted bare i vekstsesongen etter at vårflommen har kulminert.
- Skjerpede krav til pelsdyroppdrettsetablering.
- Erosjonsutsatte områder sikres.

b. Kommunale utslipp:

- Os sentrum forsynes med renseanlegg.
- Tilknytningen til eksisterende renseanlegg økes.
- Bedre og mer stabil drift av renseanleggene. Oppretting av driftsassistanseordning.
- Reduksjon av punktlekkasjer fra ledningssystemene.
- Sanering av gamle og dårlige ledninger intensiveres for å holde tritt med levealderen.
- Ny bebyggelse i nærheten av tettsteder tilknyttes renseanlegg.
- Utdanning av driftsoperatører og personell som arbeider med ledningsnett.
- Bedre kontroll med utendørs rørleggerarbeider (stikkledninger, tilkoblinger).

c. Spredt bebyggelse, turistbedrifter:

- Samling og felles behandling av avløpet der forholdene ligger til rette for det.
- Sanering av direkte utslipp til vassdrag.
- Rutiner for tømning av slamavskillere og tette tanker for klosettavløp.
- Bedre planlegging av spredt utbygging, oppfølging av forundersøkelse og bygging av separate avløpsanlegg.
- Økt kontroll med drift av separate avløpsanlegg.

d. Industri:

- Ytterligere reduksjon av og kontroll med tungmetallutsigene fra guveområdene i Folldal vurderes.

- All næringsmiddelindustri må tilknyttes kommunale eller separate avløpsrenseanlegg med biologisk trinn.
- Nyetablering av forurensende industri må konsekvensvurderes før eventuell tillatelse blir gitt.

e. Fiskeoppdrett:

- Krav til lokalisering av anlegg både med tanke på forurensning, forholdet til villfiskstammer og fiske- og turistnæringsinteresser.
- Rensetekniske tiltak.
- Utarbeide lokaliseringsplaner med særlig vekt på forurensningsforhold.

f. Vannregulering:

- Konsekvensvurdering i forbindelse med nye planer for kraftutbygging
- Gjennomgang av en del gitte konsesjoner med tanke på justering for å bedre forurensningsforholdene.

C. Trysilelva

a. Lanbruk: Tilsvarende tiltak som for Glomma.

b. Kommunale utslipp:

- Nytt renseanlegg i Engerdal sentrum.
- Renseanlegg for Nybergsund.
- Utarbeiding av avløpsplan for Jordet.
- Sanering av punktlekkasjer på ledningsnett.
- Plan for sanering av gamle og dårlige ledninger.
- Bedre og mer stabil drift av renseanleggene. Driftsassistanse.
- Utdanning av driftsoperatører og personell som arbeider med ledningsnett.
- Bedre kontroll med utendørs rørleggerarbeider (stikkledninger, tilkoblinger).

c. Spredt bebyggelse, turistbedrifter:

- Nytt renseanlegg for Fageråsen Fritid.
- Forøvrig tiltak som for Glomma.

d. Industri:

- Rensetiltak for meieriavløp fra Nybergsund.
- Avløpet fra sponplatefabrikken i Nybergsund vurderes nærmere.
- Nyetablering av forurensende industri må konsekvensvurderes før evt. tillatelse blir gitt.

e. Fiskeoppdrett: Tiltak som for Glomma.

f. Vannreguleringer:

- Varige vern mot kraftutbygging må opprettholdes.

D. Vrangselva

a. Landbruk: - Tiltak som for Glomma.

b. Kommunale utslipp:

- Basert på lokal tiltaksanalyse utarbeides det saneringsplaner som i takt med gjennomføring også ajourføres regelmessig.
- Overvåkning av drift av ledningsnett og renseanlegg intensiveres.
- Rimelige tiltak for økning av renseeffekt vurderes til enhver tid.
- Forbud mot fosfatholdige vaskemidler bør innføres.
- Utdanning av driftsoperatører og personell som arbeider med ledningsnett.
- Bedre kontroll med utendørs rørleggerarbeider (stikkledninger, tilkoblinger).

c. Spredt bebyggelse, turistbedrifter: - Tiltak som for Glomma.

- Tiltak som for Glomma.
- Forbud mot fosfatholdige vaskemidler bør innføres.

d. Industri:

- Iverksetting av rutiner for overvåkning av at konsesjonsvilkår oppfølges.
- Mulige tiltak mot særlig forurensende flis- og barkdeponier.

e. Fiskeoppdrett: - Tiltak som for Glomma.

E. Orkla

Tiltak av generell karakter som beskrevet under Glomma.

Forøvrig bør det utredes og settes inn tiltak for å redusere eller stanse avrenningen fra nedlagte gruver og avgangstipper for dermed å redusere tungmetallinnholdet i vassdraget.

F. Øvrige vassdrag

Tiltak av generell karakter som beskrevet under Glomma.

2.2.1.5 Virkemidler

A. Eksisterende virkemidler og hvem som vil råde over disse:

	M.d.	Mva.	Flk.	Kom.	Andre
Forurensningsloven m/forskrifter	*	*		*	
Lov om vann- og kloakkavgifter				*	
Plan- og bygningsloven				*	
Vassdragsloven		*			
Naboloven					*
Tekniske retningslinjer	*	*	*		
Rundskriv	*	*	*		
Forskning og utvikling	*				*
Tilskudd og lån til rensetiltak	*	*	*		*
Informasjon generelt og spesielt	*	*	*	*	*
Planlegging generelt og individuelt			*	*	*
Skattemessige tiltak		*			*

B. Nye virkemidler og hvem som vil råde over disse:

	M.d.	Mva.	Flk.	Kom.	Andre
Forskrifter om utdanningskrav for driftsoperatører ved renseanlegg		*		*	
Forskrifter om utdanningskrav for personell som arb. m/ledn.nett		*		*	
Forskrifter om forbud mot bruk av fosfatholdige vaskemidler	*	*			
Gjødselplanlegging			*		
Tilskudd utprøving av spes. tiltak	*	*			
Revidering av forskr. / retn.linjer	*	*		*	
Økt samarbeid med andre sektor- myndigheter og organisasjoner	*	*			
Endring i F-lovens §30 slik at tøm- ming slamavsk. gjelder utenom tettbeb.	*				
Egnede opplæringstilbud for alle slags fagpersonell	*				*

M.d.= Miljøverndepartementet, Mva.= Miljøvernavdelingen,
Flk.= Fylkeslandbrukskontoret, Kom.= kommunene

2.2.1.6 Aktiviteter

A. Videreføring av eksisterende oppgaver:

- Saksbehandling: Konesjonsbehandling, klager, pålegg, utsettelse
- Kontroll og tilsyn
- Kontakt og pådrivervirksomhet overfor spesielt landbruksmyndigheter og kommuner vedr. prioritering av tiltak og områder for tiltak
- Informasjonsvirksomhet
- Arbeide med å tilpasse eksisterende forskrifter og retningslinjer og vurdere behovet for nye
- Engasjement i spesielle utprøvningsprosjekter
- Behandling av søknader om finansiering fra kommunene
- Engasjement i overvåkingen av vassdragene
- Vurdering av forurensningsspørsmål i plansaker
- Deltakelse i sentrale arbeidsutvalg
- Tilpasse EDB-vedlikeholdet med tanke på å spare inn ressurser
- Faglig ajourføring av eget personell

B. Nye oppgaver:

- Engasjement i departementets opplegg for å redusere forurensningen av Mjøsa. Dette vil innebære øket innsats i eksisterende oppgaver.
- Informasjon, kontakt og pådrivervirksomhet overfor landbruket, kommunene og industrien bør økes
- Det bør legges mer vekt på lokal overvåking av utviklingen i vassdragene for å skaffe grunnlag for å sette inn riktige tiltak på rett sted.
- Øket tilsyn med at både eksisterende og nye forskrifter overholdes.
- Overtakelse av en del industrisaker som planlegges delegert fra SFT.

2.2.1.7 Ressursbruk og -behov

VAR-gruppen i avdelingen har i dag 4 stillinger, og 3 av disse er stort sett knyttet til arbeid med vannforurensning. I tabellen på neste side er det forsøkt satt opp en samlet oversikt over hvordan de ansatte i disse 3 stillingene anvender sin tid i dag. Disse har også satt opp en tilsvarende oversikt over beregnet behov for arbeidsinnsats innen hovedfeltet.

Oversikten viser at det i dag brukes vel 140 ukeverk eller vel 3 årsverk innen fagområdet vannforurensning (kategorien internt tidsforbruk er da holdt utenom). Her inngår engasjementer og overtid med i alt ca. 0,5 årsverk. Behovet er beregnet til vel 4,3 årsverk forutsatt at en interkommunal driftsassistanse for renseanlegg blir opprettet. Uten driftsassistanse vil behovet være vel 5 årsverk (internt tidsbruk holdt utenom).

Foruten personellressurser disponerer miljøvernavdelingen budsjettmidler til bl.a. analyser (kr. 80 000 i 1986) og konsulentbistand (kr. 45 000 i 1986). Størstedelen av disse midlene har vært nyttet innen fagområdet vannforurensning. I tillegg har det vært utført konsulentutredninger med midler direkte fra departementet (varierende, men ca. kr. 30 000 årlig). Beløpet til analyser anses noenlunde tilstrekkelig, mens det vil være behov for større midler til konsulentbistand, anslagsvis kr. 75 - 100 000 årlig. Aktuelle konsulentoppdrag er først og fremst oppgaver som krever ekspertise og erfaring utover det som avdelingen normalt disponerer og omfatter utredning av spesielle tekniske spørsmål, prognoser og modeller, bistand til lokale vassdragsundersøkelser, m.v.

I tillegg er det også et betydelig forbruk til reiser for å dekke hovedfeltets oppgaver. Forbruket ligger i dag i størrelsesorden ca. 100 000 kr. I planen er det lagt opp til økt innsats på bl.a. kontroll og tilsyn, noe som vil kreve økte midler til reiser.

Det framgår av tiltaksanalysen at en del nye tiltak for å begrense utslipp av forurensninger fra landbruk vil måtte settes inn for å nå de målsettinger som er satt for de ulike vassdrag. Gjennomføring av disse tiltak vil kreve omfattende innsats, spesielt i form av informasjon, men også tilsyn og saksbehandling. Oppfølging av eksisterende oppgaver etter gjeldende forskrifter vil også måtte øke i omfang om en skal nå de mål som er satt opp.

Omfanget av kontroll, tilsyn og veiledning med kommunale utslipp bør økes vesentlig. Det arbeides for å få til en interkommunal driftsassistanseordning som kan ta seg av disse oppgavene. Dersom en slik ordning blir opprettet, vil det ikke være behov for noen øket innsats fra miljøvernavdelingens side. Hvis ikke en slik ordning lar seg gjennomføre, må dette behovet løses på annen måte, f. eks. ved å øke innsatsen med ca. 1 årsverk ved miljøvernavdelingen.

Øket kontroll og tilsyn vil kreve behov for mer saksbehandling i form av pålegg, endring av konsesjoner osv.

Aktiv informasjon overfor kommunene bør økes. Dette gjelder både generell informasjon om lovverk, veiledninger o.l. samt direkte informasjon/veiledning overfor den enkelte kommune.

Vassdragsovervåkning er tatt inn som et eget tiltaksområde. Lokal vassdragsovervåkning er et nødvendig grunnlag for forureningsarbeidet og må fortsatt inngå i dette hovedfelt.

DAGENS RESSURSBRUK I UKEVERK FORDELT PÅ TILTAKSOMRÅDE OG AKTIVITETSTYPE

	Saksbe- handl.	Kontroll Tilsyn Overvåk.	Henv. uten- fra	Inform. Veiledn.	Faglig ajourf. kurs	Delt. i sentrale utvalg	Int- ernt	SUM
Landbruk	14	22	2	3,5	3	4		48,5
Komm. utslipp	25	13	3	2	4	1,5		48,5
Spredt bebyg.	7	1	2	2,5	1,5	2		16
Industri	2	3	1		1,5	1		8,5
Fiskeoppdrett	2,5		0,5		1	0,5	1	5,5
Vannregulering	2	0,5	0,5			0,5		3,5
Vassdragsoverv.	7,5	2	1		0,5	0,5		11,5
Internt			0,5				19	19,5
SUM	60	41,5	10,5	8	11,5	10	20	161,5

Ca. 1/2 årsverk av dette er engasjementer og overtid.

RESSURSBEHOV I UKEVERK FORDELT PÅ TILTAKSOMRÅDE OG AKTIVITETSTYPE

	Saksbe- handl.	Kontroll Tilsyn Overvåk.	Henv. uten- fra	Inform. Veiledn.	Faglig ajourf. kurs	Delt. i sentrale utvalg	Int- ernt	SUM
Landbruk	18	28	3	6	3	5		63
Komm. utslipp	38	12 (42)	5	8 (12)	4	3,5		70,5
Spredt bebyg.	7	2	2	4	2	1		18
Industri	4	6	2		3	1		16
Fiskeoppdrett	3	0,5	1	2	1	0,5		8
Vannregulering	2	0,5	0,5		0,5			3,5
Vassdragsoverv.	10	3	1	2	1	0,5		17,5
Internt			0,5				18	18,5
SUM	82	52 (82)	15	22 (26)	14,5	11,5	18	215

(249)

Tallene i () gjelder dersom interkommunal driftsassistanse ikke innføres.

VEDLEGG TIL HOVEDFELT VANNFORURENSNING

Tiltaksanalyse:

Kommunale utslipp:

Et evt. forbud mot fosfatholdige vaskemidler i Mjøsområdet er et tiltak som vil gi direkte virkning. Tiltaket er ikke kostnadskrevende, men nytten må selvsagt vurderes opp mot de ulemper som måtte påføres befolkningen. Det er grovt beregnet at nytten ved å forby fosfatholdige vaskemidler vil innebære en reduksjon av fosforutslippet til Mjøsa på vel 10 tonn/år (hele nedbørfeltet).

Driften ved en god del av renseanleggene kan bedres gjennom bl.a. mer optimal drift. Utdanning og etterutdanning av driftsoperatører er meget viktig i denne sammenheng. Likeledes vil en driftsassistanseordning helt sikkert kunne bidra til en bedre drift ved mange anlegg.

En del mindre renseanlegg fungerer dårlig p.g.a. uheldige konstruksjoner og løsninger. Disse bør bygges om eller fornyes med sikte på å få enkle og driftssikre løsninger.

I mange tettsteder med renseanlegg gjenstår fortsatt å tilknytte enkelte områder i eller like inntil tettstedet. Dette vil redusere direkte utslipp og øke utnyttelsen av eksisterende anlegg.

Mange steder fungerer renseanleggene svært dårlig i snøsmelteperioden og ved mye regn p.g.a. stor innlekking av fremmedvann i ledningsnett. På de steder hvor dette er mest framtrødende vil det ligge god gevinst i å begrense den verste innlekkingen gjennom punkttiltak på nettet.

De fleste kommuner har dårlige ledningsnett i større eller mindre omfang. Den naturlige eldningsprosessen gjør også at alt eksisterende nett gradvis blir dårligere. For å demme opp mot denne utviklingen og holde tritt med ledningenes levealder, må kommunene sette i gang en langsiktig og kontinuerlig fornying av sitt ledningsnett. I første omgang vil tilstandskartlegging og utarbeidelse av saneringsplaner med prioriterte tiltak være et viktig ledd. Straktiltak i form av reduksjon av punktlekkasjer fra kummer, pumpestasjoner, overløp og feilkoblinger antas å kunne gi stor forurensningsmessig gevinst i forhold til investeringene.

Drift og vedlikehold av både renseanlegg og ledningsnett er av avgjørende betydning for de totale kommunale utslippene. Kommunene må sette dette mer i system for å holde oversikt over hvor drifts- og vedlikeholdsinnsatsen kan gi best effekt. I dag foregår mye av dette arbeidet i form av akutt innsats i forbindelse med driftsavbrudd og ellers etter grove tommelfingerregler. Målet med drift og vedlikehold må i større grad bli å forebygge driftsavbrudd og forstyrrelser og dermed redusere forurensningstapene.

Oppløring av personell som arbeider med ledningsnett vil også være et viktig tiltak og ADK-kursene burde bli obligatoriske for de som arbeider med anlegg, drift og vedlikehold av ledningsnett i kommunene.

Dårlige stikkledninger er trolig et stort problem. Kommune må følge opp og påby fornyelse av dårlige stikkledninger i forbindelse med at kommunale ledninger saneres. Et annet problem er feilkoblinger av stikkledninger. Feilkoblinger er trolig en betydelig forurensningskilde flere steder og som kommunene må følge opp. Bedre kontroll med utendørs rørleggerarbeider fra kommunenes side vil dessuten være et viktig tiltak for å bedre kvaliteten på stikkledninger og tilkoblin-

ger.

Landbruk:

Sikring av siloanlegg viser seg å være relativt billige tiltak i forhold til forurensningsgevinsten. Det som sinker prosessen er at det mangler motivasjon hos mange bønder.

Sikring og utvidelse av gjødsellagre har også en gunstig kostnad i forhold til effekten. Begrensningene her er størrelsen på de årlige beløp i form av statlige lån og tilskudd samt planleggingskapasiteten.

Stansning av vinterspredning av husdyrgjødsel henger sammen med lagrenes størrelse og ventes å avta i takt med økningen i lagerkapasiteten.

Redusert høstspredning på eng henger sammen med lagersituasjonen, men er også avhengig av at gjødsla omdannes til en form som gjør den egnet for spredning på eng i vekstsesongen.

Kunnskapen omkring sikring og kostnader ved erosjonsutsatte områder er foreløpig sparsom. Handlingsplanen ventes å gi nærmere svar på disse spørsmål i løpet av perioden.

Spredning av husdyrgjødsel i erosjonsutsatte områder på galt tidspunkt har helt klare forurensningsmessige ulemper. En omlegging vil koste lite og gi høy effekt i de aktuelle områder.

Forurensning fra pelsdyrfarmer er et problem. Det foreligger lite retningslinjer for sikringstiltak på dette området. Slike retningslinjer bør forseres da pelsdyrnæringen for tida er i oppsving.

Redusert gjødsling er både samfunnsøkonomisk og privatøkonomisk lønnsomt. Undersøkelser viser at det gjødsles med betydelig større mengder enn plantenes behov for fosfor, spesielt i husdyrområdene. Enkelte gjødselplaner utført i noen distrikter har gitt betydelig reduksjon og store innsparinger for den enkelte.

2.2.2. HOVEDFELT AVFALL

2.2.2.1. Ideelle overordnede mål

Det er flere offentlige etater som har et forvaltningsmessig ansvar når det gjelder de forurensningsmessige aspektene knyttet til avfall og slam. Det er derfor viktig at disse har sammenfallende mål og prioriteringer. Når det gjelder deponering, skulle således kommunenes og fylkesmannens miljøvern-avdelingens mål for å løse de lokale problemene sammen med SFTs mål for de regionale problemene, danne grunnlaget for forurensningsmyndighetenes samlede mål.

Hovedmålet knyttet til de forurensningsmessige aspektene ved håndtering av avfall og slam er å eliminere mulige skader på helse og naturmiljø. I tillegg vil det for avfallspolitikken være ressurspolitiske og hygienemessige mål som andre etater har ansvar for å utforme.

Nedenfor er angitt SFTs delmål for arbeidet med forurensningsproblemer knyttet til håndtering av avfall og slam i prioritert rekkefølge. Delmålene og prioriteringen er anslått skjønnsmessig. Vi gjengir også de målene som ikke direkte ligger under fylkesmannens ansvarsområde.

- A1) Utslipp til luft fra avfallsforbrenningsanlegg skal til enhver tid ikke påføre befolkningen i nærområdene helse-skader og heller ikke gi vegetasjonsskader. De skal heller ikke øke risikoen for mulige helsemessige langtidsvirkninger, f.eks. kreft.
- A2) Bidraget fra avfallsforbrenning til forsurenningen skal til enhver tid være minimal. Konkretisert vil dette innebære at utslippene av HCl og SO₂ i 1993 samlet ikke skal utgjøre mer enn 8% av måltallet² for SO₂. (Måltallet for svoveldioksyd for 1993 er ca 100 000,-² tonn.) Begrunnelsen for dette er blant annet Norges internasjonale forpliktelser.
- A3) Bidraget fra avfall og slam til forurensning av grunnvannet og til akkumulering i jordsmonn og næringskjeden av tungmetallene Cd og Hg skal ikke øke. Vi kjenner i dag ikke dette bidraget. En konkretisering av delmålet er derfor vanskelig. Som en indikasjon for målet settes opp måltall, nemlig at Cd- og Hg-innholdet i avfall skal reduseres med minst 30%, og at utslippet til luft fra avfallsforbrenningen skal utgjøre maksimalt henholdsvis 30% og 40% av de samlede utslipp til luft av disse komponentene. Begrunnelsen for dette er at man må søke å redusere tilførselene av disse metallene mest mulig for å unngå uønsket opphoping og økt risiko for skadevirkninger.
- A4) Innen 1990 skal antallet mennesker som er plaget av synlige utslipp fra forbrenning av avfall reduseres med minst 50%.

- i
- A5) I år 2000 skal det ikke være noe vesentlig forurensningsbidrag fra deponering av avfall og slam til store vassdrag. Problemene knyttet til vannforurensning, til skadedyr og til lukt ved deponering skal innen 1990 reduseres med minst 50%.
 - A6) Innen 1990 skal problemene knyttet til den generelle forsøplingen reduseres, slik at antall mennesker som er berørt, reduseres med minst 50%.
 - A7) Korrosjon knyttet til avfallsforbrenning skal til en hver tid være minimal (under 3 mill. kr (1985-kroner)).
 - A8) Innen 1990 skal all avfallskompost utnyttes.
 - A9) Vannforurensningsproblemene knyttet til deponering av septikslam skal ikke øke. Man kjenner ikke omfanget av disse problemene i dag, men vet at mengden slam som skal deponeres vil øke. En konkretisering av dette delmålet er derfor vanskelig å gi, men som måltall benyttes at minst 75% av septikslammet skal disponeres forsvarlig.

2.2.2.2. Status og utfordringer

Det ble i 1978 fremlagt en rapport for Hedmark som ledd i et opplegg i regi av Miljøverndepartementet som tok sikte på registrering av avfallsbehandlingsanleggene i Norge.

Arbeidet var mest konsentrert om faktorer som har betydning for anleggenes påvirkning av det ytre miljø. Rapporten omfattet 34 anlegg som årlig mottok ca 37 000 tonn avfall. Iflg. rapporten var fylkets avfallsanlegg nær sagt uten unntakelse beheftet med mangler. Mange hadde miljømessig ugunstig beliggenhet og burde nedlegges, mens andre med bedre drift og diverse tiltak kunne gjøres akseptable. Mange av plassene var nærmest dumpeplasser, ofte ble det foretatt brenning på plassen med brannfare og miljøulemper.

I tillegg til fyllplasser omfattet rapporten et oppmalingsanlegg (interkommunalt) og en forbrenningsovn av type Heron. På side 128 er i tabellform gjengitt en vurdering av miljøvirkningene basert på innhentede uttalelser fra bosatte i området.

Siden rapporten kom i 1978, har situasjonen bedret seg en del, og forurensningsloven ser ut til å ha fremskyndet denne utviklingen.

Interkommunalt samarbeide later til å få gjennomslag. For øyeblikket er 20 av fylkets 23 kommuner med i slikt samarbeide i en eller annen form. Samlet folketall i Hedmark er ca 188 000.

I tabellen på side 129 er oppført avfallsplasser i Hedmark som det er gitt konsesjon for med angivelse av avfallstype. Dessuten er oppført noen plasser som er relativt bra uten hittil å være konsesjonsbehandlet.

;

Av de 34 anleggene som er omtalt i rapporten fra 1978 er til nå 10 nedlagt og det er aktuelt å nedlegge ytterligere 12, alternativt å gi noen av dem status som grovavfallsplasser. Det er videre gitt konsesjon til 5 nye plasser som enten er ferdig opparbeidet eller blir opparbeidet i løpet av et par år. 3 av disse er interkommunale og forutsatt å dekke ialt 12 kommuner med et samlet folketall på ca 110 000.

I sydfylket er 4 kommuner med samlet folketall ca 31 000 for tiden på leting etter plass for en felles deponeringsplan som skal avløse oppmalingsanlegget på Hernesmoen i Sør-Odal.

AVFALLSANLEGG I HEDMARK FYLKE

Vurdering av miljøvirkning.
 Basert på spørreundersøkelse i 1978 for 34 anlegg.
 Avfallsmengde i alt: 37 000 tonn.

Miljøvirkning type	Vurdering - Prosent		
	Utilfreds- stillende	Mindre tilfreds- stillende	Tilfreds- stillende
Vannforurensning	28	41	31
Røyk	38	52	10
Lukt	27	63	10
Flygeavfall	19	41	41
Skadedyr	19	63	19
Støv	25	13	63
Insekter	20	40	40
Forsøpling fra kjøretøyer	0	75	25
Trafikk		16	84
Støy			100

Plassenes avstand til bebyggelse:

< 200 m :	17%
200 - 400 m :	20%
400 - 600 m :	7%
600 - 1000 m :	13%
> 1000 m :	43%

Resipient for sigevann:

Grunnvann:	84%
Bekk:	7%
Elv:	6%
Innsjø:	3%

Åpen brenning skjedde ved 72% av anleggene

Antall anlegg var i 1983 redusert til 25.

AVFALLSPLASSE I HEDMARK

REGION	KOMMUNE	LOKALITET	KOM. AVFALL	GROV AVFALL	SLAM	TILL.DATO	BEMERKNING
HAMAR	HAMAR RINGSAKER VANG LØTEN STANGE	* HEGGVIN I VANG	+	+		11.04.86	
	HAMAR	* GÅLÅS I RINGSAKER	+	+	+	09.11.83	- FOR AVFALL
		* " "			+	21.01.82	- FOR SLAM
	RINGSAKER	* GOLIMOEN			+	07.01.83	PLANLAGT AVVIKLET
KONGSVINGER	EIDSKOG NORD-ODAL SØR-ODAL KONGSVINGER	* HERNESMOEN I SØR-ODAL	+		+	15.11.72	
	EIDSKOG	* REPSHUS * ÅBOGEN		+		03.03.83	
	NORD-ODAL	* SLETTHOLEN		+	+	03.01.83	
	GRUE	* LOPPHOLEN			+	30.07.82	SØKNAD OM FORLENGELSE UNDER BEHANDLING

REGION	KOMMUNE	LOKALITET	KOM. AVFALL	GROV AVFALL	SLAM	TILL. DATO	BEMERKNING
	GRUE	* SMIDHOLEN		+		06.11.85	
	ÅSNES	* SVESÅTERLIA		+		23.11.83	
	GRUE ÅSNES VÅLER	* KALGARDSMOEN I ÅSNES	+	+	+	10.05.85	
	ELVERUM ÅMOT	* HORNMOEN I ELVERUM	+	+	+	IKKE OMSØKT	VIL KUNNE GODKJENNES PÅ VISSE VILKÅR
	ÅMOT	* JULUSSDALEN	+		+	25.07.77	BRUKES KUN TIL GROVAVFALL. SLAM DEPONERES PÅ OPPDYRK- INGSAREAL I NÆRHETEN
	STOR-ELVDAL	* TRESEN			+	IKKE OMSØKT	PASS ER BESETT OG SYNES BRA.
	STOR-ELVDAL RENDALEN	* KJEMSJØHØGDEN I STOR-ELVDAL	+	+		IKKE OMSØKT	PASS ER BESETT OG SYNES BRA.
	ALVDAL TYNSET TOLGA OS	* TORPET I TOLGA	+		+	27.08.86	DET ER AKTUELT Å LA NOEN AV DE TIDLIGERE AVFALLSPASSER BLI GROVAVFALLSPASSER.

REGION	KOMMUNE	LOKALITET	KOM. AVFALL	GROV AVFALL	SLAM	TILL.DATO	BEMERKNING
	TYNSET	* TYLLDALS- KJØLEN			+	28.05.82	FREMTIDIG GROVAVFALLSPASS?
	FOLLDAL	* BRATTBAKKEN	+		+	16.12.82	DET ER OGSÅ TILLATT OPP- STILLING AV BILVRAK PÅ PLASSEN
	TRYSIL	* KABBEDIKKOIA	+		+	08.02.74	KAPASITETEN OPPBRUKT.
		* LJØRDALEN	+		+	11.09.84	
		* SØRE-TRYSIL (MANNFLOEN)			+	11.09.84	
	ENGERDAL	* BJØRNÅSMOEN	+		+	10.09.85	
		* "ENGERDAL "		+		01.10.85	
		* "DREVSJØ "		+		01.10.85	
		* HYLLERÅSEN	+			01.10.85	
		* ELGÅ	+			01.10.85	TIDLIGERE ETABLERTE PLASSER SOM OPPRETTHOLDES PÅ GRUNN AV SMÅ AVFALLSMENGDER OG EVENTU- ELT STORE TRANSPORTAVSTANDER
		* SØMÅDALEN	+			01.10.85	
		* SNERTA	+			01.10.85	
		* SØLEN	+			01.10.85	

Med de store avstander man har i dette Norges 3dje største fylke vil det også lett oppstå mange private fyllinger som vil kunne være uheldige.

Manglende rutiner for innsamling og videre behandling av spesialavfall og slam er en kontinuerlig trussel, hygienisk og miljømessig.

Matavfall fra større felles husholdninger samles inn fra flere kommuner i Mjøsområdet, bringes til et anlegg i Stange som fremstiller dyrefor. En slik anvendelse er både miljømessig og ressursmessig fordelaktig.

Ellers later det til at gjenvinningstanken har vanskelig for å få innpass i praksis når det gjelder forbruksavfall. Produksjon av kompost av kvalitet som blir godtatt har vist seg å være for kostbar. En savner et tilfredsstillende system for mottak og viderebehandling av bildekk.

Innsamlingssystemet for bilvrak har nå vært i sving endel år og har vist seg å fungere relativt bra. Antallet av oppsamlingsplasser og lokaliseringer ser ut til stort sett å være hensiktsmessig. Panteordningen synes å være en viktig stimulans som hindrer forsøpling og sikrer en ressurs ved gjenvinning.

Når det gjelder slam har man positive erfaringer fra HIAS som produserer mer enn 10 000 m³ slam årlig, ca 18% tørrstoffinnhold, som i sin helhet får anvendelse i jordbruket. Forøvrig en del slamproblemer. Mangel på forskriftsmessige tømmeplasser og rutiner for innsamling i spredt bebyggelse.

Tilkjøring av septikslam skaper ofte problemer for mindre renseanlegg. Avvanning i renseanleggene eller ved bruk av slamsugebiler med avvanningsutstyr vil kunne minske ulempene på slamplassene vesentlig. Slamproblemene bør vies stor oppmerksomhet i planperioden.

Forbrenningsanlegg med varmegjenvinning har vært et alternativ som de fleste regioner og kommuner etter tur har utredet og foreløpig forkastet av økonomiske årsaker.

For tiden later det til at deponering av kommunalt avfall i kontrollert fylling er den løsning det er mest naturlig å satse på.

Det bør tas sikte på fleksible løsninger som gir muligheter for senere tilpassing til andre metoder, gjenvinning av visse typer, produkter etc.

Hedmark er relativt tynt befolket, men bosettingen er først og fremst lokalisert langs våre viktigste vassdrag. De mange mere eller mindre ukontrollerte fyllinger bevirker betydelige ulemper miljømessig, estetisk og hygienisk. Erfaringer fra slike plasser er årsak til protester hver gang det foreslås lokalisering av avfallsplasser.

i
2.2.2.3. Mål

De ideelle, langsiktige overordnede mål og SFT's delmål for arbeidet med forurensningsproblemene knyttet til avfall og slam vil samsvare med miljøvernaveidningens mål på dette felt.

Oppgaven vil først og fremst bli å redusere skadene på helse og naturmiljø til et minimum. Gjenvinning bør søkes gjennomført i den grad det er praktisk og økonomisk mulig.

SFT's delmål skulle stort sett kunne nås i Hedmark, med enkelte forbehold. Pkt. A8 om full utnyttelse av all kompost innen 1990 vil neppe kunne oppnås. Men slamproblemene bør vies stor oppmerksomhet.

De konkrete mål for planperioden:

Samtlige kommuner må ha oppfylt sine plikter etter forurensningsloven med hensyn til innsamling og anlegg for behandling av avfall og slam.

Behandling eller deponering skal skje på godkjente anlegg. Mellomlagringsplasser for spesialavfall etableres i nødvendig omfang, først en i hver region, etterhvert på flere steder. Det legges stor vekt på å få skilt ut miljøfarlige stoffer fra annet avfall.

Utilfredsstillende plasser og anlegg må kreves utbedret eller nedlagt med krav om saneringstiltak.

Kommunen animeres til å utrede interkommunale, helst fleksible løsninger med mulighet for tilpassing eller endring til andre metoder, gjenvinning m.v.

Slamproblemene bør vies stor oppmerksomhet i planperioden.

2.2.2.4. Tiltak

Det må kreves at i løpet av planperioden skal samtlige kommuner ha opprettet renovasjonsanlegg, eller delta i interkommunale renovasjonsopplegg, som tilfredsstillende kravene i lover og forskrifter. For eksisterende plasser som ikke er tilfredsstillende utarbeides og iverksettes planer for enten opprusting for videre drift eller saneringstiltak og avvikling.

Systemet med innsamling av matavfall som basis for produksjon av dyrefor stimuleres og søkes videre utbygget.

Det opprettes i størst mulig grad hensiktsmessig organiserte og lokaliserte oppsamlingsenheter for spesialavfall.

Ressursgjenvinning søkes gjennomført i den grad det er mulig, praktisk og økonomisk, obligatorisk slamtømming gjennomføres. Lovendring som hindrer kommunenes adgang til å unnta spredt bebyggelse fra obligatorisk slamtømming må gjennomføres snarest.

2.2.2.5. Virkemidler

Plan- og bygningsloven.

Lov om vern mot forurensninger og om avfall.

Vassdragsloven

Sundhetsloven

m.fl. med tilhørende forskrifter, retningslinjer m.v. gir politisk og faglige/administrative myndigheter muligheter til å drive kontroll og å treffe beslutninger, stille krav og ellers medvirke til at de tiltak som er nevnt under 2.2.2.4. kan bli utført.

Statlige midler til planlegging og finansiering har stor positiv virkning på valg av gunstige løsninger. Kurser for opplæring av driftspersonell er viktig.

2.2.2.6. Aktiviteter

A. Videreføring av eksisterende oppgaver:

- Saksbehandling: Konesjonsbehandling, klager, pålegg, utsettelse
- Kontroll og tilsyn
- Kontakt og "pådrivervirksomhet" overfor kommuner og andre vedr. prioritering av tiltak og områder for tiltak
- Informasjonsvirksomhet
- Arbeide med å tilpasse eksisterende forskrifter og retningslinjer og vurdere behovet for nye
- Engasjement i spesielle utprøvningsprosjekter herunder gjenvinning
- Behandling av søknader om finansiering fra kommunene
- Engasjement i overvåkingen av avfallsanleggene og bilvrakplassene m.v.
- Vurdering av forurensningsspørsmål i plansaker
- Tilpasse EDB-vedlikeholdet med tanke på å spare inn ressurser.

B. Nye oppgaver:

- Pådrivervirksomhet for opprettelse av plasser for oppsamling av spesialavfall, deponering av oljeavfall, levering av batterier m.v.
- Tilsyn og informasjon vedrørende spesialavfallsordningen.
- Oppfølging av bestemmelser om oljevern og akutte forurensninger.

2.2.2.7. Ressursbruk- og behov

Av 4 VAR-stillinger er ca 3 årsverk beregnet å gå med til området vannforurensning. (Kfr. pkt. 2.2.1.7). Til behandling av avfall-, støy- og luftforurensning - samt en lang rekke diverse-oppgaver gjenstår derved 1 årsverk.

Mengden av enkeltsaker går ut over muligheten til å drive kontroll/tilsyn og informasjon/kontakt utad.

Aktivitet		Ressursbehov i ukeverk pr. år		
		Avfall m.v.	Støy og luftforur	Diverse
Med nåværende ressurstilgang:	Saksbehandling	10	4	
	Kontroll/tilsyn	4	0	20
	Informasjon/kontakt utad	5	2	
	Totalt	19	6	20
Med øket ressurstilgang:	Saksbehandling	12	6	
	Kontroll/tilsyn	8	2	25
	Informasjon/kontakt utad	7	4	
	Totalt	27	12	25

Ønskelig tilleggsbehov: 1/2 årsverk

2.2.3 HOVEDFELT STØY

2.2.3.1. Status og utfordringer

På dette feltet er det i vårt fylke først og fremst vegtafikkstøy som kan by på problemer. En stadig øking i bilantallet tilsier at det er grunn til å vie denne formen for forurensninger stor oppmerksomhet. Avgasser fra bilmotorene må samtidig tas i betraktning.

Gjennom Hedmark går det mange viktige jernbanetraseer og støy fra tog er også en faktor som må tas i betraktning.

Det er relativt mange skytebaner i fylket. Det er gode muligheter og stor interesse for å drive jakt og antallet skytterlag og skytterlagsmedlemmer er stort. Det oppstår endel konfliktsituasjoner ved at de som er bosatt nær skytebaner føler seg plaget av skytebanestøy.

Støy fra flyplasser kan til nå ikke betegnes som noe vesentlig problem. Det samme kan sies om industristøy. Baner for motorsport er et annet eksempel på anlegg der støy vil være avgjørende for lokalisering.

Fylkesmannen er tillagt ansvar for å påse at støy er en faktor som blir utredet og tatt hensyn til i plansammenheng eksempelvis veiplaner, kommuneplaner og reguleringsplaner. Rettledende grenseverdier for støy og metoder for beregning av støynivåer foreligger.

Etterhvert er kravet om støyvurderinger blitt bedre kjent blant planleggere i veivesen og i kommunen og mulighetene for å hindre at det oppstår nye støy-ulempes blir etterhvert bedre.

Støyforholdene langs riksveger i Hedmark.

Det er utført en registrering (Asplan/Vegkontoret april 78) av vegtrafikkstøyforholdene langs riksveger i Hedmark fylke som belyser støysituasjonen etter tiltak. Det er kun registrert boliger, skoler og andre institusjoner langs riksveger med årsdøgntrafikk større enn 1 000, som utgjør 802 km.

Registreringene viser at 402 boliger ligger mindre enn 10 m fra senterlinje veg, 1 287 boliger 10-20 m fra s.l. veg, 2 415 boliger 20-40 m fra s.l. veg og 2 171 boliger 40-80 m fra s.l. veg. (6 275 boliger til sammen).

Antall støyutsatte boliger før tiltak var til sammen 3 443 over 60 dB(A) utenivå, fordelt på 2 161 boliger i støynivået 60-64 dB(A), 1 097 boliger i støynivået 65-69 dB(A) og kun 185 boliger i støynivået lik/over 70 dB(A). Som et gjennomsnitt er 4,3 boliger støyutsatt pr km registrert veg.

Det er foreslått at 809 boliger bør få tiltak i fasaden ved vindusisolering og dette gir en kostnad på ca 3,3 mill kr. Videre er det foreslått at 1 631 boliger bør støyreduseres ved oppsetting av skjerm - med kostnadsoverslag på 39,1 mill kr. Tilsvarende 1 005 boliger for støyskjerming med voll og dette gir en kostnad på 24,1 mill kr. Samlet utgjør de fore-

slåtte tiltakene hele 66,5 mill kr for støyutsatte boliger over 60 dB(A) ute. I tillegg kommer 2 500 støyutsatte boliger i nivået 55-59 dB(A) ute med tiltakskostnader på ca 54,1 mill kr.

Støysituasjonen etter tiltak vil bli vesentlig bedre. De 3 443 boligene over støynivået 60 dB(A) ute reduseres til 818 boliger, eller en reduksjon fra 4,3 til 1,0 støyutsatte boliger pr km registrert veg.

28 skoler ble registrert, hvorav 13 lå over 60 dB(A) og 14 i nivået 55-59 dB(A). Tiltakene for alle skoler utgjør ca 4,0 mill kr. 11 andre institusjoner ble registrert, hvorav bare 2 lå over 60 dB(A) og 7 lå over nivået 55-59 dB(A). Tiltakene for 10 av institusjonene utgjør ca 1,0 mill kr.

De støyutsatte boligene fordeler seg på vegene som følger: E6 - 14,5%, Rv. 2 - 11,7%, Rv. 3 - hele 28,5% (p.g.a. stor lengde - 292 km), Rv. 25 - 12,6%, Rv. 24 - 2,8%, Rv. 175 - 3,4%, Rv. 206 - 4,5%, Rv. 216 - 3,2%, Rv. 222 - 9,5%.

De andre riksveger utgjør hver for seg under 2%.

På vegkontoret arbeides nå med slutføringen av et forslag til prioritert handlingsplan for fylket som bygger på denne registreringen.

For å illustrere Vegvesenets engasjement innen vegtrafikkstøy, kan følgende siteres fra "Langtidsplanen for Vegvesenet i Hedmark fylke 1986-89":

De rene støytiltakene er meget begrensede. I perioden er avsatt 1,6 mill kr til dette formål. Dette vil medføre at ca 40 bolighus vil få redusert sitt støynivå fra ca 70 dB(A) til under 60 dB(A).

Videre vil de ordinære anleggene som sekundær effekt gi bidrag til å redusere den miljøbelastningen som vegtrafikkstøy representerer. Virkningen ser ut til å bli at ca 160 bolighus vil ligge i sone hvor støynivået, etter å ha ligget over 60 dB(A), kommer under denne grensen.

Til sammen ser det således ut for at investeringstiltakene vil kunne redusere støynivået til under 60 dB(A) for i alt ca 200 bolighus.

2.2.3.2. Aktiviteter

Det er av viktighet at miljøvernavdelingen kommer inn i bildet så tidlig som mulig i planprosessen. Helst allerede under det forberedende arbeide. (Planavdelingens planfaglige rådgivningsgruppe).

Det bør fortrinnsvis arbeides for planløsninger der vegtraseer og andre støykilder og bebyggelse lokaliseres slik at støyproblemer ikke oppstår.

Støyskjerming og fasadeisolering er eksempler på midler som kan få anvendelse for å råde bot på uheldige eksisterende forhold.

Det må sørges for at slike tiltak, dersom de ansees påkrevet, blir gjort obligatoriske inntegnet på reguleringskart og/eller blir tatt med i reguleringsbestemmelsene. Enkeltgrunneiere kan ellers motsette seg skjermer.

Eksisterende skytebaner vurderes, de som ønskes fortsatt benyttet må konsesjonsbehandles, de øvrige nedlegges. Kommunen anmodes om å utarbeide en helhetsplan for skytebaner som ledd i sin kommuneplan. Muligheter for interkommunale løsninger vurderes.

2.2.3.3. Virkemidler

Plan- og bygningsloven med tilhørende forskrifter og retningslinjer.

Forurensningsloven med tilhørende forskrifter og retningslinjer.

Vegloven.

Lov om produktkontroll.

Granneloven.

Tilskuddsmidler til støyskjerming, fasadeisolering o.l.

2.2.3.4. Aktiviteter

Ved gjennomgang av arealplaner så som kommuneplaner, vegplaner og reguleringsplaner påsees at nødvendig hensyn tas til støy- og luftforurensninger etter gjeldende retningslinjer.

2.2.3.5. Ressursbruk og -behov

Det vises her til tabell under punkt 2.2.2.7.

2.3. FAGOMRÅDE VANNRESSURSFORVALTNING

Miljøverndepartementet har det overordnede ansvaret for samordning av vannressursforvaltningen. På regionalt nivå vil miljøvern avdelingen ha et tilsvarende ansvar for samordning og koordinering av ulike aktiviteter. Avdelingen vil også ha særskilt ansvar på vannforsyningsområdet. Hovedmålet for vannressursforvaltningen vil være:

- Å sikre en langsiktig og samfunnsøkonomisk god utnyttning av vannressursene.
- Å sikre bedre og bredere innhold i beslutningsgrunnlaget og bredere deltakelse i beslutninger omkring bruken av vannressursene.
- Å sikre en tilstrekkelig, sikker og hygienisk betryggende vannforsyning for alle.

Hovedpunktene innenfor vannressursforvaltningen er knyttet til følgende forhold:

- Innen århundreskiftet vil det aller meste av vannkraftpotensialet være bygget ut.
- Langtransporterte forurensninger herunder sur nedbør har negativ innvirkning på livet i vassdragene og menneskets bruk av vannressursene.
- Industriutslipp og avrenning for landbruksaktiviteter kan forårsake miljøforgiftning i vannressursene.
- Flere ferskvann, fjorder og sjøområder er fortsatt inne i en eutrofieringsutvikling der avrenning fra landbruket er en viktig kilde.
- Akvakulturvirksomheten kan føre til forurensninger i vassdrag og sjøområder og legge beslag på store arealer langs kysten.
- Økt økonomisk velstand og mer fritid vil sette større krav til tilrettelagt bruk av vannressursene til fritidsformål spesielt i nærområdene til byer og større tettsteder.
- Flere vanntilknyttede sektorer må etterhvert bruke en større andel av sine budsjetter til drift, ombygging og vedlikehold. Dette skjer samtidig med at offentlige budsjetter ikke økes. Følgelig blir det viktig å benytte tilgjengelige ressurser på en effektiv måte.

Hovedutfordringene vil derfor bli:

- Å bidra til konkrete vedtak og til en mentalitetsendring som gjør at vassdrag og sjø ikke lenger blir betraktet som medier for utslipp av forurensninger og som "bakgård" og fritt område for utfylling og bygging av veger, terminaler og industriområder.
- Å bidra til større grad av planmessig utnyttning av nøkkelressurser knyttet til vassdrag og sjøområder slik at konfliktene som vil måtte følge av en økt konkurranse om bruken av disse ressursene ikke blir større en nødvendig.

2.3.1. HOVEDFELT VANNFORSYNING

2.3.1.1 Innledning

Miljøvernavdelingens befatning med vannforsyning er i dag begrenset til å omfatte saksbehandling etter vassdragslovens §§ 17 og 18 og oreigningslovens § 2 nr. 47 (ekspropriasjonssaker) samt godkjenning av kommunale vannavgifter. Ifølge stortingsmelding nr. 55 (1984-85) vil Fylkesmannen bli vannforsyningsmyndighet på fylkesnivå med ansvar for følgende oppgaver:

- Medvirkning i kommunale vannforsyningsdiskusjoner
- Behandling av kommunale hovedplaner/deltakelse i fylkesplanarbeidet
- Godkjenne vannverk som berører flere kommuner
- Ta avgjørelser etter vassdragslovens bestemmelser om vannforsyning
- Føre legalitetskontroll med kommunenes vedtak om utbygging av vannforsyningsanlegg
- Godkjenne kommunale vann- og kloakkavgifter
- Vurdering av kommunenes budsjett og låneopptak

Den helsemessige godkjenningen av vannverk vil fortsatt ligge hos Sosialdepartementet.

De ideelle overordnede mål i arbeidet med vannforsyningen vil være:

- Å skaffe tistrekkelig vann
- Vannet skal være av hygienisk betryggende kvalitet og være fritt for usmak, lukt og farge
- Det skal foreligge en høy leveringssikkerhet slik at leveransen ikke blir brutt
- Beredskapsmessige hensyn må ivaretas

2.3.1.2 Utfordringer

- Sammenlignet med andre land har Norge god tilgang på vann av god kvalitet. Dette har også gitt seg utslag i et meget høyt vannforbruk. Årsaken til det høye vannforbruket skyldes først og fremst store lekkasjer i vannledningsnettene. Disse forholdene gjelder også for Hedmark fylke.
- I følge Statens institutt for folkehelse (SIF) var det i 1980 registrert 95 vannverk i Hedmark som forsynte mer enn 100 personer. Disse forsynte til sammen ca. 64 % av befolkningen. 35 vannverk var basert på grunnvann (utgjorde ca. 40 % av de tilknyttede), resten overflatevannkilder. Et flertall av vannverkene mangler godkjenning fra helsemyndighetene, og mange vannverk har ikke tilfredsstillende vannbehandling i forhold til råvannskvaliteten og til aktivitetene i nedbørfeltene.
- Vannledningsnettene i Hedmark bestod i 1980 av ca. 1 070 km rørledninger med diameter større eller lik 100 mm. I tillegg kommer private stikkledninger av et tilsvarende omfang. Tilveksten i rørledningsnettene lå på 5,3 % årlig, mens utskiftingstakten av eksisterende ledninger lå på 0,6 %. En god del av ledningene er gamle og av dårlig kvalitet, og behovet for utskifting og rehabilitering er betydelig.

2.3.1.3 Mål

A. Langsiktige mål:

- Alle vannverk må settes i stand til å levere et helsemessig betryggende drikkevann.
- Leveringssikkerheten må være god.
- Eksisterende og framtidige vannkilder må sikres mot forurensning
- Beredskapsmessige hensyn må ivaretas
- Vannverkernes forsyningsområder må utvides til å omfatte størst mulig del av befolkningen og på den måten gi flest mulig et sikkert og betryggende drikkevann

B. Operasjonelle mål for planperioden 1987-90:

Så lenge det ikke er avklart når Fylkesmannen vil få et utvidet ansvar for vannforsyningen i fylket, ser en liten hensikt i å forsøke å angi konkrete mål for planperioden.

2.3.1.4 Tiltak

Av ovennevnte grunn vil det også bare være mulig å angi forholdsvis generelle tiltak basert på de langsiktige mål.

- Vannforsyningen må inn som et ledd i kommuneplanleggingen
- Forurensningsbegrensende tiltak og klausulering av nedbørfeltene der dette er nødvendig
- Planlegging og gjennomføring av opprustingstiltak for dårlige vannverk
- Saneringsplanlegging og saneringstiltak for ledningsnettene må settes i gang
- Bedre kontroll med driften av vannverkene
- Beredskapsplanlegging

2.3.1.5 Virkemidler

	Helsemynd.	M.d.	Mva.	Kom.	K.d.
Vassdragsloven			*		
Oreigningsloven			*		
Forurensningsloven			*		
Plan- og bygn.loven		*		*	
Lov om v/kl.-avgifter				*	
Sunnhetsloven m/forskr.	*				
Næringsmiddeloven	*				
Lån og tilskudd		*			*

M.d. = miljøverndepartementet Mva. = miljøvernabdelingen
 Kom. = kommunene K.d. = kommunaldepartementet

2.3.1.6 Aktiviteter

A. Videreføring av eksisterende oppgaver:

- Saksbehandling etter gjeldende lovverk

B. Nye oppgaver:

- Registrering av vannforsyningsforholdene i fylket
- Initiere planer for opprusting av vannverk
- Initiere saneringsplaner og tiltak for ledningsnett
- Bidra til riktig kildevalg og sikring av kilder
- Motivere til bedre drift og vedlikehold
- Bidra/delta i interkommunal vannforsyningsplanlegging

2.3.1.7 Ressursbruk og -behov

Med dagens oppgaver innen vannforsyning er ressursbruken svært beskjeden. Hvilke ressursbehov vannforsyning vil kreve i framtida er svært vanskelig å angi så lenge omfanget av oppgavene ikke er endelig avklart. Etter de planer som foreligger synes det imidlertid klart at ressursbehovet vil bli av langt større omfang enn i dag.

2.3.2. HOVEDFELT VASSDRAGSFORVALTNING

2.3.2.1. Innledning

Vassdragsforvaltning er et såvidt nytt saksfelt at det ennå på ingen måte kan sies å ha funnet sin endelige form. Hovedhensikten med virksomheten bør imidlertid være at den skal bidra til en samordnet forvaltning av fylkets vassdrag og til en optimalisering av utnyttelsen av vanns om naturressurs.

Foreløpig kan en dele hovedfeltet vassdragsforvaltning inn i følgende deler:

- Vannkraftoppgaver
- Saker etter vassdragsloven
- Vannbruksplanlegging
- Overvåking av vannressursene
- Vassdragsregisteret
- Utredningsarbeid og informasjonsvirksomhet

2.3.2.2. Status og utfordringer

A Vannkraftoppgaver

Samlet plan for vassdrag

Samlet plan for vassdrag ble behandlet av Stortinget i juni 1986. Vassdrag med vannkraftpotensiale ble da etter økonomi og konfliktgrad delt inn i tre kategorier I, II og III. Kategori I omfatter prosjekter som anses mulige for utbygging innen år 2000 og hvor konsesjonsbehandling kan gjennomføres fortløpende etter hvert som kraftbehov oppstår. Kategori II inneholder prosjekter som ikke er aktuelle for utbygging før etter år 2000. Disse prosjektene representerer en reserve både for vannkraftutbygging og andre brukergrupper og vil bli vurdert videre i oppfølgingen av Samlet plan. Kategori III inneholder prosjekter som ut fra dagens vurdering ikke anses aktuelle for utbygging på grunn av konfliktgrad eller økonomi.

I første fase av Samlet plan i Hedmark som munnet ut i stortingsbehandlingen i 1986 ble 16 kraftprosjekter med tilsammen 31 alternativer analysert. 10 av utbyggingsalternativene ble plassert i kategori I.

Samlet plan er for tiden (des 1986) inne i en rulleringsfase hvor en i første rekke skal fange opp prosjekter som ikke rakk fram til stortingsbehandling i 1986. Videre skal en vurdere alternative utbyggingsløsninger ved en del av prosjektene fra den første behandlingsrunden for om mulig å finne fram til mindre konfliktskapende utbyggingsmåter. Den inneværende rulleringsprosessen ventes avsluttet med stortingsbehandling våren 1987. I Hedmark ser en i denne forbindelsen på 7 kraftprosjekter med tilsammen 16 alternativer. Flere av disse forventes plassert i kategori I.

Forutsetningsvis skal Samlet plan rulleres med jevne mellomrom. Nye prosjekter i fylket er allerede underveis. Revurdering av kriterier for fastsettelse av vassdragenes plassering i kategoriinndelingen i Samlet plan vil i tillegg på sikt kunne endre den innbyrdes fordelingen av prosjektene. Eksempler på

dette kan være at det ved vurderingen legges større vekt på produksjonsstørrelse, kraftlinjeframføringer, konflikt pr produsert kraftmengde m.v.

Verneplan IV

Arbeid med verneplan IV, for vassdrag som skal unntas fra vannkraftutbygging, vil i stor grad måtte bygge på materiale fra Samlet plan og de tidligere verneplanene. Det er ennå ikke avklart sentralt hvordan arbeidet skal organiseres og gjennomføres på fylkesnivå.

Konsesjonsbehandling

For framtiden vil det være svært nær kobling mellom Samlet plan og konsesjonsbehandlingsprosessen.

En må forvente at det etter hvert vil bli søkt om konsesjon for utbygging av prosjekter innen kategori I. Ett prosjekt vil om kort tid bli forhåndsmeldt av Hedmark Energiverk. Dette gjelder planene for overføring av Øvre Flisa til Osensjøen for utnyttelse i Osa kraftverk.

Fylkesmannen vil generelt få flere roller i forbindelse med framtidig behandling av søknader om konsesjon for vannkraftutbygging.

- formidle erfaringer/fagmateriale fra Samlet plan
- delta i rådgivende grupper
- foreslå undersøkelser
- avgi faglig uttalelse til søknader
- formidle saksdokumenter og innhente uttalelser

Oppfølging av manøvreringsreglementer

Reguleringskonsesjoner må revurderes etter hvert som konsesjonstiden utløper.

En samlet oversikt over gitte konsesjoner i Hedmark foreligger ikke og bør derfor utarbeides. Videre synes det å foreligge behov for å kartlegge visuelle og miljømessige effekter av gjeldende manøvreringsreglementer. Det kan være aktuelt å vurdere endringer i magasinmanøvreringer og minstevannføringer.

På lengre sikt kan lokalt organisert drift av vassdragene være aktuelt.

B Saker etter vassdragsloven

Forbygning, flomvern og senking

Inngrep av denne type blir i stor grad planlagt og administrert gjennom Forbygningsavdelingen i NVE, Vassdragsdirektoratet. Fylkesmannens funksjon i denne sammenhengen er stort sett å gi faglig uttalelser til de aktuelle prosjektene og videre innhente uttalelser fra lokale organer gjennom kommunene.

Hittil er disse sakene blitt behandlet enkeltvis uten at de er satt i sammenheng innen de enkelte vassdrag eller vassdragsavsnitt. På dette sakfelt synes det å ligge en stor utfordring

i å samle inn, systematisere og kartfeste informasjon om gjennomførte inngrep, vedtatte planer som venter på finansiering m.v. som grunnlag for en mer helhetlig forvaltning på dette området.

Settefiskanlegg/akvakultur

Enkelte fiskeproduksjonsanlegg er av en slik størrelse og form at etablering vil kreve behandling etter vassdragslovens § 104-105.

Foreløpig har pågangen av slike saker i Hedmark vært minimal. Se forøvrig kommentarene om LENKA-prosjektet under avsnittet om vannbruksplanlegging.

Sand- og grusuttak

En antar at sand- og grusuttak har forholdsvis beskjedent omfang i fylkets vassdrag.

Imidlertid bør det utarbeides oversikt over virksomheten og videre utarbeides mer formaliserte saksbehandlingsrutiner med muligheter for oppfølging og kontroll.

Diverse

Andre saksfelt som kan vurderes etter vassdragsloven er spørsmål vedrørende jordvatning, bekkelukkinger, mindre reguleringsinngrep som bygging av fiskedammer og andre fiskekultiverende tiltak m.v. For flere av disse saksfeltene er det nødvendig å etablere hensiktsmessige behandlingsrutiner.

C Vannbrukplanlegging

Vannbruksplanlegging er et saksområde med stadig økende aktualitet. Dette er blant annet tatt hensyn til i den nye planloven som hjemler planlegging i vassdrag på lik linje med den mer tradisjoenlle arealplanleggingen.

Utgangspunktet for vannbruksplanlegging er behovet for en mer organisert forvaltning av landets vassdrag på bakgrunn av et stadig økende antall brukerinteresser med de muligheter for konflikter som denne utviklingen gir.

En vannbruksplan skal i første rekke gi en oversikt over naturforhold, eksisterende og potensielle brukerinteresser. Den skal videre inneholde en målsettingsdel og en opplisting av tiltak og aktiviteter som er nødvendige for at en skal kunne oppnå den eller de aktuelle målsettinger. Normalt skal en vannbruksplan-prosess i sluttfasen gjennom en politisk behandling.

Forvaltningsmessig har kommunene ansvar for planleggingen av bruken av vassdragene innen egne grenser, fylkeskommunen for vassdrag der flere kommuner er berørt. Staten sitter med et overordnet ansvar der flere fylker berøres eller der spesielle nasjonale interesser skal ivaretas.

Selv om fylkeskommunen har det formelle ansvaret for å sette i gang og gjennomføre vannbruksplanlegging innen fylket som ledd

i en sektoriell fylkesplanlegging, er det på det rene at fylkesmannen gjennom miljøvern-avdelingen vil bli tillagt en rekke utrednings- og koordineringsoppgaver i en slik planprosess på grunn av den spesielle fagkompetanse som denne avdelingen besitter.

Signaler fra Miljøverndepartementet viser at det på sentralt hold ønskes igangsatt en vannbruksplanprosess i Glomma og Lågen. I Hedmark kan det videre være behov for vannbruksplanlegging i enkelte av vernevassdragene som ledd i å skaffe bedre forvaltningsgrunnlag.

Vannbruksplanlegging kan også være aktuelt i andre, mindre vassdrag blant annet for å løse lokale brukerkonflikter. Her ligger det en utfordring i å veilede kommunene i aktiv bruk av planloven i så måte.

LENKA-prosjektet representerer også en form for vannbruksplanlegging. LENKA står for Landsomfattende Egnethetsanalyse for Norske vassdrag i Kystsonen med tanke på Akvakultur. Prosjektet har nasjonalt omfang men forutsettes koordinert gjennom fylkeskommunene. Prosjektet forutsettes gjennomført også for innlandsfylkene og Miljøvern-avdelingen vil kunne bli engasjert i prosjektstyringen, fagutvalg, prosjektarbeid og muligens også i sekretariatsarbeid.

Vassdragsforvalteren har i 1986 deltatt som konsulent i tilknytning til prosjektet "Egnethetsvurdering av ulike bruksformer i vassdrag". Prosjektet administreres av Miljøverndepartementet gjennom NIVA. I Hedmark er Kongsvinger kommune valgt, for utprøving av systemet. Prosjektet ventes avsluttet i løpet av 1987 og dersom resultatet er brukbart vil erfaringene kunne få overføringsverdi i forbindelse med vannbruksplanprosesser i andre kommuner.

D Overvåking av vassdrag

Overvåkingsbegrepet har i vassdragssammenheng tradisjonelt vært knyttet til forurensningsproblematikk og er følgelig ivaretatt av Var-gruppen.

Imidlertid bør begrepet etter hvert utvides til å omfatte alle typer inngrep som påvirker vassdragene utover naturtilstanden.

Overvåkingen bør kunne knyttes til vassdragsregisteret (jfr. neste punkt) og være et sentralt hjelpemiddel i vannressursforvaltningen, ikke bare i forhold til proritering av tiltak på forurensningssektoren.

Overvåkingsbegrepet vil bli utredet nærmere etter hvert i avdelingen.

E Vassdragsregisteret

Vassdragsregisteret er et nasjonalt informasjonssystem som skal inneholde en samlet oversikt om tilgjengelig informasjon om norske vassdrag og nedbørfelt. Registeret er utarbeidet av NVE, Vassdragsdirektoratet og er allerede operativt for hele Østlandsområdet. Vassdragenes nedbørfelter er her inndelt etter et felles system, men gir samtidig mulighet for lokal

tilpassing.

Vassdragsregisteret inneholder følgende delregistre:

REGINE, INNSJØ, RAPPORT, STASJON, INNGREP OG STATISTIKK

Vassdragsregisteret vil kunne bli et viktig hjelpemiddel i forvaltning særlig for systematisering og lagring av informasjon i tilknytning til fylkets vassdrag.

F Utredningsarbeid og informasjonsvirksomhet

Det synes å foreligge et åpenbart behov for å samle inn og systematisere viten om fylkets vassdrag. En del av dette arbeidet vil kunne fanges opp gjennom vassdragsregisteret, men dette vil på ingen måte være tilstrekkelig i en del sammenhenger eller til spesielle formål.

Eksempler på vassdragsrelaterte utredningsoppgaver som hittil har vært gjennomført er kartlegging av naturvern- og friluftslivsinteresser i tilknytning til småkraftverkspotensialene i fylket, kartlegging av naturforhold og brukerinteresser i enkelte av fylkets varig vernede vassdrag m.v.

Tilsvarende utredningsarbeider bør settes i gang ved behov etter hvert som en får mer oversikt over fagfeltet vassdragsforvaltning.

Informasjon innad og utad, er viktig i tilknytning til offentlig virksomhet. Når det gjelder vassdragsforvaltning vil informasjonsarbeid i forbindelse med flerbruksplanlegging i vassdragene være særlig viktig.

Generelt synes det å være store utfordringer knyttet til utvikling av informasjonsmetoder og -kanaler innen miljøvernforvaltningen på fylkesnivå.

2.3.2.3. Mål

A Vannkraftoppgaver

Hovedmålet i planperioden vil være videreføring og gjennomføring av Samlet plan. En viktig målsetting i tilknytning til gjennomføringen vil være at virksomheten skal bidra til smidighet i og effektivisering av konsesjonsbehandlingsprosessen slik at det blir rimelig enkelt for utbyggere å få fram kategori I-prosjekter til realisering.

Alle framtidige vannkraftprosjekter i fylket skal før konsesjonsprosessen settes i gang ha hatt en forutgående vurdering i Samlet plan-systemet.

B Saker etter vassdragsloven

Hovedmålet vil være at virksomheten skal bidra til en mest mulig optimalisert bruk og utnyttelse av fylkets vassdrag.

Det er her viktig at de ulike inngrep, vurderes i en større geografisk sammenheng. Utviklingen i vassdragene må styres ut fra gode tilstandsoversikter, gode retningslinjer og gode

kontrollmuligheter for at gitte rammer/retningslinjer blir fulgt.

C Vannbruksplanlegging

Vannbruksplanlegging i Glommavassdraget bør settes i gang i løpet av planperioden i samarbeid med fylkeskommunen. Vannbruksplanlegging bør også gjennomføres i andre vassdrag dersom dette kan løse eventuelle brukerkonflikter. Lenka-prosjektet gjennomføres.

Generelt bør vannbruksplanlegging søkes innarbeidet som planprosess på lik linje med den mer tradisjonelle arealplanleggingen.

D Overvåking av vannressursene

Overvåkingsbegrepet utdypes og utvides til også å omfatte forhold utover forurensningsproblematikk.

E Vassdragsregisteret

Vassdragsregisteret gjøres operativt for Hedmark og tilpasses lokale behov i løpet av første del av planperioden.

F Utredningsarbeid og informasjonsvirksomhet

Utredningsvirksomhet settes i gang etter hvert som behov oppstår. Informasjonsarbeid bør være en særlig prioritert oppgave.

2.3.2.4. Tiltak

A Vannkraftoppgaver

Samlet plan legger opp til at de minst kontroversielle vassdragene skal bygges ut først.

Gjennomføringen av planen er avhengig av at det arbeides særlig mye på virkemiddelsiden. Utforming av effektive virkemidler er imidlertid en oppgave for sentrale myndigheter.

Arbeid med verneplan IV vil også avledes fra Samlet plan og tidligere verneplanarbeid.

B Saker etter vassdragsloven

Et viktig tiltak vil være å skaffe oversikt over gjennomførte og planlagte inngrep i vassdragene som grunnlag for en mer helhetlig forvaltningspolitikk på dette området.

Heving av kunnskapsnivået er generelt viktig. Virksomheten skal hindre uheldige inngrep i vassdragene sett fra en miljøvernmessig synsvinkel.

C Vannbruksplanlegging

Det viktigste tiltaket vil være å ta i bruk vannbruksplanlegging som et svært verdifullt redskap i en mer organisert og styrt bruk/drift av fylkets vassdrag.

D Overvåking av vannressursene

Kartlegging av overvåkingsbehov og -muligheter synes vesentlig.

Kartlegging av utviklingstendenser i mer historisk perspektiv vil også kunne øke forståelsen for behovet å kunne følge med i og delvis forutsi hvordan vassdragsbruken påvirker de naturlige forholdene.

Kompetanseoppbygging innen feltet synes å være viktig.

E Vassdragsregisteret

Vassdragsregisteret tas i bruk og videreutvikles til gjensidig nytte for brukerne.

F Utredningsarbeid og informasjonsvirksomhet

Viktige tiltak her vil være generell kunnskaps- og kompetanseoppbygging videreformidling og popularisering.

2.3.2.5. Virkemidler

Samlet plan for vassdrag er et viktig virkemiddel for styring av den framtidige vannkraftutbyggingen i fylket.

Andre virkemidler i forvaltningen av vassdragene er sentrale lover som:

- vassdragsreguleringsloven
- vassdragsloven
- ervervsloven
- plan- og bygningsloven

Miljøvern avdelingen har for tiden én stilling som vassdragsforvalter/overingeniør til å ivareta oppgavene i tilknytning til vassdragsforvaltningen.

I tillegg vil en ved fylkesmannsembetet etablere et rådgivende etatsutvalg for vassdragssaker med representasjon fra fylkesmannen, fylkeskommunen, Hedmark Energiverk, Fylkeslandbrukskontoret (jord- og skogbruksetaten) og vegkontoret.

2.3.2.6. Aktiviteter

A Vannkraftoppgaver

- videreføring av Samlet plan fram til ny stortingsmelding i 1987, og videre innarbeide prosjektforlengelsen som ledd i den ordinære forvaltningen.
- konsesjonsbehandling etter gjeldende lovverk.
- deltakelse i diverse rådgivende organer i tilknytning til vannkraftutbygging
- bidra faglig og administrativt til arbeidet med verneplan IV (vassdrag som skal unntas fra utbygging).

- samle inn og systematisere oversikter gitte/gjeldende konsesjoner.

B Saker etter vassdragsloven

- utarbeide mer helhetlige oversikter over gjennomførte og planlagte inngrep i fylkets vassdrag,
- saksbehandling etter gjeldende lovverk,
- etablere meldingsrutiner for igangsetting av inngrep i vassdragene og videre iverksette kontrollordninger.

C Vannbruksplanlegging

- bidra til å få satt i gang en vannbruksplanprosess i Glomma-vassdraget så raskt som mulig,
- bidra til en vannbruksplanprosess i Skasvassdraget i Kongsvinger og Grue kommuner.
- utrede behovet for vannbruksplanlegging i vernevassdragene som grunnlag for en mer aktiv forvaltningspolitikk.
- øke kunnskapen om begrepet vannbruksplanlegging gjennom informasjon og videre bidra til å få etablert egnede organer som kan drive aktiv vannbruksplanlegging,
- ta initiativ overfor kommunene for å få vassdrag og vannbruk mer aktivt inn i den kommunale oversiktsplanleggingen.
- bidra faglig og administrativt til Lenka-prosjektet.
- på kort sikt bidra til avslutningen av Egnethetsvurderingsprosjektet i Kongsvinger kommune.

D Vassdragsovervåking

- sammen med den øvrige avdeling definere overvåkingsbegrep og ansvarsfordeling,
- etablere egnede overvåkingsrutiner for ulike problemstillinger organisert helt ned til lokalnivået.
- bidra til SFT-prosjektet "De 1000 sjøers undersøkelse"

E Vassdragsregisteret

- oppbygging av EDB-kompetanse som grunnlag for å gjøre vassdragsregisteret i Hedmark operativt fra og med 1987.
- bidra med faglig input overfor NVE-VU som ledd i å utvide informasjonsmengden i registeret.

F Utredningsarbeid og informasjonsvirksomhet

- i tillegg til vassdragsregisteret vil en ta sikte på å bygge opp/systematisere oversikter over ulike forhold problemstillinger i tilknytning til vann og vassdrag, herunder

- bibliografiske oversikter over gjennomførte undersøkelser (tematisk fagbibliotek)
- tekniske anlegg
- kraftverkskonsesjoner/manøvreringsreglementer og virkningene av disse
- tilstand/brukerinteresser m.v.

- utarbeide informasjonsmaterieell om vassdrag og vassdragsbruk i samarbeid med den øvrige avdelingen, eventuelt i samarbeid med andre med brukerinteresser i vassdrag eks. HEV, GLB,
- aktiv og jevnlig kontakt med presse - fylkets dagsaviser og NRK-Hedmark,
- delta i planlegging av filmprosjekt om Glomma i 1987,
- finne finansieringsmuligheter for aktuelle utredningsoppgaver.

2.3.2.7. Ressursbruk og -behov

Det synes for tiden for tidlig å si noe om ressursbehovet i årene framover, dertil er fagfeltet vassdragsforvaltning for nytt.

Behovet vil imidlertid henge nøye sammen med ambisjons- og aktivitetsnivået. En tar imidlertid sikte på å bygge opp virksomheten gradvis, men allerede nå kan en se behovet for utredningsmidler særlig i tilknytning til vannbruksplanlegging og den begynnende kartleggingen av tilstand, inngrep og brukerinteresser i vassdragene som grunnlag for en mer helhetlig forvaltning.

Utredningsarbeid utover vassdragsforvalterens og den øvrige avdelingens kapasitet og kompetanse bør i første rekke løses gjennom ekstern konsulentbistand eventuelt gjennom engasjementer.

2.4 OMRÅDER SOM BERØRER FLERE HOVEDFELTER

Mange av oppgavene berører flere av avdelingens fagfelter og som regel også andre instanser, sektormyndigheter m.v., lokalt eller sentralt. Det er et høyt prioritert mål å skaffe en bredest mulig kontaktflate og et godt samarbeid med disse.

Som et eksempel på deltakelse i samarbeid med andre instanser kan nevnes fylkeskommunens planfaglige rådgivningsmøter som er et forum for drøfting av arealplaner på et tidlig tidspunkt med aktuelle sektormyndigheter. Her gis kommunene anledning til å framlegge planutkast og planer for instanser som har interesser i planarbeidet. Dermed vil miljøvernavdelingen og andre på et tidlig tidspunkt kunne innvirke på utformingen av planene og bl.a. kunne hindre at konfliktsituasjoner oppstår.

Nedenfor følger en opplisting av sakstyper som berører flere hovedfelter innen miljøvernavdelingen.

SAKSTYPE	BERØRTE HOVEDFELTER
Kommuneplaner	Alle
Reguleringsplaner	Alle
Vern av enkelte dyrearter	Naturvern, viltforvaltning
Fiskeoppdrett	Vannforurensning, ferskvannsfiskforv., vassdragsforvaltning
Vassdragsovervåkning	Vassdragsforvaltning, vannforurensning, ferskvannsfiskforvaltning
Verneplan for vassdrag	Vassdragsforvaltning, naturvern, ferskvannsfiskforvaltning
Saker etter vassdrags- og vassdragsreguleringslov	Alle
Konsesjonsbetingede etterundersøkelser	Vassdragsforvaltning, ferskvannsfiskforvaltning

2.5 ANDRE AKTIVITETER I MILJØVERNDELINGEN

2.5.1. EDB ved Miljøvern avdelingen

2.5.1.1. Status

Bruk av EDB ved avdelingen startet i 1984 med 2 terminaler og 1 skriver. Nå disponerer avdelingen 11 terminaler og 1 Philips skriver. Avdelingen er knyttet til fylkeskartkontorets NORD-100 CX datamaskin. Da kartkontoret er lokalisert i nabobygget til fylkeshuset, skjer tilknytningen via direkte linjer leid av Televerket. "Heng" i datamaskinen på grunn av manglende CPU-kraft skaper periodvis problemer.

Foruten tekstbehandlingssystemet NOTIS er de FICS-baserte registreringssystemene LANDSYS (for landbruksforurensninger) og VILTREG (for viltområdekartlegging) tatt i bruk. De fleste dokumentene skrives nå ved hjelp av tekstbehandling, og flere fagregistre er i ferd med å bli tatt i bruk.

Innføring av EDB har medført en mer rasjonell skrivetjeneste, og kvaliteten på mange skrivearbeider er blitt jevnere, spesielt i store dokumenter. Bruk av registre for postjournal og fagsaker har muliggjort raskere ajourføring av disse og enklere bruk av store datamengder. På grunn av mangelfull opplæring har enkelte personer hittil hatt mye ekstraarbeid med EDB-oppgaver. Opplæringssituasjonen er nå i ferd med å bedre seg idet 11 av avdelingens 13 ansatte har gått NOTIS-kurs, mens 8 har gjennomført brukerkurs i FICS.

2.5.1.2. Målsetting

Målsettingen for avdelingens bruk av EDB må være:

- at alle fast ansatte skal ha mulighet for aktiv bruk av EDB
- at alle fast ansatte skal få nødvendig opplæring slik at EDB-utstyret kan nyttes rasjonelt
- at ulike dataregistre tas i bruk i den grad dette kan forenkle saksbehandlingen
- at tilstrekkelig og tidsmessig EDB-utstyr er disponibelt
- at kapasiteten på datamaskinen til enhver tid tilfredsstillende brukerbehovet med hensyn til både CPU-kraft og diskkapasitet

2.5.1.3. Tiltak

For at avdelingen skal ha full nytte av de mulighetene EDB gir, er følgende tiltak aktuelle å gjennomføre:

- anskaffelse av 2 PC-er tilknyttet NORD-100 CX-maskinen for å redusere ventetiden på denne og for å spare hovedmaskinen for bruk til tekstbehandling
- anskaffelse av laserskriver for å høyne kvaliteten på skrivearbeidene
- innføring av ulike fagregistre, blant annet EDNA (naturvernregister), FRIDA (friluftregister), KOMSYS (register for utslippskonsesjoner), REGINE (vassdragsregister) og VILTOBS (viltobservasjoner)
- fullføring av grunnopplæringen av avdelingens ansatte i NOTIS og FICS, samt videre opplæring i disse systemene etter behov
- opplæring av 3-4 personer i SINTRAN for til enhver tid å kunne yte nødvendig bistand til driften av systemene, mens 1-2 personer bør ha en del driftskompetanse ut over dette.

2.5.2. Arkivtjeneste

2.5.2.1. Status

Behandling og journalføring av Miljøvernavdelingens post utføres ved Kommunal- og administrasjonsavdelingen. Postjournalen er lagt inn på et FICS-basert EDB-register som Miljøvernavdelingen har lesetilgang, men ikke skrivetilgang til. Restanselister utarbeides kvartalsvis.

Den sentrale postbehandlingen medfører forsinket fordeling av post til saksbehandlerne og en del ukorrekt journalføring på grunn av manglende fagkunnskap. Situasjonen vil kunne bedres ved å gi Miljøvernavdelingen skrivetilgang til postjournalen, men avdelingen ville være best tjent med i framtida selv å utføre arbeidet med postjournalen.

Fagarkivet er opprinnelig systematisert etter Justisdepartementets arkivnøkkel. Da denne er lite tilpasset avdelingens behov, har det vært nødvendig med en del justeringer på flere fagområder. Det meste av avdelingens arkivnøkkel og et stikkordregister er lagt inn på EDB. Fagarkivet fungerer tilfredsstillende, delvis ut fra selvbetjeningsprinsippet.

2.5.2.2. Målsetting

Målsettingen for avdelingens arkivtjeneste må være:

- at posten kommer raskest mulig fram til saksbehandleren etter journalføring og gjennomsyn fra ledelsen
- at postjournalen til enhver tid er mest mulig korrekt og ajourført
- at avdelingen har tilstrekkelig arkivkompetanse
- at fagarkivet til enhver tid er slik ordnet at det kan være et praktisk hjelpemiddel i saksbehandlingen

2.5.2.3. Tiltak

For å få en mest mulig hensiktsmessig arkivtjeneste bør

- avdelingen journalføre sin egen post, subsidiært bør avdelingen få skrivetilgang til embetets felles postjournal
- fagarkivet beholde den fysiske plassering og bruksmåte det nå har med delvis selvbetjening i et sentralt plassert rom i avdelingens lokaler
- arkivnøkkelene for avdelingens arbeidsområder gjennomgå en omfattende revisjon

2.5.3. Budsjett- og regnskapsarbeid

2.5.3.1. Status

Budsjett for avdelingens egen drift (kap. 1406) og for de ulike fagkapitlene (kap. 1427, 1448 og 1450) utarbeides ved avdelingen.

Anvisningsfullmakten for Miljøvernavdelingens budsjettposter tiligger Kommunal- og administrasjonsavdelingen. Dette gjelder såvel midler til avdelingens egen drift som midler på de ulike fagkapit-

ler. En felles regnskapsansvarlig for hele embetet fører regnskapet på EDB. Miljøvernavdelingen har lesetilgang, men ikke skrive-tilgang til regnskapsregisteret.

Regninger kontrolleres og attesteres ved avdelingen. For å ha løpende kontroll over forbruket av midler, både på drifts- og fagbudsjettsiden, føres det i avdelingen en manuell oversikt. Avdelingen kontrollerer regnskapstallene mot månedsvise oversikter fra skattefogden. Denne dobbeltføringen av regnskapet ved avdelingen er nødvendig for til enhver tid å ha en ajourført regnskapsoversikt. Avdelingen ser det derfor som hensiktsmessig om den i løpet av planperioden kan bli delegert anvisningsfullmakt og ansvar for regnskapssføringen for sine egne budsjettposter.

2.5.3.2. Målsetting

Det må være en målsetting å få forenklet regnskapsrutinene uten at dette går ut over sikkerheten ved disse.

2.5.3.3. Tiltak

For å oppnå mer hensiktsmessige regnskapsrutiner bør det vurderes

- å delegere til avdelingen anvisningsfullmakt på egne budsjettkapitler og budsjettposter
- å la avdelingen overta regnskapsføringen for egne budsjettkapitler og budsjettposter

2.5.2&3.4. Ressursbruk og ressursbehov

Avdelingen har i dag 11 fagansatte når kartkontoret ikke regnes med. I tillegg kommer et varierende antall kort- eller langtidsengasjerte personer. Disse betjenes av 2 kontortilsatte som budsjettmessig er tilknyttet Justisdepartementet. Etter hvert som antall engasjerte øker og det blir delegert stadig nye arbeidsoppgaver på de ulike fagfeltene, blir belastningen på de kontoransatte stadig større. På den annen side vil omfanget av skrivearbeidet antagelig gå noe ned etter hvert som flere skriver sine dokumenter selv.

For å avlaste fagpersonalet kan det være aktuelt å tillegge kontorpersonalet visse arbeidsoppgaver som f.eks.:

- Systemansvar for EDB-programmene
- Ansvar for intern opplæring i EDB
- Innlegging av data på EDB i flere fagprogram
- Systematisering og ajourføring av fagbibliotek, kartarkiv og billedarkiv
- Utarbeiding av ulike typer statistikk og oversikter for ulike saksområder
- Nye oppgaver innenfor budsjett- og regnskapsarbeidet

Dersom alle disse oppgavene i full utstrekning blir tillagt kontorpersonalet, vil det være behov for å øke bemanningen med 1 årsverk. Blant annet av hensyn til mulighetene for kursdeltagelse og faglig videreutvikling ville det være en fordel om kontorpersonalet var budsjettmessig underlagt Miljøverndepartementet.

2.5.4. Aktiviteter som ikke kommer inn under andre hovedfelter og som ikke omtales nærmere

- Beredskapsplanlegging i forbindelse med akutt forurensning
- Konesjonsbehandling for taubaner og skitrekke
- Uttalelse og godkjenning av kommunale gebyrer for byggesaksbehandling
- Behandling av låne- og tilskuddssaker generelt
- Generelt informasjonsarbeid om avdelingen
- Deltakelse i diverse utvalg, f.eks.
 - fylkeskommunens planfaglige rådgivningsgruppe
 - skolenemnda for natur og miljø i Hedmark
 - Hedmark fylkes friluftsnemnd (sekretærfunksjon)
 - samarbeidsgruppe skog/vilt i Hedmark
 - samarbeidsgruppe vegvesen/miljøvern i Hedmark
- Behandling av personalsaker ved avdelingen
- Opprettelse og ajourføring av fagbibliotek
- Ajourføring av kartarkiv og billedarkiv

3. *VURDERING AV RESSURSSITUASJONEN I MILJØVERNAVDELINGEN.
BEHOV FOR ADMINISTRATIVE TILTAK.*

3.1 ØKONOMISKE RESSURSER

Her er opplistet avdelingens økonomiske ressurser basert på tildelte budsjettmidler i 1986.

3.1.1 MIDLER TIL AVDELINGENS DRIFT:

0404.11.2	Forbruksmateriell		Inngår i fylkesmannens budsjett.
0404.11.4	Kontortjenester		
0404.11.7	Vedlikehold, drift maskiner m.v.		
0404.11.9	Lokalleie		
1406.01.1	Lønn faste fagstillinger		1 859 000
1406.01.2	Ekstrahjelp		100 000
1406.11.1	Maskiner, inventar, utstyr		10 000
1406.11.3	Reiseutgifter		350 000
1406.11.5	Analyseutgifter		80 000
			<hr/> 2 399 000 <hr/>

3.1.2 PROSJEKTMIDLER:

1406.11.6	Konsulentbistand	45 000
1422.21	Oppstarting EDNA/FRIDA	40 000
1427.21	Prosjektmidler naturvern	125 000
1427.21.2.6	Prosjektmidler fisk	30 000
1427.71.4.1	Prosjektmidler vilt	389 000
Mjøsfondet	Fiskekultivering i Mjøsa	25 000
		<hr/> 654 000 <hr/>

3.1.3 FORVALTNINGSMIDLER:

1427.01.9	Lønn oppsynspersonell	248 900
1427.11.5	Driftsmidler oppsyn	78 700
1427.31.1	Skjøtselstiltak naturvern	301 000
1427.71.1.3	Forebyggende tiltak mot rovdyrskader	220 000
1450.11.6	Administrasjon av Samlet plan	25 000
		<hr/> 873 600 <hr/>

3.1.4 STATLIGE TILSKUDD M.V. SOM FORDELES GJENNOM MILJØVERN- DELINGEN:

1422.30	Erstatninger etter naturvernloven	100 000
1427.21	Tilskudd til kalking av sure vann	114 000
1427.31.2	Tilskudd til friluftstiltak i kommunene	105 000
1427.60	Tilskudd til friluftsmål i kommunene	200 000
1427.71.1	Tilskudd til viltformål (viltneemndene)	327 000
1427.71.1.3	Refusjon utgifter til skadevilt	436 600
1448.63	Opprydding på avløpssektoren	5 000 000
1448.63	Tilskudd til avfallsanlegg	3 400 000
1448.63	Planleggingstilskudd	310 000
Fiskefondet	Fiskekultivering i kommunene	ca. 100 000
		<hr/> 10 092 600 <hr/>

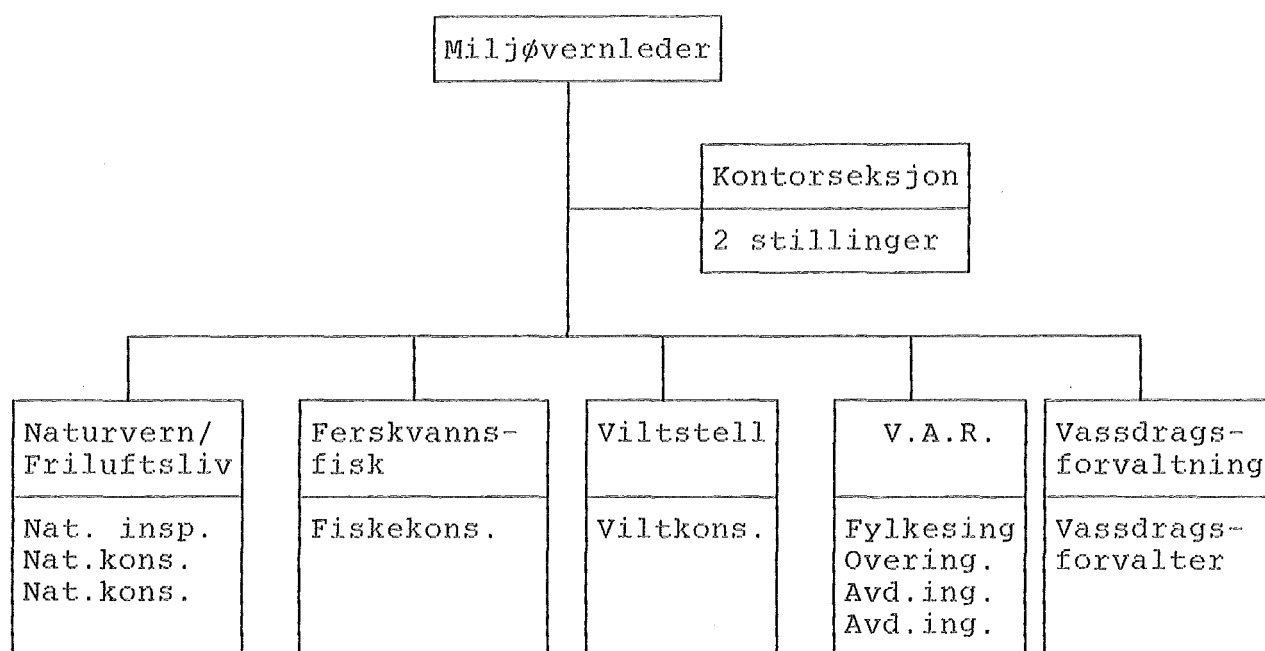
3.1.5 EKSTERNE MIDLER:

Utenom de vanlige budsjettmidlene tilflyter i varierende grad en del ressurser til ulike miljøverntiltak fra eksterne organer. Her nevnes bare kort en del slike hvor miljøvernavdelingen har faglig innflytelse og en viss styring. For 1986 kan nevnes:

- Midler fra kommunale reguleringsfond til opphjelp av fiske i kommunene; rentemidlene av en samlet fondsstørrelse på ca. 1,5 mill. kr.
- Konesjonsbetingede etterundersøkelser i vassdrag, ca. kr 10 000
- Glommaprosjektet, en 3-årig fiskeundersøkelse, som bekostes av samtlige regulanter, kr. 527 000 i 1986.

3.2 STILLINGER

Avdelingen har i dag 13 faste stillinger og i gjennomsnitt ca. 4 engasjementer.

I langtidsplanen er det angitt følgende ønsker om nye, faste stillinger fra de enkelte fagområder:

Kontorseksjonen	1	stilling
Naturvern/friluftsliv	2	stillinger
Ferskvannsfiskforvaltning	1	stilling
Viltforvaltning	2	stillinger
Forurensning	2 - 2 1/2	stillinger
Vassdragsforvaltning		Ja, etter hvert

Dette vil si en økning på ca. 50 % i planperioden. Av dette stillingsbehovet er det størst behov for å styrke bemanningen på fisk og vilt som i dag er en-mannsbetjente. Den videre prioritering må tas opp i forbindelse med årsbudsjettene.

Når det gjelder stillingen som rovdyrkonsulent er det ikke tatt standpunkt til hvilket hovedfelt denne bør høre inn under. Det anførte behovet for 1 stilling på ferskvannsfiskforvaltning inkluderer 1/2 stilling som mjøstekniker tilsvarende som foreslått for Oppland fylke.

Engasjementer og leid hjelp kan løse noe av behovet for øket bemanning, men forhold som manglende kontinuitet og dårlig lokalkunnskap gjør at slike løsninger ikke er å foretrekke.

Forøvrig er det under pkt. 2.5.3.4 skissert en del oppgaver hvor kontorpersonalet kan avlaste fagpersonalet. Dette vil imidlertid kreve økt bemanning ved kontorseksjonen.

3.3 ADMINISTRATIVE TILTAK

Avdelingen bør utarbeide en organisasjonsplan med blant annet definisjoner av ansvars- og arbeidsområder for alle fagområder og hovedfelter. Forat avdelingen skal fungere bedre som avdeling bør en del administrative endringer skje (jfr. kap. 2.5):

- kontorstillingene bør inn på Miljøverndepartementets budsjett
- avdelingen bør få anvisningsmyndighet på egne budsjettmidler
- avdelingen bør få beholde sitt arkiv
- det bør arbeides for at avdelingen også overtar egen postbehandling og journalføring
- avdelingen bør sikres tilstrekkelig kontorplass samlet for både fast og engasjert personell

I dag har avdelingen ingen ledig kontorplass. Det reservebehovet for plass som ble angitt ved innflytting i fylkeshuset i 1984 er dels tatt i bruk av andre avdelinger ved fylkesmannsembetet, mens 2 av miljøvernavdelingens engasjerte har måttet plasseres i en annen etasje og en ved HIAS i Stange.

Avdelingen har kommet langt når det gjelder innføring av EDB (jfr. kap. 2.5). Imidlertid er det fortsatt et stort behov for opplæring og egentrening forat dette skal bli effektivt. Plan for slik opplæring bør utarbeides snarest, likeledes plan for drift og vedlikehold, samt tilrettelegging og innføring av nye systemer.

VEDLEGG

FYLKESMANNEN I HEDMARK
FYLKESKARTKONTORET

「 FYLKESMANNEN I HEDMARK
MILJØVERNAVDDELINGEN
HER

137/87 EK

003.2

24.02.1987

Deres ref.

Vår ref.

Ark.

Dato

LANGTIDSPLAN FOR FYLKESKARTKONTORET

Det vises til tidligere samtaler med kst. miljøvernleder B. W. Grundseth.

I 1984 ble det, etter pålegg fra Ressursavdelingen i Miljøvern-departementet, utarbeidet en langtidsplan ved og for fylkeskartkontoret for perioden 1985-1990.

Fra 1.1.1986 er fylkeskartkontoret en del av Statens kartverk, som tar sikte på å bli en markeds- og resultatorientert organisasjon.

Dette innebærer at nye planleggingssystemer skal tas i bruk. Disse må baseres på prinsippene om mål- og resultatstyring.

Kartverket sentralt har satt i gang arbeidet med et nytt planleggingssystem som skal iverksettes for alle divisjonene og fylkeskartkontorene.

Det nye systemet består av 3 hovedelementer:

- Den strategiske planen skal peke ut sentrale satsingsområder innen produkter, markeder, teknologi, organisasjon og personalpolitikk.
- Langtidsplanen tar utgangspunkt i satsingsområdene og kvantifiserer mål, oppgaver og ressurser i kommende 5-årsperiode.
- Virksomhetsplanen omhandler realiseringen av følgende års mål slik de framkommer i langtidsplanen og budsjettet.

Videre skal all virksomhet i organisasjonen Statens kartverk henføres til ett av følgende produktområder:

1. Geodetisk punktgrunnlag
2. Omløpsfotografering
3. Kystkart
4. Kart over havområdene
5. Økonomisk kartverk
6. GAB
7. Topografisk kartverk i M 1:50 000
8. Nasjonalatlas
9. Naturressurskart og -data
10. Andre kart og data
11. Forvaltningsoppgaver
12. Administrasjon

En omlegging til dette planleggingssystemet vil imidlertid ta en viss tid og vil ikke kunne iverksettes før planperioden 1988-1992. Meningen er å starte arbeidet med ny langtidsplan høsten 1987.

Planlegging etter det nye systemet avviker så vesentlig fra det som er brukt hittil at vi har ikke funnet grunn til å rullere langtidsplanen.

Inntil ny plan foreligger gjelder langtidsplanen for perioden 1985-1990, og er retningsgivende for virksomheten ved fylkeskartkontoret.

./.

Til orientering oversendes vedlagt et eksemplar av gjeldende langtidsplan.

Med hilsen
Elling Katerås
Elling Katerås

Else Helen Gundersen
Else Helen Gundersen